

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

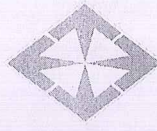
DUYGUSAL GÜVENLİK VE AİLE İLETİŞİM KALIPLARI İLE GENEL
PSİKOPATOLOJİ DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: PREFRONTAL
İŞLEVLERİN ARACI ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
EDA CENGİZ YAVUZ

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ESRA GÜVEN

ANKARA-2019

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 08 / 08 / 2019

Öğrencinin Adı, Soyadı: Eda Cengiz Yavuz

Öğrencinin Numarası: 21810006

Anabilim Dalı: Psikoloji Anabilim Dalı

Programı: Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Dr. Öğr. Üyesi Esra Güven

Tez Başlığı: Duygusal Güvenlik Ve Aile İletişim Kalıpları İle Genel Psikopatoloji Düzeyi Arasındaki İlişki: Prefrontal İşlevlerin Aracı Rolü

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 87 sayfalık kısmına ilişkin, 05 / 08/ 2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %7'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

Onay

08 / 08 / 2019

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad,
Dr. Öğr. Üyesi Esra Güven

Eda Cengiz Yavuz tarafından hazırlanan “Duygusal Güvenlik ve Aile İletişim Kalıpları ile Genel Psikopatoloji Düzeyi Arasındaki İlişki: Prefrontal İşlevlerin Aracı Rolü” adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Kabul (sınav) Tarihi: 03.09.2019

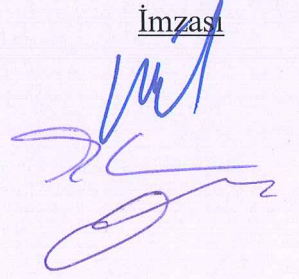
(Jüri Üyesinin Unvanı, Adı-Soyadı ve Kurumu):

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Esra GÜVEN - Başkent Üniversitesi

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Hatice Gülsen ERDEN - Ankara Üniversitesi

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Okan Cem ÇIRAKOĞLU- Başkent Üniversitesi

İmzası

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

...../...../20....

Prof. Dr. İpek KALEMCI TÜZÜN

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim ve tez sürecimde yanımda olduklarını hissettiren ve desteklerini bir an olsun esirgemeyen kişilere teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Öncelikle, yüksek lisans tez sürecim boyunca güler yüzü ve içten yaklaşımı için süpervizör hocam Dr. Öğr. Üyesi Esra GÜVEN'e teşekkür ediyorum.

Yükseköğrenim hayatım boyunca hem akademik hem de duygusal desteğini esirgemeyen ve aynı zamanda tez savunma jürime katılım gösteren çok sevgili hocam Doç. Dr. Okan Cem ÇIRAKOĞLU'na ve mesleki anlamda gelişimime katkılarından dolayı Psk. Dr. Muazzez Merve YÜKSEL'e içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez savunma jürime katılım gösterdiğinden ve değerli katkılarından dolayı sayın Prof. Dr. Gülsen ERDEN'e çok teşekkür ediyorum.

Veri toplama sürecinde çalışmama katılım gösterip, bu araştırmanın ortaya çıkmasını sağlamış olan tüm katılımcılara ve katılımcılara ulaşmama destek olan aileme ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Başkent Hastanesi'ndeki hocalarım ve çalışma arkadaşlarım Prof. Dr. Esra BASKIN, Doç. Dr. Taner SEZER, Derya KOCABAŞ, Özge İSLAMOĞLU, Mustafa Can YENİLMEZ, İlker GÜNEŞ ve Zulal TÖRENLİ KAYA'ya samimiyet, anlayış ve desteklerinden ötürü gönülden teşekkür ediyorum.

Aynı süreçlerden geçerken birbirimize destek sağladığımız yüksek lisans dönem arkadaşlarıma en içten şekilde teşekkür ediyorum. İyi ki sizlerle yollarımız kesişti... Veri analizi konusunda sonsuz yardımlarından ve katkılarından dolayı Gizem Kavalcı'ya gönülden teşekkür ederim. Hem akademik yardımlarından hem de samimi arkadaşlığından dolayı her zaman yanımda olan en büyük destekçilerimden sevgili Ezgi TUNÇEL'e çok ama çok teşekkür ederim.

Ortaokuldan bu yana hayatımda olan güzel ailem, sevgili dostlarım Barış ATABEY, Ayşegül AVUNDUKLUOĞLU ve Ecem ÜNLÜ BALLI'ya yürekten teşekkür ediyorum. Hayatımızın en önemli zamanlarını hep birlikte geçirdik, birlikte büyüdük ve birlikte olmaya devam edeceğiz... Sevgili arkadaşlarım Ayşe DORUK, Ali Giray BALLI, Can SOYDAL ve öteki kız kardeşim Ekin ÜNLÜ her zaman her konuda desteklerinizi yanımda hissettirdiğiniz için sonsuz teşekkür ederim. Hayatımda olduğunuz için çok şanslıyım, iyi ki varsınız!

Bu süreç ailemin desteği olmadan gerçekleşemezdi. Canım annem Filiz CENGİZ, canım babam Ali Şakir CENGİZ ve canım kız kardeşim Sıla CENGİZ... Bugüne kadar yaptığımız fedakârlıklar, sonsuz sevginiz, anlayışınız ve desteğiniz için ne kadar teşekkür etsem az gelir. Sizin gibi bir aileye sahip olduğum için kendimi çok şanslı hissettiğimi belirtmek istiyorum.

Tez yazma sürecinde benimle aynı stresi paylaşan ve bu süreçte beni yalnız bırakmayan sevgili eşim, hayat arkadaşım Utku Berkin YAVUZ'a sonsuz teşekkür ederim. Umutsuzluğa düştüğüm her an sağladığın duygusal destek benim için çok değerli. İyi ki hayatımdasın!

*“-Neyi bekleyeceğiz, Zeze?
-Gökyüzünden güzel bir bulutun geçmesini.”
Şeker Portakalı, J. M. de Vasconcelos*

Gökyüzümün daima parlak kalmasını sağlayan aileme...

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
EKLER.....	XI
BÖLÜM I. GİRİŞ.....	1
1.1. Duygusal Güvenlik.....	2
1.2. Aile İletişim Kalıpları.....	5
1.2.1. Diyalog Yönelimi.....	6
1.2.2. Uyum Yönelimi.....	6
1.3. Prefrontal İşlevler.....	8
1.3.1. Prefrontal İşlevlerin Bileşenleri.....	10
1.3.1.1. Beden İşlevlerinin Düzenlenmesi.....	11
1.3.1.2. İlgili-odaklı İletişim.....	11
1.3.1.3. Tepki Esnekliği.....	11
1.3.1.4. İçgörü ve Öz Farkındalık.....	12
1.3.1.5. Sezgi.....	12
1.3.1.6. Vicdan.....	12
1.3.1.7. Korku Yönetimi.....	13
1.3.1.8. Empati.....	13
1.3.1.9. Duyguların Düzenlenmesi.....	13
1.4. Değişkenler Arası İlişkilere Dair Alanyazındaki Çalışmalar.....	14
1.4.1. Duygusal Güvenlik, Aile İletişim Kalıpları ve Prefrontal İşlevler İlişkisi.....	14
1.4.2. Prefrontal İşlevler ve Psikopatoloji İlişkisi.....	15
1.4.3. Duygusal Güvenlik, Aile İletişim Kalıpları ve Psikopatoloji İlişkisi.....	16
1.4.4. Duygusal Güvenlik, Aile İletişim Kalıpları, Prefrontal İşlevler ve Psikopatoloji İlişkisi.....	17
1.5. Araştırmanın Amacı, Soruları/Hipotezleri ve Önemi.....	18
1.5.1. Araştırmanın Amacı.....	18
1.5.2. Araştırmanın Soruları/Hipotezleri.....	18
1.5.3. Araştırmanın Önemi.....	20
BÖLÜM II. YÖNTEM.....	22
2.1. Araştırmanın Örneklemi.....	22
2.2. Veri Toplama Araçları.....	26
2.2.1. Demografik Bilgi Formu.....	26
2.2.2. Duygusal Güvenlik Ölçeği (DGÖ).....	26
2.2.3. Aile İletişim Kalıpları Ölçeği (AİKÖ).....	27
2.2.4. Kişilerarası Nörobiyoloji Temelli Prefrontal İşlevler Ölçeği (KANB-PIÖ).....	28
2.2.5. Kısa Semptom Envanteri (KSE).....	28
2.3. İşlem.....	29
BÖLÜM III. BULGULAR.....	30
3.1. Duygusal Güvenlik, Aile İçi İletişim Kalıpları, Prefrontal İşlevler ve Genel Psikopatoloji Düzeyi Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulgular.....	31

3.1.1 Duygusal Güvenlik, Aile İçi İletişim Kalıpları, Prefrontal İşlevler ve Genel Psikopatoloji Düzeyi Alt Boyut Puanları Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulgular	33
3.1.1.1 Duygusal Güvenlik, Aile İçi İletişim Kalıpları, Prefrontal İşlevler ve Genel Psikopatoloji Düzeyi Değişkenlerinin Alt Boyutlarının Kendi Aralarındaki Korelasyonlarına İlişkin Bulgular....	33
3.1.1.2. Duygusal Güvenlik, Aile İçi İletişim Kalıpları, Prefrontal İşlevler ve Genel Psikopatoloji Düzeyi Değişkenlerinin Alt Boyutlarının Diğer Alt Boyutlar ile Korelasyonlarına İlişkin Bulgular 35	
3.2.Duygusal Güvenlik ve Aile İçi İletişim Kalıpları ile Genel Psikopatoloji Düzeyi Arasındaki İlişkide Prefrontal İşlevlerin Aracı Rolüne İlişkin Önerilen Modelin Sınanması	37
3.2.1. Ölçüm Modeline (Doğrulamalı Faktör Analizine) İlişkin Bulgular	38
3.2.2. Önerilen Modelin Sınanmasına İlişkin Bulgular	42
3.2.3. Alternatif Modelin Sınanmasına İlişkin Bulgular.....	47
3.2.4. Önerilen Model ve Alternatif Modelin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	52
BÖLÜM IV. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER.....	53
4.1. Tartışma	54
4.1.1. Duygusal Güvenlik, Aile İçi İletişim Kalıpları, Prefrontal İşlevler ve Genel Psikopatoloji Düzeyi Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulguların Tartışılması	55
4.1.2. Duygusal Güvenlik, Aile İçi İletişim Kalıpları, Prefrontal İşlevler ve Genel Psikopatoloji Düzeyi Değişkenlerinin Alt Boyutlarının Diğer Alt Boyutlar ile Korelasyonlarına İlişkin Bulguların Tartışılması	58
4.1.3. Önerilen Modelin Sınanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	63
4.1.3.1. Ölçüm Modeline İlişkin Bulguların Tartışılması.....	63
4.1.3.2. Önerilen Modelin Sınanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması	64
4.1.3.3. Alternatif Modelin Sınanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması	69
4.1.3.4. Önerilen Model ve Alternatif Modelin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması	73
4.2. Sonuçlar ve Klinik Önem	73
4.3. Sınırlılıklar.....	76
4.4. Öneriler.....	77
KAYNAKÇA	78
EK 1: Bilgilendirilmiş Onam Formu.....	87
EK 2: Demografik Bilgi Formu	88
EK 3: Duygusal Güvenlik Ölçeği.....	91
EK 4: Aile İletişim Kalıpları Ölçeği	92
EK-5: Kişilerarası Nörobiyoloji Temelli Prefrontal İşlevler Ölçeği.....	94
EK 6: Kısa Semptom Envanteri	97

ÖZET

CENGİZ YAVUZ, Eda. Duygusal Güvenlik ve Aile İletişim Kalıpları İle Genel Psikopatoloji Düzeyi Arasındaki İlişki: Prefrontal İşlevlerin Aracı Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Bu çalışmanın amacı, bireylerde çocukluk çağında oluşmuş olan duygusal güvenlik algısı ve aileleri tarafından benimsenen aile iletişim kalıplarının genel psikopatoloji düzeyi ile olan ilişkisinde prefrontal işlevlerin aracı rolünün olup olmadığını incelemektir.

Araştırmanın örneklemini 18-40 yaş aralığındaki 282 yetişkin oluşturmaktadır. Araştırmada bireylerin geçmişte edindikleri duygusal güvenlik algısı, aile iletişim kalıpları, şu anki prefrontal işlev düzeyleri ve genel psikopatoloji düzeyleri değerlendirilmiştir. Bu amaçla Duygusal Güvenlik Ölçeği (DGÖ), Aile İletişim Kalıpları Ölçeği (AİKÖ), Kişilerarası Nörobiyoloji Temelli Prefrontal İşlevler Ölçeği (KANB-PIÖ), Kısa Semptom Envanteri (KSE) ve demografik bilgi formu kullanılmıştır.

Araştırma bulguları, aile iletişim kalıplarından uyum yöneliminin artmasıyla genel psikopatoloji düzeyinin de arttığına işaret etmektedir. Bunun yanı sıra, prefrontal işlev düzeyinin ve aile iletişim kalıplarından diyalog yöneliminin artmasıyla genel psikopatoloji düzeyinde azalma gözlenmektedir. Sınanan yapısal eşitlik modelinin, çalışma örnekleminde, analizin önerdiği bir ilişki dâhil edilmesiyle temsil edildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Analiz sonucunda anlamlı olan son modelin bulgularına göre, aile iletişim kalıpları ve genel psikopatoloji düzeyi ilişkisine prefrontal işlevlerin aracılık ettiği; ancak duygusal güvenlik algısı ile genel psikopatoloji düzeyine prefrontal işlevlerin aracılık etmediği görülmüştür. Bunun yanı sıra, önerilen modelde duygusal güvenlik algısı ve aile iletişim kalıplarının birlikte artış veya azalış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, duygusal güvenlik algısındaki artış, aile iletişim kalıplarındaki artış ile birlikte diyalog yönelimi alt boyutunun düşüşü ile genel psikopatoloji düzeyinin düşmesini yordamaktadır ve prefrontal işlev düzeyi bu modele çeşitli yollarla aracılık etmektedir. Analizin önerdiği ilişkilendirmeler doğrultusunda (duygusal güvenlik algısından prefrontal işlevlere doğrudan yolun kaldırılması ve duygusal güvenlik algısının genel psikopatoloji düzeyine doğrudan yolu) iyileştirmeler uygulanmış olan alternatif modelin çalışma örneklemine daha iyi uyum gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Sınanan modelin

işaret ettiği doğrudan ve dolaylı ilişkilerin ilgili yakın temalı alanyazınla tutarlı olduğu görülmüştür.

Araştırma bulguları, geçmişe yönelik erken dönem ailesel faktörlerin yetişkin dönem genel psikopatoloji düzeyine olan katkısının belirlenmesine yardımcı olarak koruyucu/önleyici müdahale programlarına ışık tutabilir. Böylece, anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilite gibi psikopatolojilerin yaygınlığı azaltılabilir.

Anahtar Sözcükler: duygusal güvenlik, aile iletişim kalıpları, genel psikopatoloji düzeyi, prefrontal işlevler

ABSTRACT

CENGİZ YAVUZ, Eda. The Relationship between Emotional Security, Family Communication Patterns and General Psychopathology Level: The Mediator Role of Prefrontal Functions, Master's Thesis, Ankara, 2019.

The aim of this study is to investigate whether there is a moderator role of prefrontal functions in the relationship between emotional security, family communication patterns and general psychopathology level.

The sample of the research is 282 adults aged between 18-40 years. The research investigates the perception of emotional security individuals obtained from their early lives, family communication patterns, current prefrontal functions and current general psychopathology levels. Due to the aim of this study, Emotion Security Scale, Family Communication Patterns Scale, Interpersonal Neurobiology Based Prefrontal Functions Scale, Brief Symptom Inventory and demographic information questionnaire are employed.

Results point that when one of the the family communication patterns which is conformity orientation increases, general psychopathology level increases at the same time. Besides, when prefrontal functions and one of the family communication patterns which is conversation orientation increase, general psychopathology level decreases. The structural equation model is represented in the sample when a path between emotional security and family communication patterns is included. According to the findings of the last significant model of the analysis, prefrontal functions mediate the relationship between family communication patterns and general psychopathology level; however, prefrontal functions do not mediate the relationship between emotional security and general psychopathology level. Beside that, in the proposed model, parallel increase or decrease has been observed between the emotional security and family communication patterns. Increase in emotional security and increase in family communication patterns, together with decrease in conversation orientation predict decrease in general psychopathology level; and prefrontal functions show mediation effect in this model. The alternative model obtained in line with the associations proposed by the analysis (removal of the direct relation from emotional security to prefrontal functions, formation of a direct path from emotional security to general psychopathology level), had been found to have a better fit. The direct and indirect relationships in the tested model correspond to related themed literature.

Findings of the research may shed light on the determination of early life familial factors that have some effects on adult psychopathology. The results may contribute to the development of protective/preventive early intervention programs. Thus, the prevalence of psychopathologies such as anxiety, depression, negative self, somatization and hostility may be decreased.

Keywords: emotional security, family communication patterns, general psychopathology level, prefrontal functions

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1 Katılımcılardan Alınan Kişisel Sosyo-Demografik Bilgilere İlişkin Sıklık ve Yüzdeler Değerler

Tablo 2 Katılımcılardan Alınan Ailesel Sosyo-Demografik Bilgilere İlişkin Sıklık ve Yüzdeler Değerler

Tablo 3 Değişkenlerin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Değişkenler Arası Korelasyonlar

Tablo 4 Alt Boyutların Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Değişkenler Arası Korelasyonlar

Tablo 5 Önerilen Modelin Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksi Değerleri

Tablo 6 Önerilen Model Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları (1 Hata İlişkilendirmeli)

Tablo 7 Önerilen Modelin Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksi Değerleri

Tablo 8 Önerilen Modelin Yapısal Eşitlik Analizine İlişkin Değerleri

Tablo 9 Önerilen Modelin Yapısal Eşitlik Analizine İlişkin Dolaylı İlişkilerin Değerleri

Tablo 10 Alternatif Modelin Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Uyum Değerleri

Tablo 11 Alternatif Modelin Yapısal Eşitlik Analizine İlişkin Değerleri

Tablo 12 Alternatif Model Dolaylı İlişkilere İlişkin Değerler

Tablo 13 Karşılaştırılan Modellerin Yapısal Eşitlik Modeli Değerleri

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Duygusal Güvenlik Kuramı (Cummings ve Davies, 2010)

Şekil 2. Diyalog ve Uyum Yönelimi Alt Boyutlarının Birbirleriyle Etkileşimi Sonucu Ortaya Çıkan Aile Türleri

Şekil 3. Araştırma Modelini Oluşturan Doğrudan ve Dolaylı İlişkiler

Şekil 4. Önerilen Model-Ölçüm Modeli-Bir Hata İlişkilendirmeli Model

Şekil 5. Önerilen Model- Yapısal Eşitlik Modeli Beta Değerleri –İki Hata İlişkilendirmeli Model

Şekil 6. Alternatif Model Yapısal Eşitlik Modeli Beta Değerleri

EKLER

Ek 1. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Ek 2. Demografik Bilgi Formu

Ek 3. Duygusal Güvenlik Ölçeği

Ek 4. Aile İçi İletişim Kalıpları Ölçeği

Ek 5. Kişilerarası Nörobiyoloji Temelli Prefrontal İşlevler Ölçeği

Ek 6. Kısa Semptom Envanteri

BÖLÜM I

GİRİŞ

Ülkelerde gelişmişlik düzeyinin artması ile paralel olarak psikolojik sağlığın önemi de ön plana çıkmaktadır. Türkiye’de psikolojik problemlerin sıklığı hakkında bilgi veren Türkiye Ruh Sağlığı Profili Çalışmasında (2011), ülkemizdeki nüfusun %18’inin yaşam boyu bir psikolojik problem geçirdiği rapor edilmiştir. Elde edilen bu bulgu, ülkemizde psikolojik problemlerin oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. Bu nedenle de psikolojik problemler için risk faktörü oluşturan değişkenlerin tespiti ve bunlara yönelik koruyucu/önleyici müdahalelerin araştırılmasına yönelik ihtiyaç artmaktadır.

Yapılan çalışmalar doğrultusunda, aile sistemi, bireylerin doğumlarından itibaren dünyaya karşı geliştirdikleri iç temsiller, şemalar, inanç, tutum, bakış açısı, davranış örüntüsü ve temel ilişki modeli gibi alanlardaki merkezi etkilerden ötürü bireyin psikolojik sağlığında rol oynayan temel yapıtaşlarından biri olarak görülmektedir (Efendi ve Kılıç, 2018; Miklowitz, 2004). Yetişkin dönemde ortaya çıkan psikopatolojilerin temelinde aile ile ilişkilerde ve iletişimde bozulma ve ebeveynler arası yıkıcı çatışmaların olması gibi olumsuz erken dönem yaşantı deneyimleri bulunmaktadır (Kumar ve Tiwari, 2008; Miklowitz, 2004). Beynin şekillendirilebilir plastik yapısından dolayı, erken dönem deneyimler, beynin ön tarafında bulunan prefrontal korteks tarafından yönetilen bedensel işlevlerin düzenlenmesi, ilgili-odaklı iletişim, tepki esnekliği, içgörü ve öz farkındalık, sezgi, vicdan, korku yönetimi, empati ve duygu düzenlenmesi gibi becerilerden sorumlu prefrontal korteks işlevler üzerinde etki yaratmaktadır (Siegel, 2001). Prefrontal işlevlerde bütünlüğün bozulması kaygı bozuklukları ve duygu durum bozuklukları gibi çeşitli psikopatolojiler ile ilişkilendirilmektedir (Cozolino, 2010). Araştırmalar, ebeveynler arasında yaşanan çatışma sonucunda çocuğun geliştirdiği duygusal güvenlik algısı ve genel olarak aile üyeleri arasında benimsenen aile iletişim kalıplarının da psikopatoloji gelişiminde rol oynayan faktörler olduğunu göstermektedir (Cummings ve Davies, 2010; Fitzpatrick ve Koerner, 2005; Koerner ve Fitzpatrick, 2002; Schrodts ve diğerleri, 2007; Schrodts ve diğerleri, 2008; Stocker ve diğerleri, 2007).

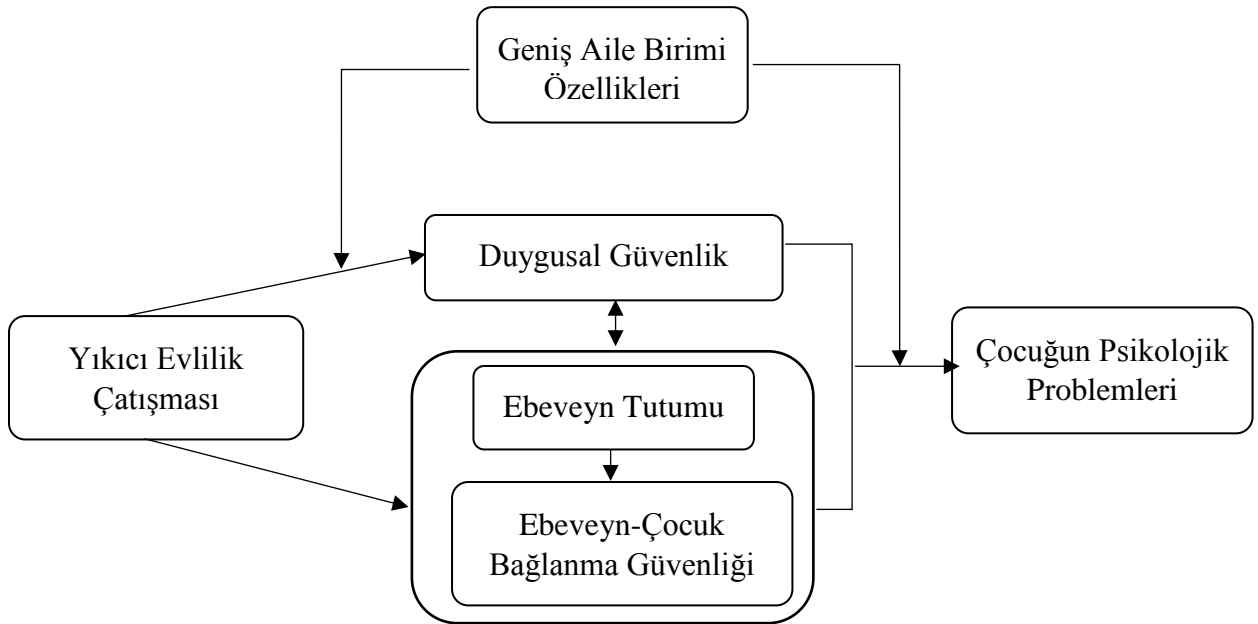
Alanyazında yer alan bu bilgiler ışığında, aile üyeleri arasında yaşanan çatışma sonucunda çocukta oluşan duygusal güvenlik algısının ve aile üyeleri arasındaki iletişim kalıplarının bireylerin prefrontal işlevleri üzerinde değişimler yaratarak iyi oluş hallerini ve genel psikopatoloji düzeylerini etkileyebileceği söylenebilmektedir. Bundan dolayı, psikolojik

sağlıkta rol oynayan faktör ve değişkenleri incelemek psikopatolojilerin yaygınlığını azaltmak açısından önem kazanmaktadır.

1.1. Duygusal Güvenlik

Cummings ve Davies (1994) tarafından ortaya atılan Duygusal Güvenlik Kuramı, eşler arasındaki evlilik çatışmasına karşılık olarak çocukların yaşanan çatışma ile baş etme yöntemi olarak kullandıkları duygusal tepkileri ve uyum davranışlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bir başka deyişle, duygusal güvenlik algısı, evlilik çatışması sonucu çocuğun gelişimindeki davranışsal ve duygusal çıktılar olarak görülmektedir. Kurama göre, ebeveynler arasında çatışma yaşandığında çocuklar aile içindeki güvenlik, emniyet ve korunma gibi birtakım duyguları sürdürme çabası içine girmektedirler (Davies ve Cummings, 1994). Evlilik çatışmasına maruz kalan çocuğun ailenin bütünlüğünün bozulacağına yönelik tehdit algısı, çocuğun duygusal güvenliğinin olumsuz olarak etkilenmesine ve birtakım sorunlar deneyimlemesine neden olabilmektedir. Öte yandan, duygusal olarak güvenlik algısı olan çocuklarda ise ailede yaşanan olumsuz deneyim anlarında dahi ebeveynlerinin kendilerine duygusal destek sağlama kapasitelerinin olduğunu bilmektedirler.

Ebeveynler arasındaki çatışmanın çocuk tarafından algılanışını ele alan duygusal güvenlik modeli, yıkıcı nitelikte olan evlilik çatışmalarının hangi yollar ile çocukta psikopatoloji oluşumuna zemin hazırladığını açıklamaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Duygusal Güvenlik Kuramı (Cummings ve Davies, 2010)

Modele göre, evlilik çatışması ve çocuktaki psikolojik problemler ilişkisine duygusal güvenlik bağlamında aracılık eden çeşitli faktörler bulunmaktadır (Davies ve Woitach, 2008). Bunlardan ilki olan geniş aile birimi özellikleri, çocuğun içsel nitelikleri, ailesel özellikler ve çevresel bağlamlar ile açıklanmaktadır (Cummings ve Davies, 2010). Çocuğun içsel nitelikleri olarak değerlendirilen yaş, cinsiyet ve mizaç gibi faktörler duygusal güvenlik veya güvensizliğin oluşumunda etkili faktörler olarak belirtilmektedir (Davies ve Cummings, 1994). Yaş faktörü ele alındığında, birtakım araştırmalar yaşın artması ile birlikte gerek bilişsel kapasite gerekse yaşa bağlı tepki çeşitliliği ile ilişkili olarak evlilik çatışması karşısında çocuğun daha yüksek düzeyde tolerans gösterebileceğini belirtse de; diğer yandan bu durumun tam tersinin de gerçekleşebileceğine yönelik bulgulara erişilmiştir (akt., Akyüz, 2017). Benzer şekilde, cinsiyet faktörü ele alındığında da alanyazında hangi cinsiyet grubunun algılanan evlilik çatışması sonucunda duygusal güvenlik algısının daha olumsuz yönde etkileneceğine ilişkin kesin bir sonuca ulaşılması mümkün olmamıştır (Davies ve Lindsay, 2001). Bir diğer içsel nitelik olan mizaç değerlendirildiğinde ise zor mizaca sahip olan çocukların uyum problemi yaşamaya daha yatkın oldukları yönünde bulgulara erişilmiştir (Holden ve Ritchie, 1991; Davies ve Cummings, 1994). Ebeveynler arası çatışma ve çocuktaki psikolojik problemler arasındaki ilişkide ele alınan geniş aile birimi özelliklerinden bir diğeri ise ebeveyn tutumları, kardeş ilişkileri ve ebeveyn psikopatolojisini barındıran çeşitli aile özellikleridir (Davies ve Cummings, 1994). Cummings ve Davies'e (2010) göre, ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkinin kalitesi ve ebeveyn tutumu, çocuktaki duygusal güvenlik veya güvensizlik hissini yordamaktadır. Aile üyeleri arasında anlaşmazlıkların yoğun olduğu bir ortamda yetişen çocuklarda, aile üyelerinden ilgi gören sağlıklı bir aile yapısında yetişen çocuğa kıyasla duygusal güvenin daha düşük olacağı ve psikolojik problemlere yatkınlığının artabileceği belirtilmektedir (Cummings ve Davies, 2010, Frosch ve Mangelsdorf, 2001).

Bir başka ailesel özellik olan kardeş ilişkilerini ele alan çalışmalar, yıkıcı evlilik çatışması yaşanan aile ortamında, duygusal güvenlik-güvensizlik bağlamında kardeşlerin koruyucu faktör olabileceğini göstermektedir (Gass ve diğerleri, 2007; Jenkins Tucker ve diğerleri, 2013). Ebeveyn tutumu ve kardeş ilişkilerinin yanı sıra, ebeveyn psikopatoloji düzeyinin de evlilik çatışması ve çocuktaki psikolojik sorunlar arasında önemli bir faktör olduğu belirtilmektedir (Akyüz, 2017). Geniş aile birimi özellikleri kapsamında ele alınan son faktör ise çevresel bağlamlardır. Aile sistemi değerlendirmesinde ailenin içinde bulunduğu kültürel çevrenin de göz önünde bulundurulması ne kadar kritikse; benzer şekilde çocuğun evlilik çatışması karşısında geliştirdiği tepkiler de bulunduğu kültürel çevreden bağımsız

değerlendirilememektedir. Kültürel özelliklerin yanı sıra, akran ilişkileri de çevresel bağlamda incelenmektedir. Yapılan çalışmalar, aile ortamında yıkıcı nitelikte evlilik çatışması yaşanan ergenlerin, akranları ile olan ilişkilerinde daha saldırgan bir tutum içinde olduğunu göstermektedir (akt., Akyüz, 2017).

Evlilik çatışması çocukta birtakım psikolojik problemlere yol açabilmesine rağmen, evlilik çatışmasının deneyimlendiği her aile ortamında çocukların olumsuz etkilenmesi gibi bir durum söz konusu olmamaktadır. Psikolojik veya fiziksel şiddetin az olduğu, sözel tartışmalar veya yaşanan çatışmanın ebeveynler arasında çözüme kavuşturulduğu durumlarda çocuklar için olumsuz etkiler minimal seviyede izlenmektedir (Cummings ve Davies, 2010). Bundan dolayı da evlilik çatışmasının çocuk üzerindeki etkileri değerlendirilirken yaşanan çatışmaların yapıcı veya yıkıcı nitelikte olması belirlenmektedir. Özellikle yıkıcı evlilik çatışmalarında çocukların duygusal güvenlik algısındaki bütünlüğün bozulması ile ilişkili olarak olumsuz tepkiler ön plana çıkmaktadır (Davies ve Cummings, 1994).

Davies ve Cummings'e (1994) göre, evlilik çatışması, çocuklarda duygusal uyarılmışlık düzenleme biçimi, başa çıkma davranışları ve aile ilişkilerine yönelik içsel temsiller ve bilişsel değerlendirmeler gibi birtakım süreçleri etkilemektedir. Tekrarlayıcı bir şekilde evlilik çatışmasına maruz kalan çocuklarda duygusal uyarılma ve duygusal-davranışsal düzensizliklerin yüksek olması uyum problemleri için risk faktörü olabilmektedir (Davies ve Cummings, 1994). Duygusal uyarılmanın yanı sıra, çatışmaya maruz kalan çocuklar duygusal güvenliği korumak adına birtakım başa çıkma davranışları geliştirebilmektedirler. Ebeveynler arasında arabuluculuk yapmak, taraf tutmak veya fiziksel tepki göstermek, ağlamak veya hastaymış gibi davranmak gibi uygunsuz davranışlar sergilemek ebeveynler arasındaki çatışmanın sonlanması veya çatışmanın şiddetinin azalması ile sonuçlanabilmektedir (Davies ve Cummings, 1994). Bu gibi durumlarda, çocuğun davranışlarının ardından çatışmanın sonlanması nedeniyle, çocuğun olumsuz başa çıkma davranışları pekişebilmektedir. Çocuğun duygusal uyarılma ve başa çıkma davranışlarına ek olarak, duygusal güvenlik algısı aile ilişkilerine yönelik içsel temsilleri ve bilişsel değerlendirmeleri de etkilemektedir (Cummings ve Davies, 2010). Yıkıcı evlilik çatışmasının hâkim olduğu aile ortamında büyüyen çocuklarda duygusal güvensizlik hissi ile ilişkili olarak tehdit algısında artış olabilmektedir ve bununla ilişkili olarak da yıkıcı iç temsillerin oluşumuna zemin hazırlamaktadır (Davies ve Cummings, 1994).

Bağlanma kuramındaki gibi duygusal güvenlik kuramında da çocuğun duygusal güvenlik algısı ebeveyn-çocuk ilişkisinin özellikleri ile paralel gitmektedir (Cummings ve

Davies, 2010). Ancak evlilik çatışması sonucundaki deneyimlerle şekillenen duygusal güvenlik hissi (duygusal güvenlik kuramı) ve ebeveyn-çocuk ilişkisi sonucu şekillenen duygusal güvenlik hissi (bağlanma kuramı) arasında fark bulunmaktadır. Bağlanma kuramında, tehdit algısının aktive olduğu durumlarda çocuk, bakım veren ile yakınlığı sürdürme amacıyla birtakım davranışlar ortaya koymaktadır. Çocuğun bu davranışları bakım vereni çocuğa yaklaştırarak çocuktaki güvenlik hissiniin sağlanmasına hizmet etmektedir. Ancak, evlilik çatışması deneyimine karşılık çocuğun geliştirdiği duygusal güvenlik algısında, ebeveyn-çocuk ilişkisindeki güvenlik hissiniin sürdürülmesinden ziyade ebeveynlerin arasındaki ilişki gibi diğer aile ilişkilerindeki güvenliğin sürdürülmesi amaçlanmaktadır (Davies ve Cummings, 1994).

Özetle, çocuğun erken dönemlerde maruz kaldığı deneyimler ilerde ortaya çıkabilecek psikolojik problemler ile ilişkili olabilmektedir. Özellikle yıkıcı nitelikte olan evlilik çatışmaları çocuğun birtakım içsel niteliklerine, aile özelliklerine ve çevresel faktörlere de bağlı olarak uyum problemleri ve psikopatolojiye yatkınlığı arttırabilmektedir. Bu sürece, çocuğun aile içindeki güvenlik, emniyet ve korunma gibi hisleri sürdürmesi ile karakterize olan duygusal güvenlik aracılık etmektedir. Benzer bir etkiye işaret eden bir diğer örüntü aile iletişim kalıplarında karşımıza çıkmaktadır.

1.2. Aile İletişim Kalıpları

Aile sistemi, bireylerin çocukluktan yetişkin döneme kadar geliştirdikleri inanç sistemlerinde, dünya görüşlerinde, tutumlarında, davranış örüntülerinde temel referans noktası olmaktadır. Bonfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Kuramı'na (1979) göre, aile mikrosistemde yer alan ve çocukta en kalıcı ve doğrudan etkiler yaratan ilişki sistemini oluşturmaktadır. Bu nedenle de, ailesel değişkenlerin çocuğun gelişiminde merkezi bir etkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda, ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim de çocuk üzerinde etkisi olan önemli ailesel faktörlerden biri olarak görülmektedir (Fitzpatrick ve Ritcihe, 1994; Koerner ve Fitzpatrick, 2002). Reiss (1981), ailelerin, kendi sosyal çevreleri çerçevesinde kendilerine özel bakış açılarına ve değer ve inanç sistemlerine sahip olduklarını savunmaktadır. Bu paylaşılmış değer ve inanç sistemine göre, aile üyelerinin sosyal çevrelerini nasıl algıladıkları, aile içi ve aile dışındaki ortamlarda nasıl etkileşime geçtikleri şekillenmektedir (Koerner ve Fitzpatrick, 2002). Ailelerin kullandıkları iletişim ve etkileşim yolları aile üyelerinin psikolojik iyilik hali ve sosyal işleyişleri açısından önemli bir yere sahiptir (Noller & Fitzpatrick, 1993).

Aile içi iletişim davranışları ve aile üyelerinin birbirleriyle iletişim biçimlerinin nasıl olması gerektiğine yönelik aile inançları aile iletişim kalıplarını oluşturmaktadır (Koerner ve Fitzpatrick, 2002). Fitzpatrick ve Ritchie (1994), aile üyelerinin bilgi alışverişinde bulunma veya gizleme ile karakterize iletişim tarzını belirlemeye yönelik olan aile iletişim kalıplarını diyalog yönelimi ve uyum yönelimi olmak üzere iki temel boyutta ele almaktadır.

1.2.1. Diyalog Yönelimi

Diyalog yönelimi, tüm aile üyelerinin birbirleri ile her konuda etkileşime girmeye yönelik teşvik edildiği bir aile ortamını yansıtmaktadır (Koerner ve Fitzpatrick, 2002). Bu boyutun yüksek ucunda yer alan ailelerde, aile üyeleri sıklıkla ve kısıtlama olmadan birbirleri ile etkileşime girmekte ve etkileşime verdikleri önem ile paralel olarak aile üyeleri arasındaki iletişime büyük vakit ayırmaktadırlar (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994). Bu ailelerde bireysel etkinliklerin, duyguların ve düşüncelerin aile üyeleri ile paylaşıldığı ve ailenin grup olarak katılımında bulunacağı etkinliklerde kararların aile içinde tartışıldığı bir iklim bulunmaktadır (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994). Diyalog yönelimi boyutunun düşük ucunda yer alan ailelerde ise aile üyeleri birbirleri ile daha az sıklıkta etkileşime geçmektedir. Bireysel duygu, düşünce ve aktivitelerin paylaşımı daha sınırlı olmakla birlikte ailenin grup olarak bulunacağı etkinliklere yönelik kararların aile içinde tartışılması beklenmemektedir (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994).

Diyalog yönelimi boyutunun yüksek olduğu ailelerde, açık ve sık iletişime geçmenin tatmin edici bir aile yaşantısı ile ilişkili olduğuna dair inançları bulunmaktadır. Bu görüşte olan aileler, aile üyeleri arasındaki fikir alışverişine önem vermektedir ve bununla ilişkili olarak da ebeveynler çocukları ile iletişime geçme konusunda daha istekli olmaktadır. Ancak, bu boyutun düşük olduğu ailelerde açık iletişim, düşünce ve duygu paylaşımı ve fikir alışverişi gibi kavramların çok da gerekli olmadığına yönelik inançlar mevcuttur (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994).

1.2.2. Uyum Yönelimi

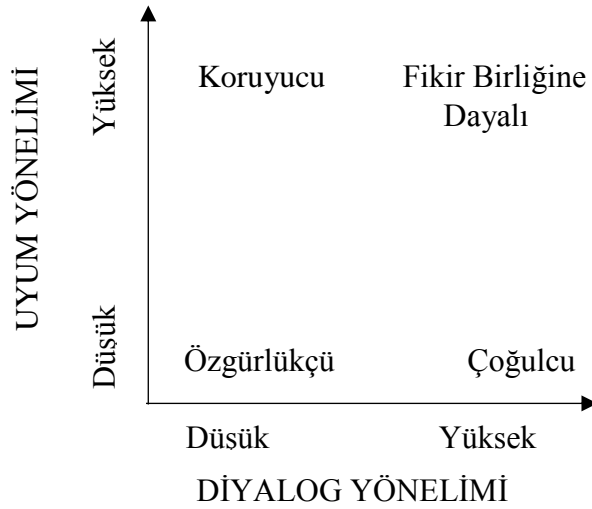
Uyum yönelimi, aile içi iletişimde tutum, değer, inanç ve normların homojenliğine vurgu yapmaktadır (Koerner ve Fitzpatrick, 2002). Uyum yönelimi boyutunun yüksek ucunda yer alan ailelerde iletişimde inanç ve değerlerin tekdüzeliği ön plana çıkarılarak gelenekselcilik ve otoriteye saygı vurgulanmaktadır (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994). Aile içindeki etkileşimlerde uyum, çatışmanın önlenmesi ve aile üyelerinin birbirlerine olan bağlılığı birinci planda olmaktadır. Bu tür ailelerde belirli bir hiyerarşik yapı mevcuttur ve ebeveynler çocuklarından itaat beklemektedirler. Bununla ilişkili olarak da bu tarz iletişim kalıplarına sahip olan ailelerin

çocukları duygularını dışa vurma konusunda çekimser kalabilmektedirler (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994).

Uyum yönelimi boyutunun düşük ucunda yer alan aileler ise hiyerarşinin olmadığı ve birbirine daha az bağlı bir yapı karakterize olmaktadır. Bundan dolayı da aile içinde tüm bireylerin eşitliği ön plandadır ve çocuklar da aile ile ilişkili konularda karar alma süreçlerinin bir parçası olmaktadır. Bu ailelerde, aile dışı ilişkiler de aile ilişkisi kadar önemli olmaktadır ve bireysel gelişim vurgulanmaktadır (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994).

Aile iletişim kalıpları, bu iki boyutun birbiri ile etkileşimi sonucu ortaya çıkan dört farklı aile türü ile belirlenmektedir (Koerner ve Fitzpatrick, 1997). Bir başka ifadeyle, uyum ve diyalog alt boyutları aile iletişimde doğrudan etkiye sahip olmakla birlikte, aynı zamanda bu iki boyutun birbirleri ile olan etkileşimleri sonucu da ailenin yapısına ilişkin bilgiler edinmek söz konusudur (Şekil 2).

Şekil 2. Diyalog ve Uyum Yönelimi Alt Boyutlarının Birbirleriyle Etkileşimi Sonucu Ortaya Çıkan Aile Türleri

Hem uyum hem de diyalog yönelimi boyutlarının yüksek olduğu aileler fikir birliğine dayalı aileler, diyalog yönelimi boyunun yüksek ancak uyum yönelimi boyutunun düşük olduğu aileler çoğulcu aile, diyalog yönelimi boyutunun düşük ancak uyum yönelimi boyutunun yüksek olduğu aileler koruyucu aile, hem diyalog hem de uyum yöneliminin düşük olduğu aileler ise özgürlükçü aile olarak adlandırılmaktadır (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994). Fikir birliğine dayalı ailelerde bir yandan açık iletişim, duygu ve düşünce paylaşımı vurgulanırken diğer yandan hiyerarşik yapının korunması ve nihai kararların ebeveyn tarafından verilmesi

beklenmektedir (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994). Çoğulcu ailelerde ise açık iletişim ve fikir alış verişi baskındır ve aynı zamanda tüm aile üyelerinin karar alma gibi süreçlerde eşit katılımı söz konusudur (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994). Koruyucu ailelerdeki iletişim ise ebeveynlere itaat etme ve duygu, düşünce paylaşımının sınırlı olması ile karakterize olmaktadır (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994). Bir diğer deyişle, bu ailelerde çocukların bireysel olarak duygu ve düşünce paylaşımında bulunmaları teşvik edilmemektedir. Özgürlükçü ailelerde ise ebeveynler aile bireylerinin karar verme süreçlerinde bireysel bir tutum içinde olabilecekleri görüşündedirler ancak çocuklar ile iletişim kurma konusunda isteksiz bir tutum içinde bulunmaktadırlar (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994). Aile içinde duygu paylaşımının sınırlı olmasından dolayı da özgürlükçü aile iletişiminin hâkim olduğu ailelerde bireyler duygu paylaşımı ve duygusal bağ kurmak için aile dışına yönelmektedirler.

Araştırmalar, aile iletişimindeki diyalog ve uyum yöneliminin bireyler üzerinde ilişkisel anlamda önemli etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Aile içinde sözel veya sözel olmayan tutumlar aracılığıyla, her konuda etkileşimin teşvik edilmesi ve fikir alışverişini vurgulanmasına (diyalog yönelimi) veya iletişimde inançların tekdüzeliği, üyeler arası bağlılığın öneminin vurgulanmasına (uyum yönelimi) bağlı olarak çocuğun bakış açısı şekillendirilmektedir (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994; Schrodt ve diğerleri, 2008). Duygu ve düşünce alışverişine önem verilen, iletişimde diyalog yönelimini benimseyen ailelerde çatışmanın da önüne geçildiği sonucuna ulaşılmıştır (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994).

Ebeveynler arasındaki çatışma sonucu çocukta gelişen olumlu veya olumsuz duygusal güvenlik algısı ve aile içindeki iletişim davranışları, bireylerin erken dönem yaşantılarında dünyaya karşı geliştirdikleri bakış açısında ve zihinsel modellerde etkisi olan önemli ailesel faktörlerden olduğu düşünülmektedir. Erken dönem ailesel deneyimler, çocuğun beyninin belli bir yönde şekillenmesine ve beynin ön kısmında yer alan prefrontal işlevler konusunda becerilerin desteklenip desteklenmemesi ile ilişkilendirilmektedir (Siegel ve Bryson, 2012).

1.3. Prefrontal İşlevler

Dorsolateral prefrontal korteks, medial prefrontal korteks ve orbitofrontal korteks olmak üzere üç kısımdan oluşan prefrontal korteks memeli beyninde frontal lobun ön kısmında yer almaktadır. (Cozolino, 2010). Yaşamsal işlevlerin yürütülmesinde önemli bir yere sahip olan bu beyin bölgesi düşünme, davranışları düzenleme, doğru ve yanlış arasında muhakeme yapabilme, bir olayın sonucunu hakkında ön tahmin yapabilme, uzun ve kısa süreli karar alma,

düşüncelere ve hedeflere odaklanabilme, öğrenme ve dikkat gibi kritik görevlerden sorumludur (Cozolino, 2010, Miller ve Cohen, 2001).

Prefrontal korteks gelişimi doğumdan itibaren başlayarak ilerleyen dönemlere kadar devam etmektedir (Siegel, 2001). Beynin bu dinamik gelişim yapısı plastisite (nöroplastisite) özelliği ile açıklanmaktadır. En genel tanımıyla, plastisite, beynin uyum yeteneği ve duruma göre değişebilirliği olarak ifade edilmektedir (Wolf, 1989). Nöroplastisite süreci sayesinde, deneyimlenen yaşam olayları sonucunda sinir sistemindeki nöral yollarda değişimler meydana gelmektedir (Wolf, 1989). Nöronlar sosyal yapılarından dolayı diğer nöronlarla bağlar kurarak beyinde sinirsel bir ağ oluşturmaktadırlar. Bunun aksi olduğu durumlarda, bağların kurulmaması durumunda, apoptozis olarak adlandırılan nöron ölümü meydana gelmektedir (Fishbane, 2012).

Evrimsel süreçte, dinamik bir yapıya sahip olan insan beyni daha ilkel formlardan bugünkü hale dönüşmüştür. MacLean'ın üç katmanlı beyin modeline göre (1990), beyin, beyin sapı (sürüngen beyin), limbik sistem ve neokorteks olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. Sürüngen beyin, hayvanlarda da bulunan ve hayatta kalma ile ilişkili olan bölüm iken, limbik sistem memeli beyinde bulunan sosyal etkileşim ile duyguların barındığı bölüm olmaktadır. Neokorteks ise sadece insan beyinde bulunan ve farklı bakış açıları geliştirme ve problem çözümü gibi ileri düzey işlevlerin gerçekleşmesini sağlamaktadır (MacLean, 1990). İnsan DNA'sı ile şempanze DNA'sı %98 oranında benzerlik gösterirken, geride kalan %2'lik farkın, Siegel (2010) tarafından *cortex humanitas* olarak adlandırılan prefrontal kortekse ait olduğu düşünülmektedir (akt., Fishbane, 2012). Beyin sapı, limbik sistem ve korteks arasında iç içe geçmiş birden çok bağlantılar ve geri bildirim döngüleri bulunmaktadır (Siegel, 2001). Bundan dolayı da, duygu, düşünce ve davranış gibi insancıl aktiviteler sadece tek bir beyin bölgesini aktive etmemekle birlikte beyinde birbiri ile bağlantılı devrelerin aktivasyonu sonucu ortaya çıkmaktadır (Fishbane, 2012; Siegel, 2001). Duygusal ve ilişkisel işlevsellik için önemli olan bu devrelerden biri limbik sistem-prefrontal korteks devresidir. Duygusal beyin olarak da adlandırılan limbik sistemin merkezinde, tehdit algılanması durumlarında savaş ya da kaç tepkisini düzenleyen amigdala bulunmaktadır (Badenoch, 2008; Fishbane, 2012; Siegel, 2001). Tehlikeye karşı sürekli alarm durumunda olan amigdala, tehdit ile karşılaşma durumunda sempatik sinir sistemini ve kortizol salınımını gerçekleştiren hipotalamo pituiter adrenal eksenini (HPA) uyararak bireyin bedenini tehlikeli duruma karşı korumaktadır (Cozolino 2006). Savaş ya da kaç modunun aktif olduğu durumlarda, amigdala, beyni korumaya alarak prefrontal korteksi baskılamaktadır (Goleman, 1995). Bu mekanizma, kısa süreli ve yaşamı

tehdit edici durumlar için oldukça işlevsel iken aile etkileşimleri gibi kişilerarası ilişkilerde amigdalanın baskın olması bireyin hem sosyal anlamda hem de iyilik hali açısından problem oluşturabilmektedir (Fishbane, 2012). Örneğin, bireyin yolda karşıdan karşıya geçerken hızlıca yaklaşan arabayı fark edip, yaşamı tehdit edici bu olay karşısında amigdalanın aktive olup kaçma tepkisinin ortaya çıkması hayat kurtarıcı iken, bireyin arkadaşlık kurma potansiyeli olan sosyal ortamları tehdit olarak algılaması sonucunda verdiği kaçma tepkileri işlevsel olmamaktadır. Tüm bu süreçler çok hızlı ve farkındalık dışı düzeyde yürütülürken, insan beyni daha yüksek düzey işleme kapasitesine sahip olan prefrontal kortekse sahiptir (Badenoch, 2008; Fishbane, 2012; Siegel, 2001). Prefrontal korteks sayesinde, amigdala aktivitesi baskılanmakla birlikte, düşünme, öz düzenleme, tepki esnekliği, farklı bakış açılarını değerlendirme ve olayı yorumlama gibi daha yüksek düzey beceriler devreye girmektedir (Siegel, 2010). Bu prefrontal korteks becerileri ne kadar geliştirilirse prefrontal korteksten amigdalaya giden yollar daha da kuvvetleneceğinden, bireylerin bir durum karşısında daha sakin, içgörülü, farkında ve farklı perspektiflere açık şekilde değerlendirmeler yapabileceği belirtilmektedir (Fishbane, 2012).

Nöroplastisite aracılığıyla gerçekleşen prefrontal korteks gelişimi erken dönem deneyimlenen stres ve ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkiden etkilenebilmektedir (Cozolino, 2010; Siegel, 2001; Teicher ve diğerleri, 2003). Yapılan bir beyin görüntüleme çalışmasında, sağlıklı kontrol grubu ve depresyon veya kaygı bozukluğu tanısı almış olan yetişkinler 16 yaşından önce çocukluk dönemlerinde duygusal olarak deneyimlenen kötü muamele açısından karşılaştırılmışlardır (Harmelen, 2013). Çalışmanın sonucunda, fiziksel veya cinsel istismarın olmadığı durumlarda bile duygusal kötü muamele gören katılımcıların sol dorsal medial prefrontal korteks bölge hacimlerinin anlamlı derecede düşük olduğu bulgusuna erişilmiştir. Hayvan deneklerle yapılan başka bir araştırmada ise, kronik strese maruz bırakılan bir grup yenidoğan fare ile strese maruz bırakılmayan kontrol grubu karşılaştırılmıştır (Folha ve diğerleri, 2017). Erken dönemde kronik strese maruz bırakılan farelerin, kontrol grubundaki farelere göre prefrontal korteks gelişiminin daha geride olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüm bu bulgular ışığında, prefrontal korteks tarafından yürütülen prefrontal işlevlerin yürütülebilmesi için erken dönem aile ortamının ve deneyimlerin önem arz ettiği söylenebilmektedir.

1.3.1. Prefrontal İşlevlerin Bileşenleri

Kişilerarası ilişkilerde, zihinsel bütünlükte ve bireyin iyilik halinde önemli etkileri olan birtakım işlevler prefrontal kortekste yürütülmektedir (Siegel, 2001). Prefrontal kortekste yürütülen prefrontal işlevler, bedensel işlevlerin düzenlenmesi, ilgili-odaklı iletişim, tepki

esnekliği, içgörü ve öz farkındalık, sezgi, vicdan, korku yönetimi, empati ve duygu düzenleme olmak üzere farklı boyutlardan oluşmaktadır (Siegel, 2001).

1.3.1.1. Beden İşlevlerinin Düzenlenmesi

Beden işlevlerinin düzenlenmesi süreci otonom sinir sistemi aracılığıyla yürütölmektedir. Otonom sinir sistemi istem dışı gerçekleşen kalp atışı, nefes alma, solunum, tansiyon ve boşaltım gibi hayati fonksiyonları kontrol etmektedir. Stresli bir durum ile karşı karşıya gelindiği zamanlarda otonom sinir sistemi sayesinde vücudun homeostaz/denge durumunun korunması sağlanarak organizmanın normal dengesi sürdürölmektedir. Kronik strese maruz kalmak, prefrontal korteks işlevlerini olumsuz yönde etkileyerek otonom sinir sisteminin dengeli şekilde çalışmasını engellemektedir (Siegel, 2001).

1.3.1.2. İlgili-odaklı İletişim

İlgili odaklı iletişim; hissedildiğini hissetmek, anlaşıldığını hissetmek veya bir başkasının ne hissettiğini hissedebilmek olarak tanımlanmaktadır (Siegel, 2001). Bireyler yakın ilişki kurabilmek ve bir topluluğa bağlı olabilmek için yaşamları boyunca karşılarındaki insanlar ile bu tarz bir iletişim kurma ihtiyacı içindedirler. Örneğin, anne-bebek ilişkisi ele alındığında, bebeğin annesi ile kurduğu iletişimin etkili olabilmesi için bebeğin ihtiyaçlarının annesi tarafından anlaşılması gerekmektedir ki bebek aç olma ihtiyacının anlaşıldığını hissederek annesi ve daha sonraki süreçte tüm dünya ile güvenli bağlanma geliştirebilsin. Bir başka deyişle, ilgili odaklı iletişim, bireyin karşıdaki kişinin duygularını ve ihtiyaçlarını doğru bir şekilde anlayabilmek ve tepkileri buna yönelik modifiye ederek karşıdaki kişinin anlaşıldığını hissetmek gibi süreçleri kapsamaktadır. İlgili-odaklı iletişim, prefrontal korteksin gelişiminde önem arz etmektedir (Badenoch, 2008). Yapılan bir beyin görüntüleme çalışmasında, ventromedial prefrontal korteks aktivasyonu az olan bireylerin sözel olmayan duygusal ipuçları doğru şekilde yorumlama konusunda problem yaşadıkları ve sosyal davranışlarında bozulmalar olduğu bulunmuştur (Anderson, Bechara, Damasio, Tranel ve Damasio, 1999).

1.3.1.3. Tepki Esnekliği

Tepki esnekliği veya ertelenmesi bireyin tepki göstermeden önce durup düşünebilme kapasitesi ile ilişkili bir kavramdır. Tepki erteleme olayın değerlendirilmesi, tepkinin bekletilmesi, başka seçeneklerin gözden geçirilerek seçilmesi ve değerlendirme sürecinden geçen tepkinin ortaya konması gibi birtakım süreçlerden oluşmaktadır.

1.3.1.4. İçgörü ve Öz Farkındalık

Genel anlamıyla içgörü, bireyin geçmişı, bugünü ve geleceği arasında köprü kurabilme yetisi olarak tanımlanmaktadır (Siegel, 2001). İçgörü sayesinde bireyler şıandaki farkındalıkları, hayat öyküleri ve geçmişteki görüntüleri hakkında bir bütünlük kurabilmektedirler. Bir diğer deyişle, içgörü kişinin kendiliği ile ilgili farkındalık durumunu ifade etmektedir.

1.3.1.5. Sezgi

Kişilerarası nörobiyoloji çerçevesinde sezgi, bireyin iç organları ve bedenindeki mesajlara karşı hassasiyeti olarak betimlenmektedir (Badenoch, 2008). Siegel'a göre (2001), bireylerin olaylara karşı geliştirdikleri duygular, bedensel tepkiler aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Bireyler tarafından "bir anda içten gelen bir his" olarak tanımlanan kavram, esasen bedensel birtakım mesajların çıktısı olmaktadır (Badenoch, 2008). Lieberman (2000), sezgi tanımlamasında, sezginin bilinçdışında gerçekleşen hızlı bir süreç olduğuna vurgu yapmıştır. Sezgi, yineleyici sözel olmayan deneyimler ile pekişmektedir (Lieberman, 2000). Bundan dolayı da, bireyler ortaya koydukları davranışlar hakkında bir ön bilgiye sahip olabilmektedirler. Bir başka deyişle, hangi davranışın ne gibi sonuçlara sahip olacağına ilişkin sezgilerin gelişimi desteklenmiş olmaktadır. Bireyin deneyimlediği yineleyici olaylar sonucunda, prefrontal korteks, benzer olaylar arasında bağ kurarak ilerde deneyimlenecek benzer durumlarda sezginin kullanılmasını sağlamaktadır (Badenoch, 2008). Siegel (2001), zihin-beden-kişilerarası ilişki arasında bir entegrasyon olması halinde bireyin sezgisel anlamda da daha sağlıklı olacağını ve bu bütünlüğün sonucunda da daha empatik ilişkiler kurabileceğini savunmaktadır.

1.3.1.6. Vicdan

Kişilerarası nörobiyoloji yaklaşımında vicdan kavramı bireyin daha geniş sosyal çevreyi de düşünerek davranmasını ve iyi ile kötü arasındaki muhakeme becerisini içermektedir. Diğer prefrontal işlevler gibi bireylerin vicdani değerleri gözeterek davranması, zihin-beden-kişilerarası ilişkiler arasında entegrasyonun olması halinde başarılmaktadır. Perspektif kazanmak, diğerlerinin ihtiyaçlarını anlayabilmek, diğer insanların gözüyle olaylara bakabilme yeteneği gibi işlevler vicdan gelişiminde yer alan önemli faktörler olarak alanyazında geçmektedir (Yazıhan Torun ve diğerleri, 2009). Prefrontal işlevlerden biri olan vicdani gelişimde muhakeme yeteneği, empati, duygusal ipuçlarını doğru bir şekilde değerlendirme, kişisel denetim sahibi olabilme ve tepkileri erteleyebilme gibi beceriler yönetici işlevlerle ilişkili olarak atfedilmektedir (Yazıhan Torun ve diğerleri, 2009).

1.3.1.7. Korku Yönetimi

Korku yönetimi, esasen duygu düzenlemenin alt boyutu olarak ortaya çıkmaktadır. Badenoch (2008), korku yönetimini, limbik amigdala gelişen korku tepkisini yok etme ile açıklamaktadır. Korku duygusu, orta prefrontal kortekste yer alan nöronların, yatıştırıcı ve rahatlatıcı bir nörotransmitter olan GABA'yı salgılamasını sağlamaktadır. Böylece korku anlarında veya tehdit edici bir durum oluştuğunda vücudun eski dengesine dönmesine yardımcı olmaktadır. Alanyazındaki çalışmalar, medial prefrontal korteks bölgesindeki aktivasyonun korku yönetimini kuvvetlendirdiğini göstermektedir (Gottfried ve Dolan, 2004; Quirk ve diğerleri, 2006).

1.3.1.8. Empati

Alanyazında, empatinin duygusal (afektif) ve bilişsel (kognitif) empati olmak üzere iki boyutta ele alındığı görülmektedir (Kilpatrick, 2005). Duygusal empati, karşıdaki bireylerin duygusunun paylaşılması becerisi iken bilişsel empati karşıdaki bireyin bakış açısını anlayabilme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Kişilerarası nörobiyoloji bağlamında, empati, diğer bireyin zihnine karşı hassasiyet olarak tanımlanmaktadır (Siegel, 2001). Bir diğer deyişle, empati becerisinin bireyin kendisini karşı tarafın yerine koyabilmesi ve diğer kişinin bakış açısını görebilmesi ile ilişkili olduğu öne sürülmektedir. Empati becerisi, bireyin karşıdaki kişinin zihniyle uyum içerisinde olabilmesi ile de açıklanmaktadır (Badenoch, 2008). Empati, bireylerin kişilerarası ilişkilere karşı daha duyarlı ve hassas olmalarını sağlayacağından sosyal davranışlar kapsamında önemli bir beceri olmaktadır. Alanyazında, empati ile prefrontal işlevler arasındaki ilişkiyi gösteren birçok beyin görüntüleme ve hasar çalışması mevcuttur (Decety ve Moriguchi, 2007; Sterzer ve diğerleri, 2007). Yapılan bir çalışmada, medial prefrontal korteks bölgesinde hasar olan bireylerin kızgın yüz ifadesini tanımlamada tepki sürelerinin, hasar olmayan kontrol grubuna göre daha uzun olduğu sonucuna erişilmiştir (Adolphs, 2002).

1.3.1.9. Duyguların Düzenlenmesi

Kişilerarası nörobiyoloji perspektifinde duygu düzenlenmesi, katılık ve kaos durumları arasındaki dengenin sağlanması olarak tanımlanmaktadır. Zihin, beyin ve kişilerarası ilişki arasında entegrasyon olmaması sonucu ortaya çıkan katılık ve kaos durumunun dengelenmesinde duygu düzenleme becerileri devreye girerek sistemin homeostaz/denge durumunu korumasına yardımcı olmaktadır. Yapılan araştırmalar, duygu düzenlemede yaşanan problemlerin birçok farklı psikopatoloji ile sonuçlanabileceğini göstermektedir (Sheppes diğerleri, 2015).

1.4. Değişkenler Arası İlişkilere Dair Alanyazındaki Çalışmalar

1.4.1 Duygusal Güvenlik, Aile İletişim Kalıpları ve Prefrontal İşlevler İlişkisi

Prefrontal korteks gelişimi doğum ile birlikte başlayıp yaşam boyunca deneyimlerle birlikte devam etmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, alanyazında yer alan çalışmalar, erken çocukluk döneminden itibaren edinilen duygusal ve motor deneyimlerin ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin hem çocukluk hem de yetişkinlik dönemlerinde prefrontal işlevlerin gelişiminde etkisi olan çevresel unsurlar olduğunu göstermektedir (Kolb diğerleri, 2012; Siegel, 2001).

Beynin hayat boyunca deneyimlerle şekillenmesi ve gelişmesi beyin plastisitesi ile açıklanmaktadır (Siegel, 2012). Yapılan birçok çalışma, beyin çevre, öğrenme, duygu ve davranışa bağlı olarak yapısal birtakım değişikliklere uğrayabileceğini göstermektedir (Siegel, 2001; Siegel ve Bryson, 2012). Doğumdan itibaren çevresel uyaranlara maruz kalma sonucunda beyinde nöronlar arasında yeni sinaptik bağlar oluşmakta veya var olan nöronlar yeniden düzenlenmektedir (Badenoch, 2008). Beynin plastisite özelliği sayesinde, her yeni deneyim sonucunda beyin şekillenmekte ve bu durum da prefrontal korteks gelişimine öncül olmaktadır (Siegel, 2001). Bir diğer deyişle, özellikle erken çocukluk dönemlerinde deneyimlenen olumsuz yaşantılar, beyin gelişiminde rol oynayan en büyük faktörlerdendir. Bundan dolayı da erken dönemlerde maruz kalınan ebeveyn çatışması ve aile içi iletişimdeki yetersizlikler gibi olumsuz deneyimler çocukların duygusal ve bilişsel gelişimlerini negatif yönde etkide bulunarak davranışsal problemlere daha yatkın hale gelmeleri ile sonuçlanabilmektedir (Van Goozen ve diğerleri, 2007). Araştırmalarda, prefrontal korteks tarafından uyarılan hipotalamo pituiter adrenal (HPA) eksenini olarak adlandırılan sistemin özellikle erken dönem çevresel strese duyarlı olduğu belirtilmektedir (Burghy ve diğerleri, 2012; Repetti ve diğerleri, 2011; Tarullo ve Gunnar, 2006). HPA eksenini, stresli bir durum ile karşı karşıya kalındığında vücudu algılanan tehdite karşı tepki vermeye hazırlayan nörobiyolojik bir sistemdir (Tarullo ve Gunnar, 2006). Olumsuz erken dönem sosyal çevre, çocuklardaki HPA eksenini etkilemektedir ve bu durum da çocuklarda duygusal ve davranışsal problemlere zemin hazırlamaktadır (Tarullo ve Gunnar, 2006). Ebeveynler arasında yaşanan çatışmalar da, çocuğun güvenlik algısını tehdit ettiğinden ötürü çocuğun HPA eksenini aşırı derecede devreye girmesi söz konusu olmaktadır (Van Goozen ve diğerleri, 2008). Stresin artışı ve HPA eksenini aşırı aktivasyonu prefrontal işlevlerde bozulmalara yol açabilmektedir (Siegel, 2001). Bununla ilişkili olarak da bireyler prefrontal işlevlerden duygu düzenleme ve korku yönetimi ile bağlantılı olarak odaklanma problemleri, öfke, dürtü kontrolünde zorlanma, çevreye uyum sağlama, esneklik, ilgili-odaklı iletişim gibi konularda problem yaşayabilmektedirler (Arnsten, 1999; Vela, 2014).

Erken dönemde çocuk, ebeveynleri rol model olarak dünya ile ilişki kurmaktadır ve ebeveynleri ile kurulan ilişkiyi temel olarak olumlu veya olumsuz zihinsel modeller yaratmaktadır (Siegel ve Bryson, 2012). Bundan dolayı da çocuğun dünyayı algılayış biçiminde en büyük rol oynayan sistem aile olmaktadır. Duygusal güvenlik algısına yönelik deneyimler dışında prefrontal korteksin şekillenmesinde etkisi olan bir diğer aile değişkeni ise aile içindeki iletişimidir. Kişilerarası nörobiyoloji yaklaşımına göre, bakım veren ve çocuk arasındaki iletişimde göz teması, yüz ifadesi, ses tonlaması, beden duruşu, uygun ve zamanında karşılık verme, duygu ve düşüncelere karşı hassas ve empatik yaklaşım prefrontal işlevlerin gelişimini desteklemektedir (Siegel, 2001). Ebeveynlerin çocuk ile kurdukları ilgili odaklı iletişim şekli sayesinde çocuklardaki bedensel işlevlerin düzenlenmesi, empati, duygu düzenlemesi, tepki esnekliği, vicdani gelişim gibi prefrontal işlevlerde gelişim gözlenmektedir (Badenoch, 2008; Siegel, 2001). Bu bilgi ışığında, aile üyeleri arasındaki iletişim kalıplarından duygu ve düşünce paylaşımının desteklendiği diyalog yöneliminin baskın olması çocuktaki prefrontal işlevlerin gelişimine olumlu yönde etkisi olacağı ön görülebilmektedir.

1.4.2. Prefrontal İşlevler ve Psikopatoloji İlişkisi

Kişilerarası nörobiyoloji yaklaşımına göre zihin, beyin ve kişilerarası ilişkiler bir bütünde yer alan enerji ve bilgi akışının üç farklı yönünü temsil etmektedir (Eldoğan ve diğerleri, 2018). Yine bu yaklaşıma göre, zihin-beyin-kişilerarası ilişkiler arasında bir bütünlük (entegrasyon) olması durumunda bireylerin zihinsel iyilik halinin var olabileceği öne sürülmektedir (Siegel, 2001). Zihin, beyin ve kişilerarası ilişkiler arasında entegrasyon olması halinde duygu düzenlenmesi de gerçekleşmektedir ve sistem dengesini ve bütünlüğünü bir uyum içinde korumaktadır. Ancak bu üçü arasındaki entegrasyonun yani bütünlüğün bozulması halinde sistem kaos ve katılığa doğru gitmektedir (Siegel, 2001; Siegel 2009). Kişilerarası nörobiyoloji perspektifinde, bütünlüğün bozulması çeşitli psikopatolojileri kapsayan kaygı bozuklukları ve duygu durum bozuklukları ile ilişkilendirilmektedir (Cozolino, 2010).

Beyin görüntüleme çalışmaları da prefrontal bölge ile psikopatolojinin ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ebeveyn-çocuk ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada, annelerinde depresyon belirtisi olmayan çocuklar ile karşılaştırıldığında, annesinde depresif belirtiler olan çocukların sol prefrontal bölgelerinde aktivasyonun daha az olduğu bulunmuştur (Dawson ve diğerleri, 2001). Yetişkin ve ergenlerle yapılan bir başka görüntüleme çalışmasında ise depresyonda olan bireylerin prefrontal korteks hacminde azalma olduğu sonucuna erişilmiştir (Liu ve diğerleri, 2017). Kaygı bozukluklarını ele alan bir çalışmada ise yoğun korku ve panik gibi duyguları içeren panik bozukluk, travma sonrası stres bozukluğu ve özgül fobi

durumlarında prefrontal korteks aktivitesinin azaldığı; ancak endişe ve ruminasyon içeren yaygın kaygı bozukluğu ve obsesif-kompulsif bozukluk gibi durumlarda prefrontal korteks aktivitesine aşırı artış olduğu bulunmuştur (Berkowitz ve diğerleri, 2007). Bir başka araştırmada ise medial prefrontal korteks bölgesi kaygı tepkileri ile ilişkilendirilmiş ve kaygının düzenlenmesinde medial prefrontal korteksin görev aldığı belirtilmiştir (Yüksel, 2002). Yapılan bu araştırmalar, prefrontal işlevlerde meydana gelen bozulmaların psikopatoloji gelişimi ile ilişkili olabileceğini göstermektedir.

1.4.3. Duygusal Güvenlik, Aile İletişim Kalıpları ve Psikopatoloji İlişkisi

Bireyler, geçmiş deneyimler ve erken çocukluk çağında maruz kaldıkları yaşantılar sonucunda birtakım davranış örüntüleri geliştirmektedirler (Frank, 1965). Bugüne kadar yapılan çalışmalar, birçok aile değişkeninin çocuğun psikolojik sağlığı ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Morris ve diğerleri, 2007; Repetti ve diğerleri, 2002). Bu araştırmada ise alanyazında psikopatoloji gelişimi için risk faktörü olabilecek duygusal güvenlik ve aile iletişim kalıpları ele alınmaktadır.

Alanyazında riskli aile ortamı olarak yer alan ve tüm aile üyeleri arasında veya ebeveynler arasında çatışmanın, anlaşmazlıkların ve agresyonun ön planda olduğu aileler psikopatoloji gelişimi için risk faktörü olarak görülmekle birlikte psikolojik problemlerin çocukluktan yetişkinliğe aktarımında da aile ilişkilerinin önemli rol oynadığı belirtilmektedir (Buehler ve diğerleri, 1997; Buehler ve Gerard, 2002; Davies ve diğerleri, 2002; Davies ve Sturge-Apple, 2014). Yapılan araştırmalar, ebeveynler arasında yaşanan çatışma sonucu şekillenen duygusal güvensizlik algısının, çocukta ortaya çıkan psikolojik problemlerin artışını yordadığını göstermektedir (Cummings ve Davies, 2010; Stocker ve diğerleri, 2007). Bir çalışmada, ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkiye dair çocuğun algısının olumlu olmasına rağmen ebeveynler arası çatışma sonucu çocukların kendilerine ve ailelerine yönelik olumsuz algılarının okul uyumunda düşüşü anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır (Davies ve Woitach, 2008). Düşmanca tutumların hâkim olduğu ebeveynler arası anlaşmazlıklar çocuklardaki sosyal problemler, davranış problemler, duygusal semptomlar, akademik başarıda düşüş ve uyku problemi gibi fiziksel sorunlar ile ilişkilendirilmektedir (Davies ve Sturge-Apple, 2014). Özetle, evlilik çatışmalarının çözüme kavuşturulmadığı yıkıcı aile yapılarında, çocuğun duygusal güvenlik algısının bozulması ile ilişkili olarak psikopatoloji oluşumuna veya psikopatolojiye yatkınlığa zemin hazırlanmaktadır.

Duygusal güvenlik algısının yanı sıra, alanyazın aile içindeki iletişim tarzlarının ve bakım verenin çocuğa karşı olan yaklaşımının da psikopatolojiye zemin hazırlamada bir unsur

olabileceğine işaret etmektedir (Borkowski ve diğeri, 2002). Araştırmalar, davranışsal kontrolün yetersiz olduğu ailelerdeki çocuklarda dışavurum ile ilişkili psikolojik problemlerin daha yoğun gözlemlendiği; psikolojik kontrolün fazla olduğu aile ortamında yetişen bireylerde ise düşük benlik saygısı gibi içe atım problemlerinin ön planda olduğu yönündedir (Barber ve diğeri, 1994; Gray ve Steinberg, 1999). Aile iletişim kalıplarının psikopatoloji ile ilişkisini ele alan çalışmalarda, aile iletişiminde inanç, tutum ve değerlerin homojenliğinin vurgulandığı uyum yönelimi boyutundan düşük puanlar alan aile üyelerinin gerçek benlik algısı ve ideal benlik algısı arasındaki tutarsızlığın büyük olması ile ilişkili olarak uyum yöneliminde depresyon ile negatif yönde bir ilişki elde edilmiştir (Koerner ve Fitzpatrick, 1997). Uyum yöneliminin düşük olduğu ailelerde, ailede bağımsızlığın teşvik edilmesinden dolayı aile üyeleri gerçek ve ideal benliklerini karşılaştırmaktadırlar. Ancak uyum yöneliminin yüksek olduğu geleneksel aile yapılarında aile üyelerinin benliklerini aile üyeliği ile tanımlaması beklenmektedir. Bundan dolayı da yüksek uyum yönelimli ailelerde bireyler gerçek benliklerini kendilerinden olunması beklenen benlik ile karşılaştırmaktadırlar (Koerner ve Fitzpatrick, 1997). Gerçek benlik ve ideal benlik arasındaki tutarsızlık depresyon, gerçek benlik ile istenen benlik arasındaki tutarsızlık ise kaygı ile ilişkilendirildiğinden dolayı aile iletişiminde uyum yöneliminin yüksek olması depresyon ve kaygı gibi duygu durum bozuklukları ile ilişkilendirilebilmektedir (Erdoğan ve Anık, 2018). Yapılan bir başka araştırmada, ebeveynlerin otorite kurduğu ancak aynı zamanda duygu paylaşımına önem verilen aile ortamlarında güvenlik hissinin daha fazla olduğu sonucuna erişilmiştir (Khalili ve diğeri, 2014). Genç yetişkinlerle yapılan ve aile iletişim kalıpları ile genel iyilik halinin araştırıldığı bir çalışmada, diyalog yönelimi genç yetişkinlerin psikolojik sağlığı ile olumlu yönde ilişkilendirilirken; uyum yönelimi ve psikolojik sağlık arasında ters yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir (Schrodt ve diğeri, 2007). Bu bulgular ışığında; aile üyeleri arasında duygu ve düşünce paylaşımının teşvik edildiği yüksek diyalog ve hiyerarşinin önem verildiği yüksek uyum yönelimi ile karakterize olan fikir birliğine dayalı aile yapısının psikopatolojiye yatkınlık konusunda koruyucu bir faktör olabileceği düşünülmektedir.

1.4.4. Duygusal Güvenlik, Aile İletişim Kalıpları, Prefrontal İşlevler ve Psikopatoloji İlişkisi

Beynin deneyimler yoluyla gelişen nöroplastik yapısından dolayı, erken çocukluk döneminden itibaren çocuğun ebeveyn çatışmasına karşılık oluşturduğu duygusal güvenlik algısı ve ailenin çocuk ile etkileşiminde sahip olduğu iletişim kalıplarının, çocuğun beynindeki nöral bağlantıların oluşumu ve gelişiminde etkisi olduğu alanyazındaki çalışmalar ile

desteklenmektedir (Siegel, 2001; Siegel ve Bryson, 2012; Tarullo ve Gunnar, 2006). Bunun yanı sıra, duygusal güvenlik algısı ve aile iletişim kalıpları gibi ailesel değişkenlerin psikopatolojiye yatkınlık veya psikopatoloji gelişimine zemin hazırlayabildiğine dair tartışmalar alanyazında yer almaktadır (Koerner ve Fitzpatrick, 1997; Schrodt ve diğerleri, 2007). Tüm bu bilgiler ışığında, duygusal güvenlik hissinin az olduğu ve aile iletişimde uyum yöneliminin düşük-diyalog yöneliminin yüksek olması durumunda prefrontal işlevlerde bütünlüğün bozulacağı ve psikopatoloji düzeyinde artış olabileceği düşünülmektedir.

1.5. Araştırmanın Amacı, Soruları/Hipotezleri ve Önemi

1.5.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada duygusal güvenlik algısı ve aile iletişim kalıplarının genel psikopatoloji düzeyi ile olan ilişkisinde, ilgili alanyazının işaret ettiği bağlamda ele alınarak bu ilişkide rol oynadığı düşünülen prefrontal işlevlerin aracı olarak yer aldığı bir model önerilmiştir. Alanyazında duygusal güvenlik, aile iletişim kalıpları ve prefrontal işlevlerin psikopatoloji gelişimi ile ilişkili olduğuna dair bilgiler bulunmaktadır. Bu ikili ilişkilerin, çoklu ilişkiler kapsamında ele alınması sonucu daha bütüncül değerlendirileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı bu modelin sınanması yoluyla duygusal güvenlik algısı ve aile iletişim kalıplarının genel psikopatoloji düzeyi üzerindeki etkisinde prefrontal işlevlerin aracı rolüne ilişkin açıklayıcı bilgilere ulaşmak ve bu bağlamda klinik çıkarımlarda bulunarak alanyazına katkıda bulunmaktır. Bu amaç doğrultusunda planlanan hedefler şu şekildedir:

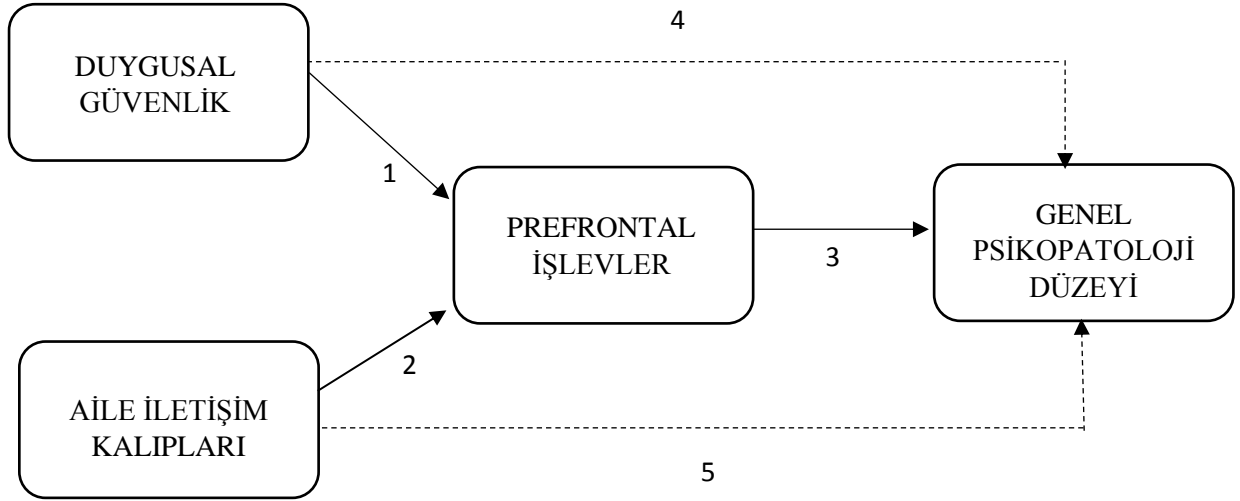
1. Genel psikopatoloji düzeyine etki eden çeşitli değişkenleri incelemek
2. Duygusal güvenlik algısı ve aile iletişim kalıplarının genel psikopatoloji düzeyi ile olan ilişkisinde aracı rolü olabileceği düşünülen prefrontal işlevleri kapsayan bir model önermek
3. Önerilen modeli sınamak

1.5.2. Araştırmanın Soruları/Hipotezleri

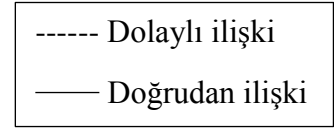
1. Katılımcı bireylerin duygusal güvenlik algısı, aile iletişim kalıpları, prefrontal işlev düzeyleri ve genel psikopatoloji düzeyleri puanları arasında anlamlı ilişki var mıdır?
  - a. Duygusal güvenlik algısı; yapıcı aile temsilleri ile genel psikopatoloji arasında negatif yönde anlamlı ilişki beklenmektedir.
  - b. Duygusal güvenlik algısı; yıkıcı aile temsilleri, kaçınma, çatışmanın yayılması, duygusal uyarılma ve duygusal düzenlemede zorluklar ile genel psikopatoloji arasında pozitif yönde anlamlı ilişki beklenmektedir.

- c. Aile iletişim kalıpları; diyalog yönelimi ile genel psikopatoloji düzeyi arasında negatif yönde anlamlı ilişki beklenmektedir.
  - d. Aile iletişim kalıpları; uyum yönelimi ile genel psikopatoloji düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki beklenmektedir.
  - e. Prefrontal işlev düzeyi; bedensel işlevlerin yönetimi, korku yönetimi ve sezgi, empati ve tepki esnekliği, vicdan ve içgörü ile genel psikopatoloji düzeyi arasında negatif yönde anlamlı ilişki beklenmektedir.
2. Ölçülen özellikler katılımcıların genel psikopatoloji düzeyi puanlarını yordamakta mıdır?
Yordama yönleri 1 numaralı hipotezde yer alan yönlerde beklenmektedir.
3. Aşağıda özetlenen doğrudan ve dolaylı ilişkiler katılımcı bireylerde ölçülen genel psikopatoloji düzeyini açıklamakta mıdır? Önerilen model istatistiksel açıdan anlamlı mıdır? (Şekil 3)
- a. Doğrudan ilişkiler
    - i. Katılımcıların duygusal güvenlik algısı, prefrontal işlev düzeyi puanlarını yordamaktadır (Şekil 3- 1 yolu).
    - ii. Katılımcıların aile iletişim kalıpları, prefrontal işlev düzeyi puanlarını yordamaktadır (Şekil 3- 2 yolu).
    - iii. Katılımcıların prefrontal işlev düzeyi, genel psikopatoloji düzeyi puanlarını yordamaktadır (Şekil 3 - 3 yolu).
  - b. Dolaylı ilişkiler
    - i. Katılımcıların duygusal güvenlik algısı puanları, genel psikopatoloji düzeyi puanını, prefrontal işlev puanı aracılığı ile yordamaktadır (Şekil 3- 4 yolu).
    - ii. Katılımcıların aile iletişim kalıpları puanı, genel psikopatoloji düzeyi puanını, prefrontal işlev puanı aracılığı ile yordamaktadır (Şekil 3- 5 yolu).

Şekil 3. Araştırma Modelini Oluşturan Doğrudan ve Dolaylı İlişkiler

1.5.3. Araştırmanın Önemi

Yapılan çalışmalar, ailenin birey gelişimi ve sosyalleşme için temel yapı olduğunu göstermektedir (Winnicott, 1965). Bireyin zihin sağlığı ve iyilik halinin korunmasında da çeşitli aile değişkenleri etkili olmaktadır. Alanyazında duygusal güvenlik, aile iletişim kalıpları ve prefrontal işlevlere dair mevcut birtakım çalışmalar bulunmasına rağmen bu değişkenlerin bir arada ele alındığı bir çalışma bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra, ülkemizdeki alanyazında duygusal güvenlik ve aile iletişim kalıplarını ele alan çalışmaların azınlıkta olduğu görülmüştür. Duygusal güvenlik algısı, aile iletişim kalıpları, prefrontal işlevler ve psikolojik sağlık arasında ikili ilişkilerin varlığı, çoklu ilişkilere de işaret edebileceğinden, bu değişkenlerin bir model kapsamında ele alınmasının daha bütüncül bir yaklaşım olabileceği düşünülmektedir. Bundan dolayı da, bu çalışmada, duygusal güvenlik ve aile iletişim kalıplarının genel psikopatoloji düzeyi ile ilişkisinde prefrontal işlevlerin aracı rolü çalışmak alanyazına katkıda bulunmak açısından önem taşımaktadır. Akademik katkının yanı sıra önerilen çalışmanın klinik uygulamalarda da bir rehber niteliğinde olabileceği düşünülmektedir. Günümüz dünyasında yaşam olaylarına bağlı olarak stres faktörlerinin artması, bireylerin psikolojik iyilik hallerini korumasına yönelik müdahalelere ihtiyacı arttırmaktadır. Önerilen modelde duygusal güvenlik ve aile iletişim kalıplarının psikopatoloji düzeyi olan ilişkisinde prefrontal işlevlerin aracı ettiği öne sürülmektedir. Bu ilişkinin doğrulanması halinde aile ve çocuklara yönelik duygu odaklı

ve kişilerarası nörobiyoloji temelli erken müdahale programları geliştirilerek yetişkin psikopatolojisine koruyucu/önleyici müdahaleler planlanabileceği düşünülmektedir.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde kuramsal çerçevede tasarlanan araştırma önerisinin yöntemi ele alınacaktır. Bu bağlamda araştırmanın çalışılacağı örneklem, veri toplama araçları ve işlem hakkında bilgilere yer verilecektir.

2.1. Araştırmanın Örnekleme

Bu araştırmanın örneklemini, Dünya Sağlık Örgütü tarafından (2019) genç yetişkin olarak belirlenen 18-40 yaş aralığındaki bireyler oluşturmaktadır. Prefrontal kortekste yapısal ve işlevsel olarak 40 yaşından sonra bozulmalar olduğuna ilişkin alanyazından dolayı bu yaştan büyük yetişkinler araştırmaya dahil edilmemiştir (Peters, 2006). Araştırmaya katılan 333 katılımcıdan Duygusal Güvenlik Ölçeği'ni tamamlamamış olan 1 kişi, yaş kriterine uymayan 13 kişi ve Mahalanobis Uzaklığı hesabı sonucunda uç değer olarak tespit edilen 51 kişi analizden çıkarılmıştır. Geri kalan 282 katılımcının yaş ortalaması 27.7 (SS = 5.3) olarak hesaplanmıştır. Örnekleme oluşturan katılımcıların 180'i (%63.8) kadın, 101'i (%35.8) ise erkektir. Örneklemin 104'ü (%36.9) bekar, 84'ü (%29.8) bekar (ilişkim var), 12'si (%4.3) nişanlı, 76'sı (%27,0) evli ve 6'sı (%2.1) boşanmış olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların eğitim durumuna bakıldığında, 1'inin (%0.4) ilkokul mezunu, 5'inin (%1.8) ortaokul mezunu, 29'unun (%10.3) lise mezunu, 167'sinin (%59.2) üniversite mezunu, 74'ünün (%26.2) yüksek lisans mezunu, 6'sının (%2.1) ise doktorasını tamamlamış olduğu görülmektedir. Örnekleme katılımcıların 45'i (%16) daha önce psikiyatrik tanı almış bireylerdir.

Ailesel bilgilerde ise katılımcıların 277'si (%98.2) annesinin hayatta olduğunu, 5'i (%1.8) annesinin hayatta olmadığını; 258'i (%91.5) babasının hayatta olduğunu ve 24'ü (%8.5) babasının hayatta olmadığını belirtmiştir. Katılımcılardan 148 kişi (%52.5) ebeveynleriyle birlikte yaşarken 134'ü (%47.5) ebeveynlerinden ayrı yaşamaktadır. Bunun yanı sıra, katılımcıların 232'si (%82.3) anne ve babasının boşanmadığını, 50'si (%17.7) anne babasının birlikte yaşamadıklarını ifade etmiştir.

Araştırma örnekleme dair kişisel sosyodemografik bilgiler Tablo 1'de, ailesel sosyodemografik bilgiler Tablo 2'de bulunmaktadır.

Tablo 1

Kişisel Sosyodemografik Bilgilere İlişkin Sıklık ve Yüzdeler

Değişken	Sıklık (F)	Yüzde (%)
<i>Cinsiyet</i>		
Kadın	180	%63.8
Erkek	101	%35.8
<i>Eğitim</i>		
İlkokul	1	%.4
Ortaokul	5	%1.8
Lise	29	%10.3
Üniversite	167	%59.2
Yüksek Lisans	74	%26.2
Doktora	6	%2.1
<i>Medeni Durum</i>		
Bekar	104	%36.9
Bekar (İlişkisi var)	84	%29.8
Nişanlı	12	%4.3
Evli	76	%27
Boşanmış	6	%2.1
<i>Psikiyatrik Rahatsızlık</i>		
Var	45	%16
Yok	237	%84
<i>Nörolojik Rahatsızlık</i>		
Var	8	%2.8
Yok	274	%97.2
<i>Fiziksel Rahatsızlık</i>		
Var	22	%7.8
Yok	260	%92.2
<i>Düzenli İlaç Kullanımı</i>		
Evet	50	%17.7
Hayır	232	%82.3
Toplam	282	%100
	Ortalama (N = 282)	Standart Sapma
Yaş	27.7	5.3

Tablo 2

Ailesel Sosyodemografik Bilgilere İlişkin Sıklık ve Yüzdeler

Değişken	Sıklık (F)	Yüzde (%)
<i>Annenin yaşama durumu</i>		
Yaşıyor	277	%98.2
Yaşamıyor	5	%1.8
<i>Babanın yaşama durumu</i>		
Yaşıyor	258	%91.5
Yaşamıyor	24	%8.5
<i>Annenin eğitim düzeyi</i>		
Okuryazar	19	%6.7
İlkokul	44	%15.6
Ortaokul	21	%7.4
Lise	61	%21.6
Üniversite	125	%44.3
Yüksek Lisans	6	%2.1
Doktora	6	%2.1
<i>Babanın eğitim düzeyi</i>		
Okuryazar	4	%1.4
İlkokul	36	%12.8
Ortaokul	21	%7.4
Lise	50	%17.7
Üniversite	138	%48.9
Yüksek Lisans	23	%8.2
<i>Anne-Baba boşanma durumu</i>		
Boşandılar	50	%17.7
Boşanmadılar	232	%82.3

<i>Aile Psikiyatrik Rahatsızlık</i>		
Var	18	%6.4
Yok	264	%93.6
<hr/>		
<i>Aile Nörolojik Rahatsızlık</i>		
Var	11	%3.9
Yok	271	%96.1
<hr/>		
<i>Aile Fiziksel Rahatsızlık</i>		
Var	38	%13.5
Yok	244	%86.5
<hr/>		
Toplam	282	%100
<hr/>		

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama amacıyla, çalışmanın amaçlarına uygun bulunan beş öz değerlendirme ölçeği kullanılmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla “Demografik Bilgi Formu”, katılımcıların duygusal güvenlik algılarını belirlemek adına “Duygusal Güvenlik Ölçeği”, katılımcıların aile iletişim kalıplarını belirlemeye yönelik “Aile İletişim Kalıpları Ölçeği”, katılımcıların prefrontal işlev düzeylerini belirlemek amacıyla “Kişilerarası Nörobiyoloji Temelli Prefrontal İşlevler Ölçeği”, katılımcıların genel psikopatoloji düzeylerini değerlendirmek için ise “Kısa Semptom Envanteri” uygulanmıştır

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, mesleği, medeni durumu, psikolojik, nörolojik veya fizyolojik tanıları ve düzenli ilaç kullanımı gibi kişisel bilgilerine ilişkin sosyodemografik özellikleri kapsayan maddeleri içermektedir. Bunun yanı sıra, araştırma geçmişe yönelik değişkenleri kapsadığından katılımcıların ebeveynlerine yönelik sosyodemografik maddeler de bulunmaktadır.

2.2.2. Duygusal Güvenlik Ölçeği (DGÖ)

Ölçeğin orijinali, Davies, Forman, Rasi ve Stevens tarafından (2002), 11-15 yaş aralığında yer alan çocuklardaki duygusal güvenlik algısını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Türkçe uyarlama çalışmaları Sakız (2011) tarafından yapılan ölçeğin üniversite öğrencilerindeki duygusal güvenlik algısını değerlendirme amacıyla geliştirilen versiyonunun geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Şendil (2016) tarafından tamamlanmıştır. Üniversite öğrencileri için geliştirilen ölçek 24 maddeden ve “yapıcı aile temsilleri”, “yıkıcı aile temsilleri”, “çatışmanın yayılması”, “kaçınma”, “duygusal uyarılma” ve “duygusal düzenlemede zorluk” olmak üzere 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları .68 ile .88 arasında hesaplanmıştır. Ölçekte yer alan maddeler “Kesinlikle doğru değil” ve “çok doğru” arasında derecelendirilen dördümlü Likert tipi ile değerlendirilmektedir. Ölçek değerlendirilmesi toplam puan alınarak yapılmaktadır. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar duygusal güvensizliğe işaret etmektedir. Yapıcı aile temsilleri alt boyutlarındaki maddeler ters kodlanmaktadır. Ölçekte yapıcı aile temsilleri alt boyutu kapsamında “*Annemle babam bir tartışma yaşadığında farklılıklarını halledebileceklerine inanırım.*”, yıkıcı aile temsilleri alt boyutu kapsamında “*Annemle babam bir tartışma yaşadığında nasıl geçineceklerini bilmedikleri için tartıştıklarını bilirim.*”, çatışmanın yayılması alt boyutu kapsamında “*Annemle babam bir tartışma yaşadığında benim hatamış gibi hissederim.*”,

kaçınma alt boyutu kapsamında “*Annemle babam bir tartışma yaşadığında tamamen sessiz olmaya çalışırım.*”, duygusal uyarılma alt boyutu kapsamında “*Annemle babam bir tartışma yaşadığında kızgın hissederim.*” ve duygusal düzenlemede zorluk alt boyutu kapsamında ise “*Annemle babam bir tartışma yaşadığında kendimi sakinleştiremem*” gibi duygusal güvenlik algısını değerlendiren maddeler yer almaktadır. Alt ölçeklerine göre maddeler şu şekilde sıralanmaktadır;

Yapıcı aile temsilleri; 7, 15, 17, 20

Yıkıcı aile temsilleri; 6, 21, 22, 23

Çatışmanın yayılması; 10, 11, 12

Kaçınma; 8, 13, 14, 16, 24

Duygusal uyarılma; 9, 18, 19

Duygusal düzenlemede zorluklar; 1, 2, 3, 4, 5

2.2.3. Aile İletişim Kalıpları Ölçeği (AİKÖ)

Ritchie ve Fitzpatrick tarafından (1990) aile iletişim kalıplarını belirleme amacıyla geliştirilen ölçeğin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Erdoğan ve Anık tarafından (2018) yapılmıştır. 26 maddeden oluşan ölçek “uyum yönelimi” ve “diyalog yönelimi” olmak üzere 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları uyum yönelimi için .81, diyalog yönelimi için ise .88 olarak hesaplanmıştır. Ölçekteki maddeler “Kesinlikle katılıyorum” ve “Kesinlikle katılmıyorum” arasında derecelendirilen beşli Likert tipi ölçekte değerlendirilmektedir. Ölçek değerlendirilmesinde alt boyutlardan elde edilen puanlar esas alınmaktadır. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, yüksek diyalog yönelimine ve yüksek uyum yönelimine işaret etmektedir. Ölçekte uyum yönelimi alt boyutu kapsamında “*Eğer görüşlerim ebeveynlerimden farklı ise bazen kızarlardı*”, diyalog yönelimi alt boyutu kapsamında ise “*Hemen hemen her şeyi ebeveynlerime söyleyebilirim.*” gibi aile iletişimini değerlendirmeyi amaçlayan maddeler yer almaktadır. Alt ölçeklerine göre maddeler şu şekilde sıralanmaktadır;

Uyum yönelimi; 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26

Diyalog yönelimi; 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15

2.2.4. Kişilerarası Nörobiyoloji Temelli Prefrontal İşlevler Ölçeği (KANB-PIÖ)

Şahin ve Özsoy tarafından (2016) geliştirilen ölçek, yetişkin bireylerde prefrontal korteks işlevlerinin değerlendirilmesini amaçlayan 40 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, “bedensel işlevlerin yönetimi”, “korku yönetimi ve sezgiler”, “empati ve tepki esnekliği”, “içgörü” ve “vicdan olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. Alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları .67 ile .80 arasında hesaplanmıştır. Ölçekteki maddeler “Hiç” ve “Her zaman” arasında derecelendirilen beşli Likert tipi ölçekte değerlendirilmektedir. Ölçek değerlendirilmesi toplam puan alınarak yapılmaktadır. Ölçekte elde edilen yüksek puanlar gelişmiş prefrontal işlev düzeyini göstermektedir. Ölçekte bedensel işlevlerin yönetimi kapsamında “*İstersem kalp atışlarımın farkına varabilirim ve hızlanmışsa yavaşlatabilirim.*”, korku yönetimi ve sezgiler alt boyutu kapsamında “*Korkularımı kendi kendime yavaşlatabilirim.*” ve “*Sezgilerimde yanılmam.*”, empati ve tepki esnekliği alt boyutu kapsamında “*Karşımdaki kişinin yüz ifadelerinden o anda neler hissediyor olabileceğini anlayabilir, kendimi ona göre ayarlayabilirim.*”, içgörü alt boyutu kapsamında “*Başıma gelenlerin hangi nedenlerle gelmiş olabileceğini, geçmişime bakıp anlayabiliyorum.*” ve vicdan alt boyutu kapsamında “*Bir ekmek parçasını çöpe atacakken, dışarıdaki aç kuşları, köpekleri hatırlayıp onlara vermek üzere ayrı bir yerde saklarım.*” gibi prefrontal işlevleri kapsayan maddeler yer almaktadır. Alt ölçeklerine göre maddeler şu şekilde sıralanmaktadır;

Bedensel işlevlerin yönetimi; 1, 5, 11, 17, 28

Korku yönetimi ve sezgiler; 3, 23, 24, 25, 31, 34, 36, 37

Empati ve tepki esnekliği; 7, 8, 9, 10, 13, 14

İçgörü; 18, 20, 22, 27

Vicdan; 6, 19, 21, 32, 33, 35

2.2.5. Kısa Semptom Envanteri (KSE)

Şahin ve Durak tarafından (1994) geliştirilen ölçek, psikolojik semptomların taranmasını amaçlayan 53 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, “anksiyete boyutu”, “depresyon boyutu”, “olumsuz benlik boyutu”, somatizasyon boyutu” ve “hostilite boyutu” olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. Alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları .71 ile .85 arasında hesaplanmıştır. Ölçekteki maddeler “Hiç yok” ve “Çok fazla var” arasında derecelendirilen beşli Likert tipi ölçekte derecelendirilmektedir. Ölçek değerlendirilmesi toplam puan alınarak yapılabilmektedir. Alt ölçekler için belirlenen toplam puanın, o alt ölçekteki madde sayısına bölümü o boyut için bir puan vermektedir. Bunun yanı sıra, alt ölçeklerden elde edilen

puanların, toplam madde sayısına (53) bölünmesi sonucu Rahatsızlık Ciddiyeti İndeksi; sıfır olarak işaretlenen maddeler dışında olumlu olan tüm değerlerin bir kabul edilmesiyle elde edilen puan Belirti Toplamı İndeksi; alt ölçeklerden elde edilen toplam puanların belirti toplamına bölünmesi sonucu ise Semptom Rahatsızlık İndeksi hesaplanabilmektedir. Bu araştırmada, ölçek değerlendirilmesinde toplam puan esas alınmıştır. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, yüksek genel psikopatoloji düzeyine işaret etmektedir. Alt ölçeklerine göre maddeler aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır;

Anksiyete; 12, 13, 28, 31, 32, 36, 38, 42, 43, 45, 46, 47, 49

Depresyon; 9, 14, 16,17, 18, 19, 20, 25, 27, 35, 37, 39

Olumsuz Benlik; 15, 21, 22, 24, 26, 34, 44, 48, 50, 51, 52, 53

Somatizasyon; 2, 5, 7, 8, 11, 23, 29, 30, 33

Hostilite; 1, 3, 4, 6, 10, 40, 41

2.3. İşlem

Araştırmayı yürütmek için gerekli etik kurul izninin Başkent Üniversitesi Etik Komitesi'nden alınmasının akabinde 2019 Haziran ayında araştırma verileri gönüllü katılım sağlayan yetişkin bireylerden Qualtrics programı aracılığıyla internet üzerinden toplanmıştır. Katılımcılardan Bilgilendirilmiş Onam Formu, Demografik Bilgi Formu, Duygusal Güvenlik Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği, Kişilerarası Nörobiyoloji Temelli Prefrontal İşlevler Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteri'ni doldurmaları beklenmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeklerin katılımcılar tarafından doldurulması ortalama yirmi dakika sürmüştür.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda toplanmış olan verilere uygulanan istatistiksel analiz sonuçlarına yer verilmektedir. Analizler SPSS 20.00 ve AMOS 21 paket programı kullanılarak yapılmıştır.

Araştırmanın bulguları iki başlıktan oluşmaktadır. İlk bölümde duygusal güvenlik, aile iletişim kalıpları (uyum yönelimi ve diyalog yönelimi), prefrontal işlev düzeyi ve psikopatoloji düzeyi değişkenleri arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yapılmış olan Korelasyon Analizi bulgularına yer verilmiştir. Ayrıca, bu bölümün alt başlığı olarak, değişkenlerin alt boyut puanları arasındaki korelasyon değerleri de verilmiştir.

İkinci bölümde ise duygusal güvenlik algısı, aile iletişim kalıpları, prefrontal işlevler ve bireyin genel psikopatoloji düzeyini açıklamaya çalışan bir yapısal eşitlik modelinin sınanmasına ilişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi ve Yapısal Eşitlik Modeli Analizi bulguları yer almaktadır. Bu amaç doğrultusunda, ölçüm modeli ve önerilen modelin sınanmasına ilişkin bulgular, alternatif modele ilişkin bulgular ve önerilen model ile alternatif modelin karşılaştırılmasına ilişkin bulgular incelenmektedir.

3.1. Duygusal Güvenlik, Aile İçi İletişim Kalıpları, Prefrontal İşlevler ve Genel Psikopatoloji Düzeyi Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulgular

Duygusal güvenlik, aile iletişim kalıpları, prefrontal işlevler ve genel psikopatoloji düzeyi arasındaki ilişkileri değerlendirmek amacı ile hem değişkenler arası toplam puan esas alınarak hem de alt ölçek toplam puanları esas alınarak Pearson korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Değişkenler arası korelasyon analizi sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3'te görüldüğü üzere, genel psikopatoloji düzeyi ile diğer tüm değişkenler arasında anlamlı ilişkiler olduğu bulgusuna erişilmiştir. Genel psikopatoloji düzeyi ile duygusal güvenlik ($r = .28, p < .01$) ve uyum yönelimi ($r = .36, p < .01$) arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki; diyalog yönelimi ($r = -.23, p < .01$) ve prefrontal işlevler ($r = -.30, p < .01$) arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Duygusal Güvenlik Ölçeğinden alınan toplam puanın artışı duygusal güvensizliğe işaret ettiğinden dolayı elde edilen sonuçlar duygusal güvenlik algısının azalması ile genel psikopatoloji düzeyinin arttığını göstermektedir. Bir başka deyişle, genel psikopatoloji düzeyi arttıkça duygusal güvenlik algısı ve uyum yönelimi artmaktadır. Ayrıca, genel psikopatoloji düzeyinin artması diyalog yönelimi ve prefrontal işlev düzeyinde azalmaya işaret etmektedir.

Tablo 3'ten takip edilebileceği üzere, duygusal güvenlik değişkeni ile diyalog yönelimi ($r = -.39, p < .01$) arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunurken; uyum yönelimi ($r = .38, p < .01$) ile pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulgusuna erişilmiştir. Bir başka ifadeyle, duygusal güvenlik arttıkça diyalog yöneliminde bir azalma gözlenirken, uyum yöneliminde bir artış görülmektedir.

Diyalog yönelimi ele alındığında, bu değişkenin uyum yönelimi ($r = -.56, p < .01$) ile arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu ve prefrontal işlevler ($r = .17, p < .01$) ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Diyalog yönelimi arttıkça, beklendiği üzere, uyum yöneliminde azalma ve prefrontal işlev düzeyinde artış görülmektedir. Öte yandan, tüm bu bulguların yanı sıra, prefrontal işlevler ile uyum yönelimi ve duygusal güvenlik arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 3

Değişkenlerin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Değişkenler Arası Korelasyonlar

Değişkenler	Ort	SS	1	2	3	4	5
1.Duygusal Güvenlik	51.55	12.82	-	-.39**	.38**	-.03	.28**
2.Aile İletişim Kalıpları (Diyalog Yönelimi)	50.06	13.32		-	-.56**	.17**	-.23**
3. Aile İletişim Kalıpları (Uyum Yönelimi)	30.83	9.48			-	-.06	.36**
4.Prefrontal İşlevler	142.72	18.53				-	-.30**
5.Genel Psikopatoloji Düzeyi	102.53	35.85					-

*p < .05, **p < .001

Not: Duygusal Güvenlik Ölçeği'nde elde edilen yüksek puanlar, duygusal güvensizliğe işaret etmektedir.

3.1.1 Duygusal Güvenlik, Aile İçi İletişim Kalıpları, Prefrontal İşlevler ve Genel Psikopatoloji Düzeyi Alt Boyut Puanları Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulgular

Değişkenlerin toplam puanları arasındaki korelasyon analizinin yanı sıra, duygusal güvenlik, aile iletişim kalıpları, prefrontal işlevler ve genel psikopatoloji düzeyinin alt boyutları arasındaki korelasyonlara ilişkin katsayılara Tablo 4'te yer verilmiştir. Takip kolaylığı açısından ilk olarak her bir değişkenin kendi alt boyutları arasındaki korelasyon değerlerine, daha sonra ise her bir alt boyutun diğer değişkenlerin alt boyutları ile olan korelasyon değerlerine yer verilecektir.

3.1.1.1 Duygusal Güvenlik, Aile İçi İletişim Kalıpları, Prefrontal İşlevler ve Genel Psikopatoloji Düzeyi Değişkenlerinin Alt Boyutlarının Kendi Aralarındaki Korelasyonlarına İlişkin Bulgular

Tablo 4'ten de takip edilebileceği üzere, duygusal güvenlik alt boyutları arasındaki ilişkiler $p < .01$ düzeyinde pozitif yönde anlamlı olmakla birlikte korelasyon katsayıları .13 ile .58 arasında değişmektedir. Ölçeğin alt boyutları arasında en düşük korelasyona sahip ilişki .13 ile “Yapıcı Aile Temsilleri” ve “Duygusal Uyarılma” arasında gözlenmiştir. En yüksek korelasyonda sahip ilişki ise .58 ile “Yıkıcı Aile Temsilleri” ile “Duygusal Düzenlemede Zorluklar” arasında gözlenmiştir.

Aile iletişim kalıpları alt boyutları arasındaki ilişkilerin $p < .001$ düzeyinde negatif yönde anlamlı olduğu ve “Uyum Yönelimi” ile “Diyalog Yönelimi” alt boyutları arasındaki korelasyonun -.56 olduğu bulgusuna erişilmiştir.

Prefrontal işlevlerin alt boyutları değerlendirildiğinde, alt ölçekler arasındaki ilişkilerin $p < .01$ düzeyinde pozitif yönde anlamlı olduğu ve korelasyon katsayılarının .32 ve .57 arasında değiştiği gözlenmiştir. Alt boyutlar arasında en düşük korelasyona sahip ilişki .32 ile “Bedensel İşlevlerin Yönetimi” ve “Vidan” arasında gözlenirken, en yüksek korelasyona sahip ilişki .57 ile “Korku Yönetimi ve Sezgiler” ile “Empati ve Tepki Esnekliği” arasında gözlenmiştir.

Benzer şekilde, genel psikopatoloji düzeyi alt boyutları arasındaki ilişkiler de $p < .01$ düzeyinde pozitif yönde anlamlı olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutları arasında en düşük korelasyon katsayısına sahip ilişki .60 ile “Olumsuz Benlik” ve “Somatizasyon” arasındayken, en yüksek korelasyona sahip ilişki .85 ile “Anksiyete” ve “Depresyon” arasında gözlenmiştir.

Tablo 4

Alt Boyutların Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Alt Ölçekler Arası Korelasyonlar

	Alt Ölçekler	Ort	SS	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Duygusal Güvenlik	1.Yapıcı Aile Temsilleri	8.24	3.49	-																	
	2.Yıkıcı Aile Temsilleri	8.26	3.46	.57**	-																
	3.Çatışmanın Yayılması	23.65	4.92	.20**	.32**	-															
	4.Kaçınma	11.22	3.53	.30**	.39**	.25**	-														
	5.Duy. Uyarılma	9.18	2.30	.13**	.44**	.26**	.25**	-													
	6.Duy. Düz. Zor.	10.42	3.73	.36**	.58**	.37**	.31**	.50**	-												
AIK	7. Uyum Yönelimi	30.83	9.48	.34**	.29**	.26**	.29**	.11	.23**	-											
	8. Diyalog Yön.	50.06	13.23	-.46**	-.28**	-.11	-.35**	-.09	-.19**	-.56**	-										
Prefrontal	9. Beden. İ.Y.	23.65	4.92	-.08	.01	.04	-.06	.07	-.01	-.03	.16**	-									
	10. K.Yön. ve Sez.	28.17	5.13	-.15**	-.03	.56**	-.05	.02	-.03	-.09	.17**	.56**	-								
	11. Empati ve Tep.	20.58	4.55	-.09	-.01	.45**	-.01	-.05	-.07	-.09	.16**	.45**	.57**	-							
	12. İçgörü	14.77	2.86	.08	.16**	.45**	.00	.12*	.10	.06	-.01	.45**	.54**	.39**	-						
	13. Vicdan	24.02	3.57	-.10	.10	.32**	-.03	.10	.06	-.08	.10	.32**	.41**	.39**	.37**	-					
Psikopatoloji	14. Anksiyete	23.60	9.14	.20**	.24**	.21**	.03	.15**	.26**	.38**	-.20**	-.15**	-.33**	-.33**	.07	-.20**	-				
	15. Depresyon	26.20	10.60	.24**	.22**	.22*	.17**	.17**	.25**	.33*	-.24**	-.20**	-.37**	-.33**	.02	-.23**	.85**	-			
	16. Olumsuz Ben.	23.10	8.81	.19**	.16**	.23**	.08	.09	.18**	.36**	-.22**	-.22**	-.35**	-.28**	.03	-.20**	.82**	.81**	-		
	17. Somatizasyon	14.67	5.90	.14*	.20**	.25**	.03	.12*	.21**	.30**	-.16**	-.11	-.15**	-.20**	.05	-.16**	.75**	.71**	.60**	-	
	18. Hostilite	14.96	5.54	.20**	.20**	.23**	.07	.11	.23**	.27**	-.18**	-.12*	-.20**	-.34**	.11	-.26**	.73**	.72**	.71**	.62**	-

*p < .05, **p < .001

Not: Yapıcı Aile Temsilleri'nden alınan yüksek puanlar, puanlamadan dolayı düşük Yapıcı Aile Temsillerine işaret etmektedir.

(Duy. Uyarılma=Duygusal Uyarılma, Duy. Düz. Zor.= Duygusal Düzenlemede Zorluklar, Beden. İ.Y.= Bedensel İşlevlerin Yönetimi, K. Yön. ve Sez.=Korku Yönetimi ve Sezgiler, Empati ve Tep.=Empati ve Tepki Esnekliği, Olumsuz Ben.= Olumsuz Benlik)

3.1.1.2. Duygusal Güvenlik, Aile İçi İletişim Kalıpları, Prefrontal İşlevler ve Genel Psikopatoloji Düzeyi Değişkenlerinin Alt Boyutlarının Diğer Alt Boyutlar ile Korelasyonlarına İlişkin Bulgular

Bu kısımda, duygusal güvenlik alt ölçekleri (Yapıcı Aile Temsilleri, Yıkıcı Aile Temsilleri, Çatışmanın Yayılması, Kaçınma, Duygusal Uyarılma, Duygusal Düzenlemede Zorluk), aile iletişim kalıpları alt ölçekleri (Uyum Yönelimi, Diyalog Yönelimi), prefrontal işlevler alt ölçekleri (Bedensel İşlevlerin Yönetimi, Korku Yönetimi ve Sezgiler, Empati ve Tepki Esnekliği, İçgörü, Vicdan) ve genel psikopatoloji alt ölçekleri (Anksiyete, Depresyon, Olumsuz Benlik, Somatizasyon, Hostilite) arasındaki ilişkiler incelenmiştir (Bkz. Tablo 4).

İlk olarak, duygusal güvenlik alt ölçekleri ile uyum yönelimi alt ölçeği ilişkisine bakıldığında, “Yapıcı Aile Temsilleri, Yıkıcı Aile Temsilleri, Çatışmanın Yayılması, Kaçınma, Duygusal Düzenlemede Zorluk” alt boyutları ile “Uyum Yönelimi” ($r = .34, p < .01, r = -.29, p < .01, r = .26, p < .01, r = .29, p < .01, r = .23, p < .01$) arasında pozitif yönde olumlu ilişki saptanmıştır. “Duygusal Uyarılma” ve “Uyum Yönelimi” alt boyutları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu bulgular doğrultusunda, uyum yöneliminin yüksek olduğu ailelerde yetişen bireylerde yapıcı ve yıkıcı aile temsillerinin, çatışmanın yayılmasının, kaçınmanın ve duygusal düzenlemede zorluğun yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Duygusal güvenlik alt ölçekleri ile diyalog yönelimi alt ölçeği ilişkisine bakıldığında ise “Yapıcı Aile Temsilleri” ile “Diyalog Yönelimi” ($r = .46, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunurken, “Yıkıcı Aile Temsilleri, Kaçınma, Duygusal Düzenlemede Zorluklar” alt boyutları ile “Diyalog Yönelimi” ($r = -.28, p < .01, r = -.35, p < .01, r = -.19, p < .01$) arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. “Çatışmanın Yayılması” ve “Duygusal Uyarılma” ile “Diyalog Yönelimi” arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu bulgular değerlendirildiğinde ise yapıcı aile temsili arttıkça diyalog yöneliminin arttığı; ancak yıkıcı aile temsilleri, kaçınma ve duygusal düzenlemede zorluklar arttıkça diyalog yöneliminin azaldığı gözlenmiştir.

İkinci olarak, duygusal güvenlik alt boyutları ile prefrontal işlevlere ait alt boyutlar ilişkisine bakıldığında, “Yapıcı Aile Temsilleri, Yıkıcı Aile Temsilleri, Çatışmanın Yayılması, Kaçınma, Duygusal Uyarılma, Duygusal Düzenlemede Zorluk” alt boyutları ile “Bedensel İşlevlerin Yönetimi” arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Öte yandan, “Yapıcı Aile Temsilleri” ile “Korku Yönetimi ve Sezgi” ($r = -.15, p < .01$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken; “Çatışmanın Yayılması” ile “Korku Yönetimi ve Sezgi” ($r = .56, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki saptanmıştır. Başka bir deyişle, yapıcı aile temsilleri arttıkça

korku yönetimi ve sezgide azalma gözlenirken; çatışmanın yayılmasındaki artış korku yönetimi ve sezgideki düşüş ile ilişkilendirilmektedir. “Yıkıcı Aile Temsilleri, Kaçınma, Duygusal Uyarılma, Duygusal Düzenlemede Zorluklar” ile “Korku Yönetimi ve Sezgi” arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Duygusal güvenlik alt boyutları ile “Empati ve Tepki Esnekliği” alt ölçeği ilişkisinde ise sadece “Çatışmanın Yayılması” ile “Empati ve Tepki Esnekliği” ($r = .45, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. “Yapıcı Aile Temsilleri, Yıkıcı Aile Temsilleri, Kaçınma, Duygusal Düzenlemede Zorluk” ve “Empati ve Tepki Esnekliği” arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Bunlara ek, “Yıkıcı Aile Temsilleri, Çatışmanın Yayılması, Duygusal Uyarılma” ile “İçgörü” ($r = .16, p < .01, r = .45, p < .01, r = .12, p < .05$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. “Yapıcı Aile Temsilleri, Kaçınma, Duygusal Düzenlemede Zorluk” ile “İçgörü” arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Duygusal güvenlik alt boyutları ile “Vicdan” alt ölçeği ilişkisinde ise sadece “Çatışmanın Yayılması” ile “Vicdan” ($r = .32, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki gözlenmiştir.

Üçüncü olarak, duygusal güvenlik alt ölçekleri ile genel psikopatoloji düzeylerine yönelik alt boyutlar ilişkisi incelenmiştir. “Yapıcı Aile Temsilleri, Yıkıcı Aile Temsilleri, Çatışmanın Yayılması, Duygusal Uyarılma, Duygusal Düzenlemede Zorluklar” alt boyutları ile “Anksiyete” ($r = .20, p < .01, r = .24, p < .01, r = .21, p < .01, r = .15, p < .01, r = .26, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Tüm duygusal güvenlik alt boyutları ile “Depresyon” ($r = .24, p < .01, r = .22, p < .01, r = .22, p < .01, r = .17, p < .01, r = .17, p < .01, r = .25, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. “Yapıcı Aile Temsilleri, Yıkıcı Aile Temsilleri, Çatışmanın Yayılması, Duygusal Düzenlemede Zorluklar” ile “Olumsuz Benlik” ($r = .19, p < .01, r = .16, p < .01, r = .23, p < .01, r = .18, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. “Yapıcı Aile Temsilleri, Yıkıcı Aile Temsilleri, Çatışmanın Yayılması, Duygusal Uyarılma, Duygusal Düzenlemede Zorluklar” ile “Somatizasyon” ($r = .14, p < .05, r = .20, p < .01, r = .25, p < .01, r = .12, p < .05, r = .21, p < .01$) ilişkisi incelendiğinde pozitif yönde anlamlı ilişki gözlenmiştir. “Yapıcı Aile Temsilleri, Yıkıcı Aile Temsilleri, Çatışmanın Yayılması, Duygusal Düzenlemede Zorluk” ile “Hostilite” ($r = .20, p < .01, r = .20, p < .01, r = .23, p < .01, r = .23, p < .01$) arasında istatistiksel olarak pozitif anlamlı ilişki bulunmuştur. “Çatışmanın Yayılması” ile “Anksiyete, Olumsuz Benlik, Somatizasyon, Hostilite” arasında ve “Duygusal Uyarılma” ile “Olumsuz Benlik, Hostilite” arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Aile iletişim kalıpları alt boyutundan “Uyum Yönelimi” ve “Diyalog Yönelimi” alt boyutları ile prefrontal işlevler alt ölçekleri değerlendirildiğinde, “Uyum Yönelimi” ile

“Bedensel İşlevlerin Düzenlenmesi, Korku Yönetimi ve Sezgiler, Empati ve Tepki Esnekliği, İçgörü, Vicdan” arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunamazken; “Diyalog Yönelimi” ile “Bedensel İşlevlerin Yönetimi, Korku Yönetimi ve Sezgi, Empati ve Tepki Esnekliği” ($r = .16, p < .01, r = .17, p < .01, r = .16, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Öte yandan, “Diyalog Yönelimi” ile “İçgörü” ve “Vicdan” arasında bir ilişki saptanmamıştır. Aile iletişim kalıpları alt boyutları ile genel psikopatoloji düzeyleri alt boyutları değerlendirildiğinde, tüm alt boyutlar arasında anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmiştir. “Uyum Yönelimi” ile “Anksiyete, Depresyon, Olumsuz Benlik, Somatizasyon, Hostilite” ($r = .38, p < .01, r = .33, p < .05, r = .36, p < .01, r = .30, p < .01, r = .27, p < .01$) arasında pozitif yönde; “Diyalog Yönelimi” ile “Anksiyete, Depresyon, Olumsuz Benlik, Somatizasyon, Hostilite” ($r = -.20, p < .01, r = -.24, p < .01, r = -.22, p < .01, r = -.16, p < .01, r = -.18, p < .01$) arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Son olarak, prefrontal işlevlere ait alt boyutlar ile genel psikopatoloji düzeyi alt boyutları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. “Bedensel İşlevlerin Yönetimi” alt boyutu ile “Anksiyete, Depresyon, Olumsuz Benlik, Hostilite” ($r = -.15, p < .01, r = -.20, p < .01, r = -.22, p < .01, r = -.12, p < .05$) arasında negatif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. “Korku Yönetimi ve Sezgiler” ile “Anksiyete, Depresyon, Olumsuz Benlik, Somatizasyon, Hostilite” ($r = -.33, p < .01, r = -.37, p < .01, r = -.35, p < .01, r = -.15, p < .01, r = -.20, p < .01$) arasında negatif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. “Empati ve Tepki Esnekliği” ile “Anksiyete, Depresyon, Olumsuz Benlik, Somatizasyon, Hostilite” ($r = -.33, p < .01, r = -.33, p < .01, r = -.28, p < .01, r = -.20, p < .01, r = -.34, p < .01$) arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. “Vicdan” alt boyutu ile “Anksiyete, Depresyon, Olumsuz Benlik, Somatizasyon, Hostilite” ($r = -.20, p < .01, r = -.23, p < .01, r = -.20, p < .01, r = -.16, p < .01, r = -.26, p < .01$) arasında negatif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. Öte yandan, “Bedensel İşlevlerin Yönetimi” ile “Somatizasyon” ve “İçgörü” ile “Anksiyete, Depresyon, Olumsuz Benlik, Somatizasyon, Hostilite” arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır.

3.2. Duygusal Güvenlik ve Aile İçi İletişim Kalıpları ile Genel Psikopatoloji Düzeyi Arasındaki İlişkide Prefrontal İşlevlerin Aracı Rolüne İlişkin Önerilen Modelin Sınanması

Bu bölümde duygusal güvenlik algısı, aile iletişim kalıpları, prefrontal işlevler ve bireyin genel psikopatoloji düzeyini açıklamaya çalışan bir yapısal eşitlik modeli sınanmıştır. Bu hedef doğrultusunda, bireyin genel psikopatoloji düzeyi puanları, Kısa Semptom Envanteri’ndeki alt boyutlardan elde edilen puanlar ile temsil edilmektedir. Çocukluk

döneminde maruz kalınan çatışmaya karşılık bireyin geliştirdiği duygusal güvenlik algısı puanı, alt boyutları olan yıkıcı aile temsilleri, yapıcı aile temsilleri, çatışmanın yayılması, kaçınma, duygusal uyarılma ve duygusal düzenlemede zorluklar puanlarının toplanması ile elde edilmiştir. Benzer şekilde, aile iletişim kalıpları puanları da uyum yönelimi ve diyalog yöneliminden elde edilen puanlar ile analize dâhil edilmiştir. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiye aracılık ettiği düşünülen prefrontal işlev düzeyi ise bedensel işlevlerin yönetimi, empati ve tepki esnekliği, korku yönetimi ve sezgi, içgörü ve vicdan alt boyutlarından elde edilen toplam puanların hesaplanması ile analize dahil edilmiştir.

3.2.1. Ölçüm Modeline (Doğrulayıcı Faktör Analizine) İlişkin Bulgular

Araştırma değişkenlerinin genel psikopatoloji düzeyi üzerindeki yordayıcı etkisi yapısal eşitlik modeli ile analiz edilmeden önce, bu amaçla da doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, öncelikli olarak ölçüm modeli test edilmiştir. Daha sonrasında ise, modeli test etme amacıyla yapısal eşitlik analizi uygulanmıştır. Önerilen model ile verinin uyumu RMSEA (Root- Mean-Square Error of Approximation; Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü) ve CFI (Comparative Fit Indices; Karşılaştırmalı Uyum İndeksi) değerleri ile değerlendirilmiştir. Genel model uyumunu değerlendirmek için kullanılan χ^2 (Chi-Square Goodness of Fit; Ki-Kare Uyum Testi) testinin serbestlik derecesine duyarlı olması nedeniyle (Bryne, 2001), χ^2 /sd oranının 5'ten küçük olması iyi uyum göstergesi olarak kabul edilmektedir (Kelloway, 1998). Diğer uyum indeksi RMSEA için 0.08 değerinin yeterli bir uyum değeri olarak kabul edildiği belirtilmektedir (Hu ve Bentler, 1999). GFI, AGFI ve CFI değerlerinin ise .90 ve üzerinde olmasının iyi uyum göstergesi olduğuna işaret ettiği belirtilmektedir (Byrne, 1998).

Önerilen model doğrultusunda, duygusal güvenlik, aile iletişim kalıpları, prefrontal işlevler ve genel psikopatoloji düzeyi değişkenleri ile bir ölçüm modeli oluşturulmuştur (Şekil 4). Ölçüm modeli analizleri sonucu $\chi^2 (129) = 360.90$, $p < .001$, χ^2 değeri anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu verinin modelle uyumlu olamadığına işaret etmektedir. Diğer uyum değerleri; χ^2 /sd=2.80, GFI=.88, AGFI=.84, CFI=.91, RMSEA=.08 olarak bulunmuştur. Analiz sonuçları, incelenen ölçüm modelinin veri ile anlamlı uyuma işaret eden değer aralıklarında olmadığını göstermektedir.

Doğrulayıcı faktör analizine ilişkin bulgulara Tablo 5'te yer verilmektedir. Ölçüm modelini güçlendirmek amacıyla, değişim indeksinin önermiş olduğu birtakım değişiklikler uygulanmıştır. Öncelikli olarak, önerilen değişiklikler doğrultusunda, yapıcı aile temsilleri ve duygusal uyarılma hataları ilişkilendirilerek model iyileştirilmesi yapılmıştır. Yapılan hata

ilişkilendirmesi sonrasında, elde edilen iki model ki-kare fark testi ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucu, modelin iyileştirme sonucunda daha uyumlu hale geldiğini göstermektedir [$\chi^2_{fark}(1) = 33.69, p < .05$]. Değişiklikler sonrasında analiz sonuçları, modelin veri ile kabul edilebilir bir uyum gösterdiğini ortaya koymuştur [$\chi^2(128) = 327.21, \chi^2/sd = 2.56, GFI = .89, AGFI = .86, CFI = .92, RMSEA = .07$]. Bu değerler sonucu ile diğer uyum indeksleri veri ile modelin uyumlu olduğunu göstermektedir.

Tablo 5

Önerilen Modelin Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksi Değerleri

	χ^2	SD	χ^2/sd	GFI	CFI	AGFI	RMSEA
1 Hata ilişkilendirmesi	327.21	128	2.56	.89	.92	.86	.07
Ölçüm Modeli	360.90	129	2.80	.88	.91	.84	.08

Önerilen modelin, bir hata ilişkilendirmesi sonrasında elde edilen doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına Tablo 6'da yer verilmektedir. Mevcut çalışmada, model incelendiğinde, duygusal güvenlik algısını en iyi yordayan alt boyutların sırasıyla yıkıcı aile temsilleri, duygusal düzenlemede zorluklar, duygusal uyarılma, kaçınma ve çatışmanın yayılması olduğu görülmektedir. Aile iletişim kalıpları değişkenini en iyi yordayan alt boyutun diyalog yönelimi olduğu görülmektedir. Prefrontal işlev düzeyini ise en iyi sırasıyla korku yönetimi ve sezgi, empati ve tepki esnekliği, içgörü ve vicdan alt boyutları yordamaktadır. Son olarak, genel psikopatoloji düzeyini en iyi yordayan alt boyutların sırasıyla depresyon, olumsuz benlik, hostile ve somatizasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

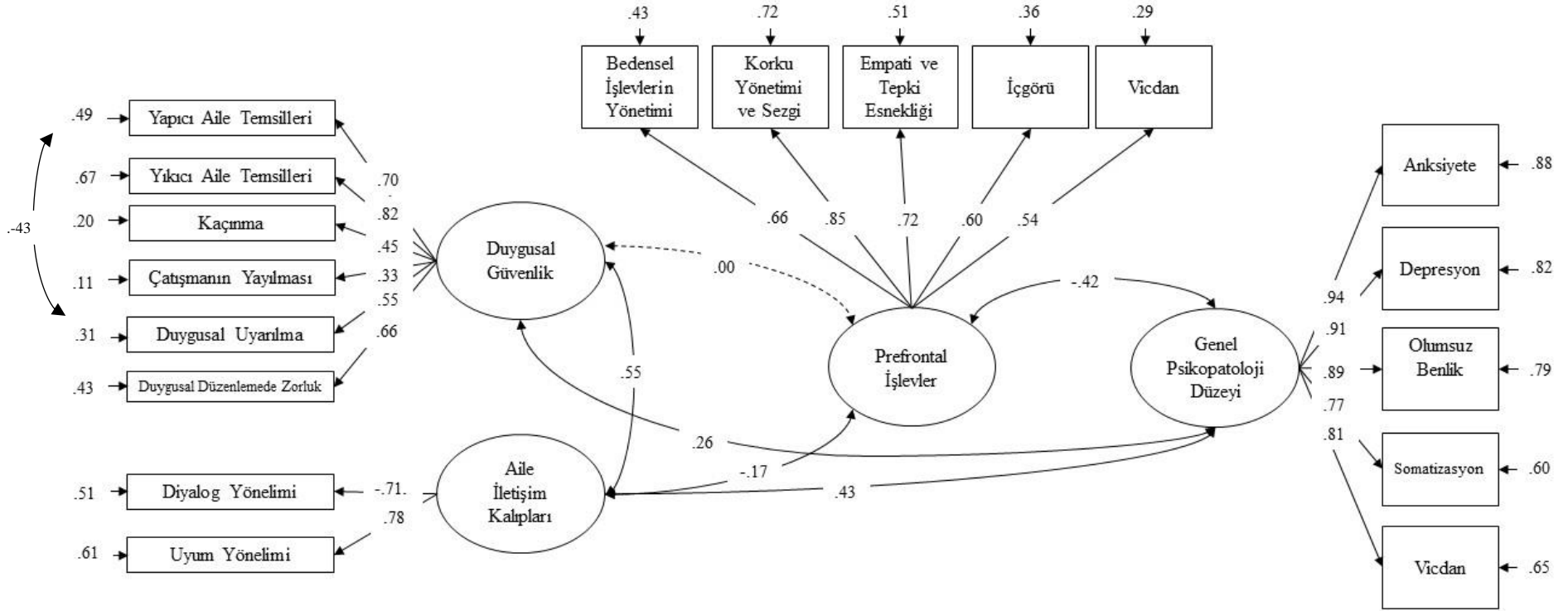
Tablo 6

Önerilen Model Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları (1 Hata İlişkilendirmeli)

		β	t	SH
	Yapıcı Aile Temsilleri	.70		
Duygusal Güvenlik	Yıkıcı Aile Temsilleri	.82	11.09***	.11
	Kaçınma	.45	6.74***	.09
	Çatışmanın Yayılması	.33	5.10***	.05
	Duygusal Uyarılma	.55	6.88***	.08
	Duygusal Düzenlemede Zorluklar	.65	9.51***	.10
Aile İletişim Kalıpları	Diyalog Yönelimi	-.71	-7.88***	.16
	Uyum Yönelimi	.78		
	Bedensel İşlevlerin Yönetimi	.66		
	Korku Yönetimi ve Sezgi	.85	10.87***	.16
Prefrontal İşlevler	Empati ve Tepki Esnekliği	.72	9.91***	.13
	İçgörü	.60	8.60***	.08
	Vicdan	.54	7.82***	.10
	Anksiyete	.94		
Genel Psikopatoloji	Depresyon	.91	26.81***	.04
	Olumsuz Benlik	.89	25.07***	.04
Düzeyi	Somatizasyon	.77	18.01***	.03
	Hostilite	.81	19.68***	.03

*p< .05, ** p< .01, ***p< .001

Şekil 4. Önerilen Model-Ölçüm Modeli-Bir Hata İlişkilendirmeli Model

----- Anlamsız yollar
 — Anlamlı yollar

3.2.2.Önerilen Modelin Sınanmasına İlişkin Bulgular

Yapısal eşitlik modelinin sınanması için, doğrulayıcı faktör analizi doğrultusunda tam bir örtük model oluşturulmuştur. Yapılan analizde, modelin veri ile iyi uyum gösteremediği sonucuna ulaşılmıştır [χ^2 (132, $N=282$) = 444.68, χ^2/sd = 3.37, GFI=.85, AGFI=.81, CFI=.87, RMSEA=.09]. Değişim indeksinin önerdiği değişiklikler doğrultusunda, modeli güçlendirmek adına bazı değişiklikler yapılmıştır. Önerilen değişiklikler doğrultusunda, duygusal güvenlik ve aile iletişim kalıpları değişkenleri ilişkilendirilerek model iyileştirmesi yapılmıştır. Yapılan iyileştirmenin akabinde, iki model ki-kare fark testi ile karşılaştırılmıştır. Uygulanan iyileştirme sonucunda, modelin daha iyi uyum gösterdiği görülmüştür [X^2_{fark} (1)= 51.35, $p<.05$]. Analiz sonuçları, modelin veri ile uyum gösteremediğini ortaya koymaktadır [χ^2 (131) = 393.33, χ^2/sd = 3.00, GFI=.88, AGFI=.83, CFI=.89, RMSEA=.08] (Tablo 7).

Tablo 7

Önerilen Modelin Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksi Değerleri

	χ^2	SD	χ^2/sd	GFI	CFI	AGFI	RMSEA
2 Hata ilişkilendirmesi	358.94	130	2.76	.88	.91	.88	.08
1 Hata ilişkilendirmesi	393.33	131	3.00	.87	.89	.83	.08
Ölçüm Modeli	444.68	132	3.37	.85	.87	.81	.09

Son olarak, değişim indekslerinde önerilen diğer hata ilişkilendirmesi doğrultusunda, duygusal güvenlik değişkenlerinin alt boyutları olan yapıcı aile temsilleri ve duygusal uyarılmanın hataları ilişkilendirilmiştir (Şekil 5). Analiz sonuçları, yapılan hata ilişkilendirmesinin modeli daha uyumlu hale getirdiğini göstermektedir [X^2_{fark} (1)= 34.39, $p<.05$]. Uygulanan iyileştirmeler, modelin veri ile daha uyumlu olmasını sağlamıştır [χ^2 (129) = 358.94, χ^2/sd = 2.76, GFI=.88, AGFI=.88, CFI=.91, RMSEA=.08]. Değişim indeksleri doğrultusunda uygulanan iyileştirmeler sonucu elde edilen önerilen modeldeki ilişkilere dair değerlere Tablo 8’de yer verilmektedir.

Tablo 8

Önerilen Modelin Yapısal Eşitlik Analizine İlişkin Değerleri

			β	t	SH
Prefrontal İşlevler	←	Duygusal Güvenlik	.15	1.60	.09
Prefrontal İşlevler	←	Aile İletişim Kalıpları	-.31	-3.00*	.04
Genel Psikopatoloji Düzeyi	←	Prefrontal İşlevler	-.42	-6.03****	.23
Yapıcı Aile Temsilleri	←		.71		
Yıkıcı Aile Temsilleri	←		.82	11.13****	.10
Kaçınma	←		.45	6.86****	.09
Çatışmanın Yayılması	←	Duygusal	.33	5.01***	.05
Duygusal Uyarılma	←	Güvenlik	.55	6.87****	.07
Duygusal Düzenlemede Zorluklar	←		.65	9.50****	.10
Uyum Yönelimi	←	Aile İletişim	.70		
Diyalog Yönelimi	←	Kalıpları	-.80	-7.26****	.22
Bedensel İşlevlerin Yönetimi	←		.66		
Korku Yönetimi ve Sezgi	←	Prefrontal	.85	10.93****	.17
Empati ve Tepki Esnekliği	←	İşlevler	.71	9.91***	.13
İçgörü	←		.59	8.52****	.08
Vicdan	←		.54	7.81***	.10
Anksiyete	←		.94		
Depresyon	←	Genel	.90	26.52****	.04
Olumsuz Benlik	←	Psikopatoloji	.90	25.62****	.04
Somatizasyon	←	Düzeyi	.79	18.58****	.03
Hostilite	←		.81	19.66****	.03

*p< .05, ** p< .01, ***p< .001

Doğrudan ilişkiler değerlendirildiğinde, Tablo 8’de de görüleceği üzere, duygusal güvenlik puanlarının, prefrontal işlev puanlarını anlamlı düzeyde yordamadığı ($\beta = .15$, $t = -1.60$, $p = .11$); ancak aile iletişim kalıplarının prefrontal işlev düzeyini ($\beta = -.31$, $t = -3.00$, $p < .05$) ve prefrontal işlevlerin genel psikopatoloji düzeyini ($\beta = -.42$, $t = -6.03$, $p < .001$) yordadığı bulgusuna erişilmiştir. Duygusal güvenlik değişkeni ile ilişkili değişkenin alt boyutları arasındaki doğrudan ilişkiler değerlendirildiğinde, duygusal güvenlik algısının, yıkıcı aile temsillerini ($\beta = .82$, $t = -11.13$, $p < .001$), kaçınma puanlarını ($\beta = .45$, $t = 6.86$, $p < .001$), çatışmanın yayılması puanlarını ($\beta = .33$, $t = 5.02$, $p < .001$), duygusal uyarılma puanlarını ($\beta = .55$, $t = 6.87$, $p < .001$), duygusal düzenlemede zorluklar puanlarını ($\beta = .65$, $t = 9.50$, $p < .001$) yordadığı görülmektedir. Benzer şekilde, aile iletişim kalıpları ile ilişkili değişkenin alt boyutları arasındaki doğrudan ilişkiler değerlendirildiğinde, aile iletişim kalıpları puanlarının, diyalog yönelimi puanlarını ($\beta = -.80$, $t = -7.26$, $p < .001$) yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın da öngördüğü biçimde, prefrontal işlevler puanı ile ilgili değişkenin alt boyut puanları değerlendirildiğinde, prefrontal işlevlerin, korku yönetimi ve sezgi puanlarını ($\beta = .85$, $t = 10.93$, $p < .001$), empati ve tepki esnekliği puanlarını ($\beta = .71$, $t = -9.91$, $p < .001$), içgörü puanlarını ($\beta = .59$, $t = 8.52$, $p < .001$) ve vicdan puanlarını ($\beta = .54$, $t = 7.81$, $p < .001$) yordadığı görülmektedir. Son olarak ise, genel psikopatoloji düzeyi ile ilgili değişkenin alt boyutları arasındaki doğrudan ilişkiler değerlendirildiğinde, genel psikopatoloji düzeyi puanlarının, depresyon ($\beta = .90$, $t = 26.52$, $p < .001$), olumsuz benlik ($\beta = .90$, $t = 25.62$, $p < .001$), somatizasyon ($\beta = .79$, $t = 18.58$, $p < .001$) ve hostilite ($\beta = .81$, $t = 19.66$, $p < .001$) puanlarını yordadığı saptanmıştır.

Modele ilişkin doğrudan ilişkilerin yanı sıra, Tablo 9’da dolaylı ilişkilere dair sonuçlara da yer verilmiştir. Dolaylı ilişkiler değerlendirildiğinde, duygusal güvenlik puanlarının genel psikopatoloji düzeyi puanlarını ($\beta = -.06$, $t = -1.67$, $p = .09$) yordamadığı; ancak duygusal güvenlik puanlarının genel psikopatoloji düzeyi puanlarını ($\beta = .13$, $t = 2.23$, $p < .001$) dolaylı olarak yordadığı bulgusu elde edilmiştir.

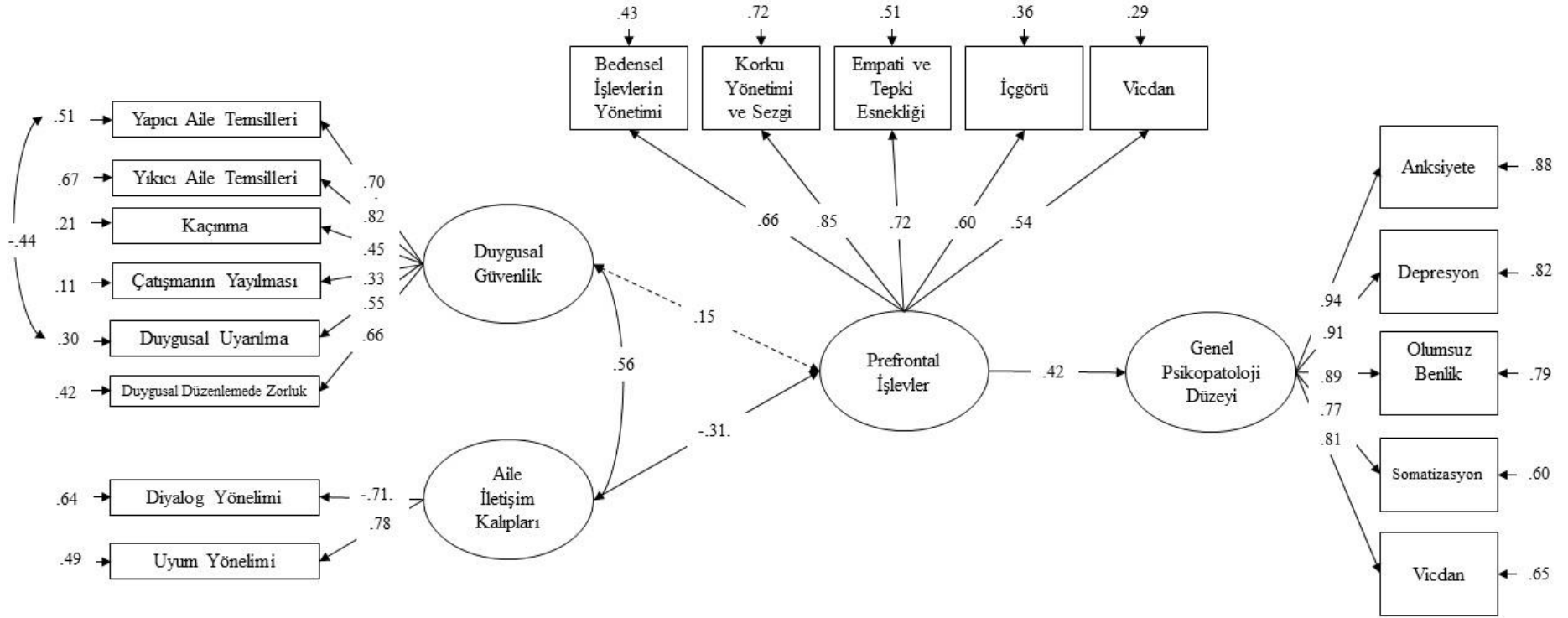
Tablo 9

Önerilen Modelin Yapısal Eşitlik Analizine İlişkin Dolaylı İlişkilerin Değerleri

		Duygusal Güvenlik	Aile İletişim Kalıpları
	β	-.06	.13
Genel Psikopatoloji Düzeyi	SH	.12	.07
	t	-1.67	2.23***

p< .05, ** p< .01, ***p< .001

Şekil 5. Önerilen Model- Yapısal Eşitlik Modeli Beta Değerleri-İki Hata İlişkilendirmeli Model

----- Anlamsız yollar
 — Anlamlı yollar

3.2.3. Alternatif Modelin Sınanmasına İlişkin Bulgular

Çalışmanın amacı doğrultusunda, analizi yapılan modelde, duygusal güvenlik ve prefrontal işlevler puanları arasında doğrudan bir ilişki olmadığından ve bu durumun modelde istenen yapıyı baskılayabileceği düşünüldüğünden, analiz esnasında bu iki değişken arasındaki doğrudan ilişki, kuramsal çerçeve bağlamında tartışma bölümünde açıklanmak üzere analize dâhil edilmemiştir. Önerilen ilişkilendirmeler doğrultusunda, duygusal güvenlik ile genel psikopatoloji düzeyi arasında doğrudan ilişkinin olduğu başka bir alternatif model geliştirilmiştir (Şekil 6).

Ölçüm modeli ile yapılan doğrulayıcı faktör analizinde, modelin veri ile kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir [χ^2 (131, $N=282$) = 361.55, χ^2/sd = 2.76, GFI=.88, AGFI=.84, CFI=.91, RMSEA=.07]. Uygulanan iyileştirme sonucunda, modelin daha iyi uyum gösterdiği görülmüştür [χ^2_{fark} (1)= 20.04, $p<.05$]. Modelin, yapısal eşitlik analizi ile sınanması üzere yapılan doğrulayıcı faktör analizinde, alternatif modelin veri ile iyi düzeyde uyum gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır [χ^2 (130, $N=282$) = 341.51, χ^2/sd = 2.63, GFI=.89, AGFI=.85, CFI=.91, RMSEA=.07] (Tablo 10).

Tablo 10

Alternatif Modelin Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Uyum Değerleri

	χ^2	SD	χ^2/sd	GFI	CFI	AGFI	RMSEA
Yapısal Model	341.51	130	2.63	.89	.91	.85	.07
Ölçüm Modeli	361.55	131	2.76	.88	.91	.84	.08

Oluşturulan alternatif modeldeki ilişkilere dair bulgular incelendiğinde, Tablo 11'den de takip edileceği üzere, aile iletişimi kalıpları puanlarının prefrontal işlev puanlarını ($\beta = -.19$, $t = -2.43$, $p < .05$), prefrontal işlev puanlarının genel psikopatoloji düzeyi puanlarını ($\beta = -.41$, $t = -6.06$, $p < .001$) ve duygusal güvenlik puanlarının genel psikopatoloji düzeyi puanlarını ($\beta = .27$, $t = 4.27$, $p < .001$) doğrudan olarak yordadığı görülmektedir. Duygusal güvenlik değişkeni ile ilişkili değişkenin alt boyutları arasındaki doğrudan ilişkiler değerlendirildiğinde, duygusal güvenlik algısının, yıkıcı aile temsillerini ($\beta = .81$, $t = -11.07$, $p < .001$), kaçınma puanlarını ($\beta = .45$, $t = 6.77$, $p < .001$), çatışmanın yayılması puanlarını ($\beta = .34$, $t = 5.13$, $p < .001$), duygusal

uyarılma puanlarını ($\beta = .55$, $t = 6.88$, $p < .001$), duygusal düzenlemede zorluklar puanlarını ($\beta = .65$, $t = 9.54$, $p < .001$) yordadığı görülmektedir. Benzer şekilde, aile iletişim kalıpları ile ilişkili değişkenin alt boyutları arasındaki doğrudan ilişkiler değerlendirildiğinde, aile iletişim kalıpları puanlarının, diyalog yönelimi puanlarını ($\beta = -.79$, $t = -7.12$, $p < .001$) yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın da öngördüğü biçimde, prefrontal işlevler puanı ile ilgili değişkenin alt boyut puanları değerlendirildiğinde, prefrontal işlevlerin, korku yönetimi ve sezgi puanlarını ($\beta = .85$, $t = 10.91$, $p < .001$), empati ve tepki esnekliği puanlarını ($\beta = .72$, $t = -9.91$, $p < .001$), içgörü puanlarını ($\beta = .59$, $t = 8.54$, $p < .001$) ve vicdan puanlarını ($\beta = .54$, $t = 7.81$, $p < .001$) yordadığı görülmektedir. Son olarak ise, genel psikopatoloji düzeyi ile ilgili değişkenin alt boyutları arasındaki doğrudan ilişkiler değerlendirildiğinde, genel psikopatoloji düzeyi puanlarının, depresyon ($\beta = .91$, $t = 26.88$, $p < .001$), olumsuz benlik ($\beta = .89$, $t = 25.74$, $p < .001$), somatizasyon ($\beta = .78$, $t = 18.75$, $p < .001$) ve hostilite ($\beta = .81$, $t = 19.85$, $p < .001$) puanlarını yordadığı saptanmıştır.

Tablo 11

Alternatif Modelin Yapısal Eşitlik Analizine İlişkin Değerleri

			β	t	SH
Prefrontal İşlevler	←	Aile İletişim Kalıpları	-.19	-2.43*	.03
Genel Psikopatoloji Düzeyi	←	Prefrontal İşlevler	-.41	-6.06***	.22
Genel Psikopatoloji Düzeyi	←	Duygusal Güvenlik	.27	4.27***	.20
Yapıcı Aile Temsilleri	←		.71		
Yıkıcı Aile Temsilleri	←		.81	11.07***	.10
Kaçınma	←	Duygusal Güvenlik	.45	6.77***	.09
Çatışmanın Yayılması	←		.34	5.13***	.05
Duygusal Uyarılma	←		.55	6.88***	.08
Duygusal Düzenlemede Zorluklar	←		.65	9.54***	.10
Uyum Yönelimi	←	Aile İletişim	.71		
Diyalog Yönelimi	←	Kalıpları	-.79	-7.12***	.22
Bedensel İşlevlerin Yönetimi	←		.66		
Korku Yönetimi ve Sezgi	←		.85	10.91***	.17
Empati ve Tepki Esnekliği	←	Prefrontal	.72	9.91***	.13
İçgörü	←	İşlevler	.59	8.54***	.08
Vicdan	←		.54	7.81***	.10
Anksiyete	←		.94		
Depresyon	←	Genel	.91	26.88***	.04
Olumsuz Benlik	←	Psikopatoloji	.89	25.74***	.04
Somatizasyon	←	Düzeyi	.78	18.75***	.03
Hostilite	←		.81	19.85***	.03

*p< .05, ** p< .01, ***p< .001

Alternatif modele dair doğrudan ilişkilerin yanı sıra modeldeki dolaylı ilişkilerin de anlamlı olduğu bulgusu elde edilmiştir. Sınanan yapısal eşitlik modelinde, aile iletişim kalıpları puanlarının genel psikopatoloji düzeyi puanlarını ($\beta = .04$, $t = 1.66$, $p < .001$) dolaylı olarak yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

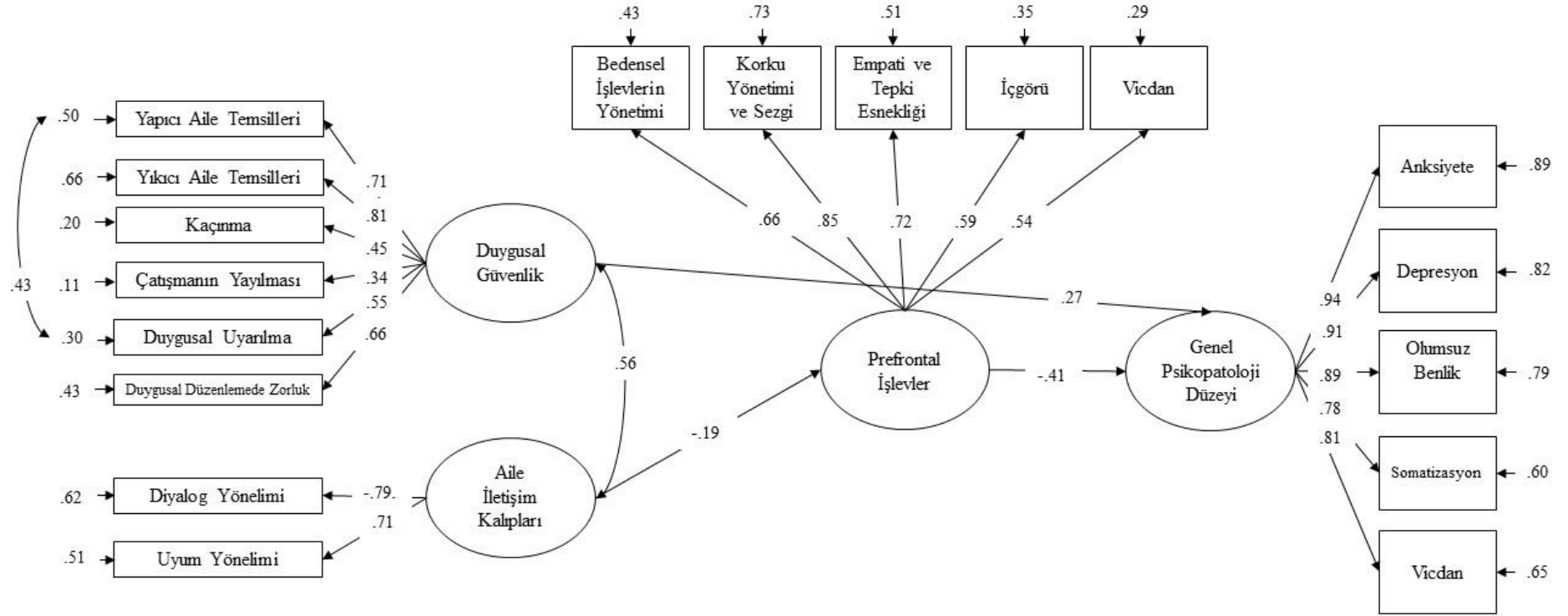
Tablo 12

Alternatif Model Dolaylı İlişkilere İlişkin Değerler

		Aile İletişim Kalıpları
	β	.04
Genel Psikopatoloji Düzeyi	SH	.05
	t	1.66***

Şekil 6. Alternatif Model Yapısal Eşitlik Modeli Beta Değerleri

3.2.4. Önerilen Model ve Alternatif Modelin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Bu bölümde, önerilen model ve alternatif modelin karşılaştırılmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, iki modelin uyum değerleri karşılaştırılarak hangi modelin veriye daha iyi uyum sağladığına yönelik sonuçlar gösterilmektedir.

Önerilen yapısal modele ilişkin uyum indeksi değerleri modelin veri ile uyumlu olduğunu göstermektedir [χ^2 (130) = 358.94, χ^2/sd = 2.76, GFI=.88, AGFI=.88, CFI=.91, RMSEA=.08]. Ancak, analizin daha iyi bir model için önerdiği yollar da incelenerek, modele yeni bir yol (duygusal güvenlik algısından, genel psikopatoloji düzeyine) eklenmiş, önerilen modeldeki bir yol ise (duygusal güvenlik algısından prefrontal işlevlere) kaldırılmıştır ve analiz tekrarlanarak iki model karşılaştırılmıştır. Sınanan alternatif modelin veri ile daha uyumlu olduğu görülmüştür [χ^2 (131) = 341.52, χ^2/sd = 2.63, GFI=.89, AGFI=.85, CFI=.91, RMSEA=.07] (Tablo 13). Sınanmış olan iki model ki-kare fark testi ile karşılaştırıldığında, alternatif modelin önerilen modele göre veriye daha iyi uyum sağladığı bulgusuna ulaşılmıştır [χ^2_{fark} (1)= 17.42, $p < .05$].

Tablo 13

Karşılaştırılan Modellerin Yapısal Eşitlik Modeli Değerleri

	χ^2	SD	χ^2/sd	GFI	CFI	AGFI	RMSEA
1. Yapısal Model	358.94	130	2.76	.88	.91	.88	.08
2. Yapısal Model	341.52	131	2.63	.89	.91	.85	.07

BÖLÜM IV

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmanın temel amacı, duygusal güvenlik algısı ile aile iletişim kalıpları ve genel psikopatoloji düzeyi arasındaki ilişkide prefrontal işlevlerin aracı etkisini 18-40 yaş arasındaki yetişkin bireylerde incelemektir. Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın amacı doğrultusunda cevap aranan araştırma sorularına yönelik yapılmış olan analizlerden elde edilen sonuçlar, ilgili alanyazın bağlamında tartışılmaktadır. Tartışma ile birlikte araştırmanın sonucu değerlendirilmiş, araştırmanın sınırlılıkları belirtilmiş ve gelecek araştırmalar ve klinik uygulamalara yönelik birtakım öneriler ortaya konmuştur.

4.1.Tartışma

Aile, bireyin gelişiminde en büyük etkisi olan temel sosyalleşme birimi olarak görülmektedir (Kumar ve Tiwari, 2008). Çocukluk çağında yaşanan olumsuz yaşam olayları, yetişkinlik döneminde de etkilerini gösterebilmektedir veya mevcut etkiler devam edebilmektedir. Yaptıkları bir çalışmada, Brown ve Harris (1993), panik bozukluk tanısı alan bireylerin sağlıklı kontrollerden 8.7 kat oranında çocukluk döneminde olumsuz deneyimlerinin olduğunu; yaygın anksiyete bozukluğu, sosyal fobi ve agorafobi gibi tanıları olan bireylerin ise sağlıklı kontrollerden 3.7 kat oranında daha çok erken dönem olumsuz yaşam olaylarının deneyimlediğini belirtmektedirler. Bu bilgiler ışığında, bireyin benlik, çevre ve dünya hakkında oluşturduğu görüşleri, iç temsilleri ve şemalarının ailesel faktörler ile sıkı bir ilişki içinde olduğu düşünülmektedir. Alanyazında, beynin nöroplastik yapısı ile paralel olarak, erken dönem süreçlerin prefrontal korteks üzerinde değişimler yaratacağına ilişkin çalışmalar bulunmaktadır (Cozolino, 2010; Folha ve diğerleri, 2017; Harmelen, 2013; Siegel, 2001). Öyle ki, erken dönem yaşam olayları, beyinde yarattığı değişimler aracılığı ile bireylerin zihinsel iyilik hallerini etkileyerek çeşitli psikopatolojilerin gelişimine öncül olabilmektedir (Siegel, 2001). Ek olarak, erken dönem stresli yaşam olaylarından olan yıkıcı türde evlilik çatışmasının da çocukların prefrontal kortekslerinde ve psikolojik sağlıkları üzerinde olumsuz etkilerinin olduğuna yönelik veriler bulunmaktadır (Burhy ve diğerleri, 2012; Hinnant ve diğerleri, 2013). Bunun yanı sıra, bir başka ailesel faktör olan aile iletişim kalıpları da, bireylerin dünya görüşlerini şekillendiren bir yapı olduğundan ötürü, ailenin benimsediği iletişim kalıbına göre prefrontal korteksin şekilleneceği düşünülmektedir. Alanyazında yer alan çalışmalar, kişilerarası nörobiyoloji yaklaşımına göre, bakım veren ve çocuk arasındaki etkileşimde göz teması, yüz ifadesi, ses tonlaması, beden duruşu, uygun ve zamanında karşılık verme, duygu ve düşüncelere karşı hassas ve empatik olunması gibi iletişim yaklaşımlarının prefrontal işlev gelişimini desteklediğini göstermektedir (Siegel, 2001). Kurulan iletişimde fikir özgürlüğüne önem verilmesi ve ilgili odaklı iletişim sayesinde çocuklardaki bedensel işlevlerin düzenlenmesi, empati, duygu düzenlemesi, korku yönetimi, sezgi, tepki esnekliği, vicdani gelişim gibi prefrontal işlevlerde gelişim gözlenmektedir (Badenoch, 2008). Buna ek olarak, aile iletişim kalıplarının çeşitli davranış problemleri ve psikopatoloji gelişiminde rol oynayan bir faktör olduğu da belirtilmektedir (Cummings ve Davies, 2010; Fitzpatrick ve Koerner, 2005; Koerner ve Fitzpatrick, 2002). Özetle, erken dönemde deneyimler sonucu oluşan duygusal güvenlik algısı ve uyum yönelimi ve diyalog yönelimi ile karakterize olan aile iletişim kalıplarının, ileriki dönemlerde ortaya çıkabilecek psikolojik problemlerle olan ilişkisine,

deneyimler sonucu belirli bir yönde şekillenen prefrontal korteks işlevlerinin aracılık ettiğine işaret etmektedir.

Bu bölümde, yukarıda bahsi geçen ilişkilerin araştırıldığı analiz sonuçları dört başlık altında tartışılmaktadır. İlk alt başlıkta duygusal güvenlik, aile iletişim kalıpları, prefrontal işlevler ve genel psikopatoloji düzeyi puanları arasındaki korelasyon analizine dair bulguların tartışılmasına yer verilmektedir. İkinci alt başlıkta, duygusal güvenlik değişkeninin alt boyutları (yapıcı aile temsilleri, yıkıcı aile temsilleri, çatışmanın yayılması, kaçınma, duygusal uyarılma, duygusal düzenlemede zorluklar); aile iletişim kalıplarının alt boyutları (diyalog yönelimi ve uyum yönelimi); prefrontal işlevlerin alt boyutları (bedensel işlevlerin yönetimi, korku yönetimi ve sezgi, empati ve tepki esnekliği, içgörü, vicdan) ve genel psikopatoloji düzeyi alt boyutları (anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon, hostilite) arasındaki korelasyon analizi bulguları tartışılmaktadır. Üçüncü alt başlıkta, araştırmanın temel modelini ve sorusunu oluşturan değişkenlerin genel psikopatoloji düzeyini ne düzeyde yordadığı ve bu ilişkilerde prefrontal işlevlerin aracılık edip etmediğine ilişkin ölçüm modeli ve önerilen modelin sınındığı yapısal eşitlik modeli analizi bulguları tartışılmaktadır. Son başlıkta ise veri analizi sürecinde analizin önerdiği iyileştirmeler sonucu elde edilen alternatif bir modelin yapısal eşitlik modeli analizine ve önerilen model ile alternatif modelin karşılaştırılmasına dair bulguların tartışılmasına yer verilmektedir.

4.1.1. Duygusal Güvenlik, Aile İçi İletişim Kalıpları, Prefrontal İşlevler ve Genel Psikopatoloji Düzeyi Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulguların Tartışılması

Alanyazındaki ilgili yakın temalı araştırmalar, duygusal güvenlik algısının az olduğu ve aile iletişim kalıplarından diyalog yöneliminin düşük, uyum yöneliminin yüksek olduğu aile ortamında yetişen bireylerde psikopatoloji görülme riskinin arttığına işaret etmektedir (Cummings ve Davies, 2010; Koerner ve Fitzpatrick, 2002). Bunun yanı sıra, araştırmalar, çocukluktan yetişkinliğe kadar deneyimlerle şekillenen beynin prefrontal korteks bölgesinin de aile içinde yaşanan evlilik çatışması ve ebeveynlerin kullandığı iletişim tarzları gibi ailesel değişkenlerden etkilendiğine işaret etmektedir (Hinnant ve diğerleri, 2013; Whittle ve diğerleri, 2014).

İlk olarak, tüm değişkenlerin, araştırmanın temel değişkeni olan genel psikopatoloji düzeyi ile olan korelasyonlarına ilişkin bulguların tartışılmasına yer verilecektir.

Araştırmanın değişkenlerinden elde edilen toplam puanların korelasyon analizi sonuçları, ilgili alanyazınla uyumlu olarak, bireylerin duygusal güvenlik, aile iletişim kalıpları ve prefrontal işlevler ile genel psikopatoloji düzeyi arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yapılan analiz sonuçlarına göre, duygusal güvenlik algısındaki ve uyum yönelimindeki artış genel psikopatoloji düzeyindeki artış ile ilişkili iken; diyalog yönelimi ve prefrontal işlev düzeyindeki artış genel psikopatoloji düzeyindeki azalma ile ilişkilendirilmektedir. Aile iletişim kalıplarından olan ve ebeveynlerin otoritesinin vurgulandığı uyum yöneliminin yüksek olduğu ailelerde yetişen bireylerde psikolojik problemlerin görülme oranının daha yüksek olmasına yönelik bulgu alanyazındaki çalışmalar ile desteklenmektedir (Erdoğan ve Anık, 2018; Koerner ve Fitzpatrick, 1997; Schrodts ve diğerleri, 2007). Benzer şekilde, uyum yönelimi boyutunun tam tersi olan ve aile üyeleri arasında sınırsız konuda tartışmanın, görüş bildirmenin ve ifade özgürlüğünün bulunduğu diyalog yöneliminin yüksek olduğu aile yapılarında psikopatolojinin daha az görüldüğüne dair alanyazın, elde edilen bulgularla desteklenmektedir. Bunun yanı sıra, alanyazında, prefrontal işlevlerde bütünlüğün bozulmasını çeşitli kaygı bozuklukları ve duygu durum bozuklukları ile ilişkilendirilmektedir (Cozolino, 2010; Siegel, 2001). Benzer şekilde, beyin görüntüleme çalışmalarında da kaygı bozukluğu, obsesif kompulsif bozukluk, travma sonrası stres bozukluğu gibi çeşitli psikopatolojilerde prefrontal korteks aktivitesinde artış/azalma veya prefrontal korteks hacminde değişiklikler olduğu görülmektedir (Berkowitz ve diğerleri, 2007; Liu ve diğerleri, 2017). Bu bilgiler ışığında, prefrontal işlev düzeyindeki artışın genel psikopatoloji düzeyindeki azalma ile ilişkili olduğuna yönelik elde edilen bulgu, alanyazın tarafından da desteklenmektedir. Son olarak ise, duygusal güvenlik algısı ile genel psikopatoloji düzeyi incelendiğinde, alanyazında, özellikle çocuk yaş grubu ile yapılan çalışmalarda, evlilik çatışması sonucu deneyimlenen duygusal güvensizlik algısı çocuklarda görülebilecek çeşitli davranış problemleri, uyum sorunları ve psikopatolojilerle ilişkilendirilmektedir (Akyüz 2017; Cummings ve Davies, 2010, Davies ve Sturge-Apple, 2014; Frosch ve Mangelsdorf, 2001; Sakız 2011; Stocker ve diğerleri, 2007; Şendil 2016). Bunun yanı sıra, ebeveynler arasında yaşanan çatışmanın baskın olduğu ailelerin çocuklarında psikopatolojiye yatkınlığa ek olarak psikolojik problemlerin çocukluk döneminden yetişkinliğe aktarımının da sıklıkla görüldüğü belirtilmektedir (Buehler ve diğerleri, 1997; Buehler ve Gerard, 2002; Davies ve diğerleri, 2002). Araştırmada, Duygusal Güvenlik Ölçeği'nden alınan yüksek puanlar duygusal güvensizliğe işaret ettiğinden dolayı, korelasyon analizi sonuçları değerlendirildiğinde, duygusal güvensizliğin artmasıyla (yüksek duygusal güvenlik puanı) genel psikopatoloji düzeyinin artacağı bulgusunun alanyazını destekler yönde olduğu görülmektedir.

İkinci olarak, duygusal güvenlik değişkeni, aile iletişim kalıpları (uyum yönelimi ve diyalog yönelimi) ve prefrontal işlevler arasındaki korelasyon analizine ilişkin bulguların tartışmasına yer verilecektir.

Analiz sonuçları, duygusal güvenlik algısı ile diyalog yönelimi arasında pozitif yönde ve uyum yönelimi ile arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir. Çatışma esnasında kullanılan aile iletişim kalıplarının ele alındığı bir çalışmada, toplamda otuz beş ailenin üyeleri çatışmadan kaçınma, sosyal destek arayışı ve olumsuz duyguların dışa vurumu açısından değerlendirilmiştir (Patterson ve McCubbin, 1991). Çalışmanın sonucunda uyum yönelimi ile çatışmadan kaçınma ve olumsuz duyguların dışa vurumu arasında pozitif yönde bir ilişkiye ulaşılrken; diyalog yönelimi ile çatışmadan kaçınma arasında negatif yönde ve sosyal destek arayışı ile pozitif yönde bir ilişkiye erişilmiştir. Çalışmanın sonuçları değerlendirildiğinde, ailenin etkileşimlerinde uyum yöneliminin benimsemesi, bireylerin aile içinde yaşanabilecek çatışmalardan kaçınmaya yatkın olduklarını ve çatışma varlığında sürecin yürütülememesinden dolayı duygusal güven algısını tehlikeye sokabileceğine işaret edebileceği düşünülmüştür. Ancak, diyalog yöneliminin benimsendiği ailelerde çatışmadan kaçınılmamaktadır ve gerekli durumlarda sosyal destek arayışı desteklenmektedir. Bundan dolayı da diyalog yönelimli etkileşimi benimseyen aile üyelerinde duygusal güvensizliğin pekişme ihtimalinin az olacağı öngörüldüğünden, duygusal güvenlik ve diyalog yönelimi arasındaki pozitif yönde ilişkiye dair elde edilen bulgunun alanyazın tarafından desteklendiği düşünülmektedir. Bir diğer bulgu, duygusal güvenlik ile prefrontal işlevler puanları arasındaki analiz sonucu incelendiğinde, bu iki değişken arasında beklenenin aksine bir ilişki bulunamadığı görülmektedir. Alanyazında bugüne kadar duygusal güvenlik ve prefrontal işlevleri bir arada ele alan yurt içi veya yurt dışı çalışma bulunmamaktadır. Ancak, bugüne kadar yapılan çalışmalarda, yıkıcı aile temsilleri gibi erken dönem olumsuz deneyimlerin prefrontal korteks gelişimini negatif yönde etkilediğine yönelik bulgular elde edilmiştir (Siegel, 2001, Teicher ve diğerleri, 2003). Buna ek olarak, duygusal güvenlik alt boyutlarından duygusal düzenlemede zorluklar ile prefrontal işlevlerin alt boyutlarından olan duygu düzenleme ve korku yönetimi benzer temalar içermesine rağmen iki değişken arasında bir ilişki bulunamaması, duygusal güvenlik algısının alanyazındaki araştırmalarda sadece 10-15, 18-25 yaş aralıklarında çalışılmasından (Davies ve diğerleri, 2002; Sakız, 2011; Şendil, 2016), önceki yurt içi ve yurt dışı çalışmalarda daha büyük yaş gruplarında incelenmemesinden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

Aile iletişim kalıplarından diyalog yönelimi ele alındığında, aile içinde ifade özgürlüğü ortamının sağlandığı diyalog yönelimindeki artışın prefrontal işlev düzeyindeki artış ile ilişkili olduğu bulgusuna erişilmiştir. Elde edilen bu bulgu alanyazın çerçevesinde değerlendirildiğinde başka çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Diyalog yönelimindeki aile üyelerinin birbirlerine karşı empatik yaklaşımı, iletişim kurmaya teşvik edici tutumları, çocuklarının duygu durumlarına karşı hassasiyeti gibi kavramlar prefrontal işlevler kapsamındaki empati, duygu düzenleme, ilgili-odaklı iletişim gibi alt boyutlar ile örtüşmektedir. İlgili alanyazın, bakım veren ile çocuk arasında kurulan iletişimde empatik yaklaşımın, duygu ve düşüncelere uygun ve zamanında karşılık vermenin prefrontal işlev gelişimi için olumlu etkisi olduğunu belirtmektedir (Badenoch, 2008; Siegel, 2001). Bu durumun tersi olan uyum yöneliminin hâkim olduğu ve sadece ebeveynlerin söz hakkına sahip olduğu aile ortamında ise empatik yaklaşıma daha az vurgu yapıldığından ötürü prefrontal işlev gelişiminin olumsuz yönde etkilenmesi beklenmektedir. Yapılan çalışmalar, etkileşimlerinde uyum yönelimini benimseyen ailelerde, daha az empatik ifadelerin kullanıldığını ve perspektif alma konusuna da daha az vurgu yapıldığını göstermektedir (Koerner ve Fitpatrick, 2002). Ancak, analiz sonucuna göre aile iletişim kalıplarından uyum yönelimi ele alındığında uyum yönelimi ile prefrontal işlevler arasında anlamlı bir ilişki elde edilememiştir. Alanyazın, her ne kadar uyum yönelimi ile prefrontal işlevler arasında olumsuz yönde ilişki olabileceğine işaret etse de, kültürel bağlamda değerlendirildiğinde, ülkemizde aile bireyleri arasındaki uyumun vurgulandığı aile yapısı göz önünde bulundurulduğunda bu iki değişken arasında doğrusal etkinin ortaya çıkmamasının olağan olabileceği düşünülmektedir.

4.1.2. Duygusal Güvenlik, Aile İçi İletişim Kalıpları, Prefrontal İşlevler ve Genel Psikopatoloji Düzeyi Değişkenlerinin Alt Boyutlarının Diğer Alt Boyutlar ile Korelasyonlarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu bölümde ilk olarak duygusal güvenlik algısı ve genel psikopatoloji düzeyi alt boyutları arasındaki ilişkilere dair bulguların tartışmasına yer verilmektedir.

Bulgulara göre, duygusal güvenlik alt boyutu olan yapıcı aile temsilleri, yıkıcı aile temsilleri, çatışmanın yayılması ve duygusal düzenlemede zorluklar ile depresyon, anksiyete, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilete arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, duygusal güvenlik alt ölçeklerinden kaçınma ile depresyon arasında bir ilişki bulunurken, kaygı, olumsuz benlik ve hostilete ile anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bir diğer duygusal güvenlik alt ölçeğinden duygusal uyarılma ile depresyon, anksiyete ve somatizasyon arasında pozitif yönde ilişki bulunurken, olumsuz benlik ve hostilete arasında bir ilişki

bulunmamıştır. Yapıcı aile temsilleri alt boyutundan alınan yüksek puanlar, puanlandırmadan dolayı düşük yapıcı aile temsillerine işaret ettiğinden buna göre değerlendirme yapılmıştır. Ebeveynler arasında yaşanan çatışmaya karşı çocuklar ebeveynleri arasındaki ilişki hakkında içsel temsiller oluşturmaktadır (Şendil, 2016). Çatışmanın şiddetli olduğu ailelerde yetişen bireylerde güvensiz içsel temsillerin oluşma riski daha fazla olmaktadır. Ancak yapıcı aile temsillerine sahip olan çocuklar, ebeveynleri arasındaki çatışmayı gözlemlemeyerek kendi kendilerine duygu düzenlemeyi öğrenebilmektedirler (Cummings ve Davies 2010). Bir diğer deyişle, yapıcı aile temsillerine sahip bireylerin kendi duygularını düzenlemeye yatkın oldukları söylenebilmektedir. Bundan dolayı da çocukluk döneminde ev ortamında yaşanan çatışma durumlarında korku gibi duyguları düzenleme ve yönetmenin çeşitli psikolojik problemlere karşı koruyucu faktör olabileceği düşünülmektedir. Bu durumda da yapıcı aile temsillerine sahip olan çocuklarda davranış problemi geliştirme riskinin daha düşük olabileceği öngörülmektedir. Tam tersi olan yıkıcı aile temsillerinde ise, üst üste ve yoğun düzeyde maruz kalınan çatışmalar çocukta olumsuz içsel temsiller oluşmasına zemin hazırlayarak psikopatoloji gelişme riskini arttırmaktadır (Davies ve Martin, 2013; Grych ve Fincham, 2001; Mackey ve diğerleri, 2000). Çatışmanın yayılması alt boyutu değerlendirildiğinde, çatışma sonucunda, çocuklar yaşanan durumun kendilerinden dolayı kaynaklandığını düşünerek suçluluk duygusu barındırabilmektedirler (Grych ve Fincham, 1990; Kızıldağ ve Şendil, 2006). Bu durum da çeşitli uyum ve davranış problemleri ile ilişkilendirilmektedir. Alanyazında yer alan bu bulgu da çatışmanın yayılması alt boyutunun genel psikopatoloji düzeyi ile olan pozitif yönde anlamlı ilişkisini açıklar niteliktedir. Duygusal düzenlemede zorluklar ile ilişkili çalışmalar incelendiğinde ise duygu düzenlemede yaşanan problemlerin çeşitli psikopatolojilerle ilişkili olduğu (Gross ve diğerleri, 2011; Gross, 2013; Jazaieri ve diğerleri, 2013, Schäfer ve diğerleri, 2017) ve bu sonuçların araştırma bulgularını desteklediği görülmektedir.

İkinci olarak, aile iletişim kalıpları ve genel psikopatoloji alt boyutları arasındaki ilişkilere dair bulguların tartışmasına yer verilmektedir. Bulgular, uyum yönelimi alt boyutu ile anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilite arasında pozitif yönde bir ilişkiye işaret ederken; diyalog yönelimi ile anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilite arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bir başka deyişle, uyum yönelimindeki artış, bireylerin anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilite gibi psikopatoloji puanlarındaki artış ile ilişkilendirilmektedir. Diyalog yönelimi puanlarındaki artış ise anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilite puanlarındaki düşüş ile ilişkilendirilmektedir. Genel olarak ele alındığında, uyum

yöneliminin yüksek olduğu ailelerde, ebeveynlere uyum, aile içi etkileşimlerde inançların ve tutumların homojenliği ve çatışmadan kaçınma vurgulanmaktadır (Koerner ve Fitzpatrick, 2002). Alanyazında, fikirlerine değer verilmeyen ve aile içinde söz hakkı olmayan bir aile ortamında yetişen bireylerin benlik gelişimlerinin sekteye uğrayabileceği belirtilmektedir (Morgan, 1984). Bu durum, uyum yönelimi ile olumsuz benlik arasındaki pozitif yöndeki ilişkiyi açıklar niteliktedir. Bunun yanı sıra, uyum yöneliminin düşük olduğu ailelerde aile üyelerinin birbirlerinden bağımsız olarak tanımlanması ve bundan dolayı da aile üyelerinin gerçek benlikleri ile ideal benlikleri arasında karşılaştırma yapmaları desteklenmektedir (Koerner ve Fitzpatrick, 2002). Uyum yöneliminin yüksek olduğu ailelerde ise aile üyelerinin kendilerini aileye olan üyelikleri ile tanımlamaları ve gerçek benlik ile çevre tarafından olunması beklenen benlik (ought self) arasında karşılaştırma yapılması teşvik edilmektedir (Koerner ve Fitzpatrick, 2002). Higgins'in Benlik Uyuşmazlığı Kuramı'na göre (1987), gerçek benlik ve ideal benlik arasındaki uyuşmazlık depresyon ile ilişkilendirilirken, gerçek benlik ile çevre tarafından olunması beklenen benlik kaygı ile ilişkilendirilmektedir.

Üçüncü olarak prefrontal işlev alt boyut puanları ile genel psikopatoloji düzeyi alt boyut puanları ele alınacaktır. Yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre, beklendiği üzere, korku yönetimi ve sezgi, empati ve tepki esnekliği, vicdan puanları arttıkça, anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, hostilete ve somatizasyon puanlarında azalma görülmektedir. Bedensel işlevlerin düzenlenmesi arttıkça ise anksiyete, depresyon, olumsuz benlik ve hostilete puanlarında azalma görülürken; somatizasyon puanlarında herhangi bir değişim meydana gelememektedir. Alanyazındaki çalışmalar, bedensel işlevlerin düzenlenmesi becerisinin yüksek olduğu bireylerde anksiyete (Chow ve diğerleri, 2012), depresyon (Lahmeyer ve Bellur, 1987), olumsuz benlik (Siegel, 2001) ve hostilitenin (Sloan ve diğerleri, 1994) daha az düzeyde görüleceği sonucunu desteklemektedir. Ancak, alanyazında somatik semptomlar bedensel işlevlerin düzenlenememesi ile açıklandığından dolayı bulguları desteklememektedir (Kim ve diğerleri, 2019). Bir diğer prefrontal işlev olan korku yönetimi ve sezgi ele alındığında, psikopatoloji ile ilişkisini ele alan çalışmalar korkunun uygun bir şekilde düzenlenememesinin kaygı bozukluğu gibi çeşitli psikopatolojilerle ilişkili olduğunu belirtmektedir (Hartley ve Phelps, 2010; Rauch ve diğerleri, 2006). Sezgi ile ilişkili alanyazın, sezginin genel tanımıyla bilinçdışı düzeyde hızlı bir şekilde gerçekleşen bilgiye erişim veya karar süreci olarak betimlenmektedir (Lieberman, 2000). Neisser (1963), kişilerarası ilişkilerde, diğer bireylere karşı geliştirilen yargılarda ve bireylerin diğerlerine karşı olan davranış ve tutumlarında sezgilerin önde gelen bir rolünün olduğunu belirtmektedir. Başka bir deyişle, günlük

deneyimlerde, bireyler çevrelerini algılamada ve anlamada sezgisel süreçlere başvurumaktadırlar. Badenoch (2008) ise sezgi sürecinden bahsederken, bireyin kendi bedeninden gelen mesajlara karşı hassasiyetine değinmektedir. Kişiler arası nörobiyoloji çerçevesinde değerlendirildiğinde, zihin-beden-kişilerarası ilişkiler arasındaki bütünlük ve uyum hali bireyin iyilik halini sağlayacağından, sezginin gelişimi de genel psikolojik sağlık için gerekli bir faktör haline gelmektedir. Bundan dolayı, sezginin artışı ile genel psikopatoloji düzeyinin azalacağı bulgusu kuramsal olarak desteklenmektedir. Bunlara ek olarak, prefrontal işlevlerin alt boyutu olan içgörü, her ne kadar alanyazındaki çalışmalarda psikopatoloji ile ilişkili bir değişken olsa da, (Markova ve Berrios, 2011) bu araştırmada herhangi bir psikopatoloji alt boyutu ile ilişkili çıkmamıştır. Alanyazındaki çalışmalar prefrontal korteks işlevlerindeki gelişimin nöral entegrasyon sağladığını ve bunun da psikopatoloji gelişiminde koruyucu bir faktör olabileceğini belirtmektedir (Siegel, 2001).

Dördüncü olarak, duygusal güvenlik alt boyutları ile prefrontal işlevlerin alt boyutları arasındaki ilişkilere ait analiz sonuçlarına yer verilecektir. Analiz sonuçlarına göre yapıcı aile temsillerinden alınan puanlardaki artış korku yönetimi ve sezgide artış ile ilişkilendirilirken; bedensel işlev yönetimi, empati ve tepki esnekliği, içgörü ve vicdan arasında herhangi bir ilişkiye ulaşılamamıştır. Alanyazında korku yönetimi ve sezgi alt boyutunu ele alan çalışma bulunmadığından ve korku yönetimi ve sezgi duygu düzenleme şemsiyesi altında olduğundan dolayı duygu düzenleme ile yapıcı aile temsillerini ele alan çalışmalar değerlendirilmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere, yapıcı aile temsilleri at boyutundan alınan yüksek puanlar düşük düzeyde yapıcı aile temsiline işaret ettiğinden dolayı, elde edilen bulgunun alanyazınla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Yapılan çalışmalar, olumlu aile temsillerinin bireylerdeki duygu düzenleme becerilerini geliştirmeyi desteklediğini belirtmektedir (Fosco ve Grych, 2012; Schwarz ve diğerleri, 2012; Siffert ve Schwarz, 2011; Morris ve ark, 2007). Yapıcı aile temsilleri, ev ortamında yaşanan çatışmaların ebeveynler arasında çözüme kavuşturulmasıyla bağlantılı olarak çocukta aile birliğinin bozulacağına ilişkin tehdit algısı ve korku duygusunu önleyici olduğundan, çocuğa yardımcı bir mekanizma görevi görüyor olabileceği düşünülmektedir. Yıkıcı aile temsillerinden alınan puandaki artış ise içgörüdeki artış ile ilişkilendirilirken; yıkıcı aile temsilleri ile bedensel işlev yönetimi, korku yönetimi ve sezgi, empati ve tepki esnekliği ve vicdan arasında herhangi bir anlamlı ilişki bulunamamıştır. Çatışmanın yayılması arttıkça ise korku yönetimi ve sezgi, empati ve tepki esnekliği, içgörü ve vicdan puanlarında artış görülmekteyken; bedensel işlevlerin yönetimi ile bir ilişki elde edilememiştir. Duygusal uyarılma ile prefrontal işlevlerin alt boyutları değerlendirildiğinde,

duygusal uyarılmadan alınan puanlardaki artışın içgörüdeki artış ile ilişkili olduğu görülmekteyken; bedensel işlevlerin düzenlenmesi, korku yönetimi ve sezgi, empati ve tepki esnekliği ve vicdan ile ilişkili olmadığı sonucuna erişilmiştir. Tüm bu bulgulara ek olarak, duygusal güvenliğin alt boyutlarından kaçınma ve duygusal düzenlemede zorluklar ile prefrontal işlevlerin alt boyut puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yakın temalı çalışmalar, erken dönem olumsuz aile yaşantılarının prefrontal korteks hacmi üzerinde olumsuz yönde etkisi olduğunu göstermektedir (Teicher ve diğerleri, 2016). Ancak elde edilen bulguların alanyazını doğrular nitelikte olmadığı görülmektedir. Bu durumun örneklem özelliklerinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Beşinci ve son olarak ise, aile iletişim kalıpları alt boyutları olan uyum ve diyalog yönelimi ile prefrontal işlevlerin alt boyutları arasındaki ilişkilere dair bulgular paylaşılmaktadır. Elde edilen bulgular, uyum yönelimi ile prefrontal işlevlerin alt boyut puanları arasında herhangi bir ilişki olmadığını göstermektedir. Alanyazında daha önce uyum yönelimi etkileşim türü ile prefrontal işlevleri ele alan bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak yakın temalı çalışmalar incelendiğinde, iletişimlerinde uyum yönelimini benimseyen ailelerde empati ve başkalarının perspektifini alma gibi prefrontal işlevler kapsamında olan becerilerin vurgulanmadığı belirtilmektedir (Koerner ve Fitzpatrick, 2002). Bundan dolayı da, uyum yöneliminin iletişimde hakim olduğu ailelerde yetişen bireylerde empati, duyguların düzenlenmesi, korku düzenlenmesi ve sezgi gibi prefrontal işlevlerin daha az gelişeceği öngörülmüştür. Ancak elde edilen bulgular, bu görüşü desteklememektedir. Bu bulgunun örneklem özelliklerinden ve yetişkin bireylere geçmiş aile yaşantılarına dair sorular sorulmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Diyalog yönelimi ile prefrontal işlevlerin alt boyutları arasındaki korelasyon analizi incelendiğinde, diyalog yönelimindeki artışın bedensel işlevlerin düzenlenmesi, korku yönetimi ve sezgi, ve empati ve tepki esnekliği alanlarındaki artış ile ilişkili olduğu; ancak içgörü ve vicdan ile diyalog yönelimi arasında bir ilişki olmadığı sonucuna erişilmektedir. Diyalog yöneliminin yüksek olduğu ailelerde, aile üyeleri arasında duygu ve düşünce paylaşımının desteklenmesi, problemler zamanlarda sosyal destek arayışı ve açık iletişim ortamının oluşturulması bireylerin duygusal ve bireysel gelişimlerine olumlu yönde etki etmektedir (Koerner ve Fitzpatrick, 2002). Alanyazında, ebeveyn ve çocuklar arasında duygusal konuşmanın, çocuğun duygusal düzenleme becerilerinde olumlu etkilere sahip olduğuna yönelik çalışmalar bulunmaktadır (Laible ve Song, 2006; McQuaid ve diğerleri, 2008). Duygusal konuşmaların yapıldığı aile ortamında çocuğun duyguları ayırt etme, uygun duygusal tepkiler verme ve olumsuz duyguları düzenleme

gibi alanlarda daha başarılı oldukları belirtilmektedir (Zeman ve diğerleri, 2006). Bunun yanı sıra, diyalog yönelimli aileler iletişimlerinde sadece sözel değil, sözel olmayan etkileşimleri de sıkça kullanmakta olduklarından, bu aile ortamında yetişen bireylerin sözel olmayan etkileşimlere daha hassas olabileceği düşünülmektedir. Daha önce de bahsedildiği üzere, diyalog yönelimli ailelerde duygu ve düşünce paylaşımı oldukça teşvik edilmektedir. Alanyazında sezgi değişkeni, doğrudan ailesel faktörler ile çalışılmamıştır. Ancak sezgi sözel olmayan bir süreç olduğu için, bu başlık altında incelendiğinde, aile ortamında duygusal ifadeler yer verilmesinin sözel olmayan iletişim becerilerini geliştirdiğine yönelik çalışmaların bulunduğu görülmektedir (Halberstadt, 1983, 1986). Bundan dolayı da iletişimde diyalog yönelimini benimseyen ailelerde yetişen bireylerde duygu düzenleme, korku yönetimi ve sezgi, empati ve tepki esnekliği, bedensel işlevlerin düzenlenmesi gibi becerilerin gelişiminin pekişeceği düşünülmektedir. Diyalog yönelimi ile vicdan arasındaki ilişkiye dair bulgular incelendiğinde, elde edilen sonucun alanyazın ile örtüşmediği görülmektedir. Çocukların kendi görüşlerini ifade etmesinin teşvik edilmesi ve ailesel konulardaki tartışmalarda çocuğa da söz hakkı verilmesi gibi diyalog yöneliminde de görülen durumların vicdani gelişimde olumlu etkileri olduğu belirtilmektedir (Doebert ve Nunner-Winkler, 1985; Holstein, 1976; Powers, 1982; Thorlindsson ve Wieting, 1981).

4.1.3. Önerilen Modelin Sınanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırma kapsamında, bireylerin çocukluk yaşantılarında ebeveynleri arasında yaşanan çatışmalar sonucunda oluşturdukları duygusal güvenlik algısı ve aile ortamında hâkim olan aile iletişim kalıpları gibi ailesel değişkenlerin prefrontal işlev düzeyi üzerinden genel psikopatoloji düzeyini ele alan bir yapısal eşitlik modeli sunulmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, önerilen bu modelin analizi için öncelikle ölçüm modeli oluşturularak doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Akabinde, ölçüm modeli doğrultusunda iyileştirmeler yapılmış olan model yapısal eşitlik modeli analizi ile değerlendirilmiştir. Son olarak ise, araştırma modelinden daha farklı yolların önerilmiş olduğu ancak kuramsal olarak desteklenen alternatif bir model ele alınmıştır.

4.1.3.1. Ölçüm Modeline İlişkin Bulguların Tartışılması S

Ölçüm modelinin sınanması amacıyla duygusal güvenlik algısı, aile iletişim kalıpları, prefrontal işlevler ve genel psikopatoloji düzeyi değişkenlerinin tüm alt boyutları, kuramsal yapı doğrultusunda analize dâhil edilmiştir. Ölçüm modelinin, uyum değerleri incelendiğinde, modelin veri ile uyumlu olmadığı gözlemlendiğinden kuramsal arka plan da gözetilerek değişim indeksinde önerilen bir düzeltme uygulanmıştır. Buna yönelik, yapıcı aile temsilleri ve

duygusal uyarılma arasında hata ilişkilendirilmesi yapılmıştır. Duygusal Güvenlik Kuramına göre, gerçekleşen ebeveyn çatışmasının niteliği ve gidişatına göre, çatışmaya maruz kalan çocuğun tehdit algısı ile birlikte güvensizlik ve korku, üzüntü, öfke gibi birtakım duyguları yaşayabileceği öne sürülmektedir (Cummings ve Davies, 2010). Çatışmaya karşılık verilen bu duygusal tepkiler de çocuklardaki sosyal davranışları olumsuz yönde etkilemekle birlikte davranış sorunları ve çeşitli psikolojik problemler ile ilişkilendirilmektedir.

Öte yandan, tehdit algısının daha az olduğu ve çatışmanın sonuçlarının çocuk tarafından öngörülebildiği durumlarda yapıcı aile temsillerinin pekişeceği belirtilmektedir (Cummings ve Davies, 2010). Yapıcı aile temsilleri ise duygusal güvenlik algısını pekiştirdiğinden çocuktaki olumsuz davranışsal sorunlara yönelik koruyucu faktör olarak görülmektedir (Cumming ve Davies, 2002; Goeke-Morey, 1999). Bir başka deyişle, yapıcı aile temsiline sahip olmak, ebeveyn çatışmaları karşısında yardımcı bir mekanizma görevi görebilmektedir. Ev ortamında yaşanan çatışma sonucunda, ebeveynler arasındaki problemlerin düzeleceğine yönelik bir temsil olması, çocuğun duygusal uyarılma durumunu da düzenleyerek korku, üzüntü ve öfke gibi olumsuz duygularla başa çıkmasını desteklemektedir. Bundan dolayı da, yapıcı temsillere sahip olan bireylerde psikopatoloji gelişme riskinin daha az olması beklenmektedir.

Korelasyon analizi sonuçları ile birlikte değerlendirildiğinde, bireyin yapıcı aile temsillerindeki düşüş ve duygusal uyarılmadaki artış, genel psikopatoloji düzeyindeki artış ile ilişkilendirilmektedir. Bir başka deyişle, yapıcı aile temsillerinin olmaması ve bireyin yıkıcı çatışmalar karşısında duygularını düzenleyememesi sonucu psikopatolojiye yatkınlık riskinin artacağı söylenebilmektedir. Bundan dolayı, duygusal güvenlik alt boyutlarından yapıcı aile temsilleri ve duygusal uyarılma arasında yapılmış olan hata ilişkilendirilmesi kuramsal olarak desteklenmektedir.

4.1.3.2. Önerilen Modelin Sınanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

İlk olarak, önerilen model için değişim indeksleri dikkate alınarak, duygusal güvenlik ve aile iletişim kalıpları arasında yapılan ilişkilendirme tartışılacaktır. Alanyazında duygusal güvenlik algısı ve aile iletişim kalıplarını birlikte ele alan çalışma bulunmamaktadır. Ancak bu iki ailesel değişkenin kavramsal açıdan benzerlik gösterdiği noktalar bulunmaktadır. Ebeveynler arasındaki ilişkiye dair çocuğun algısı olarak nitelendirilen duygusal güvenlik algısı, anne ve baba arasında yaşanan çatışma sonrasında şekillenmektedir (Davies ve Cummings, 1994). Sözel veya fiziksel şiddetin yaşandığı yıkıcı nitelikteki çatışmalar, düşmancıl davranış örüntüleri barındırdığından dolayı ailenin bütünlüğünü tehdit ederken,

çatışmaların çözüme kavuşturulduğu ve çatışma hakkında ebeveynlerin çocuğa açıklama yaptığı yapıcı nitelikte çatışmalar çocuk için daha sağlıklı sonuçlar ile ilişkilendirilmektedir (Cummings ve Davies, 2002). Bir diğer deyişle, yaşanan çatışmalar hakkında ebeveynler tarafından çocuklara açıklama yapılması, düşünce paylaşımında bulunulması ve duygularının bu şekilde desteklenmesi çocukta ailenin bütünlüğüne dair tehdit algısının zarar görmemesini sağlayarak duygusal güvenlik algısını olumlu yönde etkilemektedir. Benzer şekilde, Dumalo ve Botta (2000) tarafından, genç yetişkinler ile yapılan bir çalışmada, aile iletişim kalıpları ve çatışma biçimlerinin yorumlanması incelenmiştir. Bunların yanı sıra, çatışma durumlarında aile iletişiminde net ve açık ifadeler yer verilmesinin baş etme açısından önemli olduğu belirtilmektedir (Yavuz ve Özmete, 2012). Net ve açık iletişimin, duygusal paylaşımın ve ses tonu gibi bedensel iletişim öğelerinin olmaması durumu kaosa sebebiyet vermesi ile ilişkili olarak güvensizliği pekiştireceği ifade edilmektedir (Buck, 2011). Çalışmanın sonucuna göre, genç yetişkinlerdeki aile iletişim kalıplarının çatışma biçimleri ile ilişkili olduğu görülmüştür. Bundan dolayı, kuramsal çerçevede değerlendirildiğinde, önerilen modelde duygusal güvenlik algısı ve aile iletişim kalıplarının beraber artıp beraber azalabileceği görülmektedir.

Oluşturulan model incelendiğinde, genel psikopatoloji düzeyine; prefrontal işlevler aracılığıyla aile iletişim kalıpları üzerinden yol gittiği görülürken; duygusal güvenlik üzerinden yol gitmediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Modelin gösterdiği doğrudan ilişkilere göre;

Katılımcıların duygusal güvenlik algıları, prefrontal işlev düzeylerini yordamamaktadır. Duygusal güvenlik algısı ve prefrontal işlevleri doğrudan ele alan çalışma bulunmamaktadır. Yakın temalı çalışmalar incelendiğinde, nöropsikolojik araştırmaların evlilik çatışması gibi duygusal güvenlik algısını şekillendiren stresörlerin çocuğun beyinde ve özellikle prefrontal kortekste değişimler yarattığına yönelik bulgular elde edildiği görülmektedir (Bremner ve Vermetten, 2001; Hinnant ve diğerleri, 2013; Teicher ve diğerleri, 2003). Bunun yanı sıra, alanyazında, duygusal güvenlik ve fizyolojik düzenleyici tepkiler arasında ilişkiler olduğuna dair sonuçlar bulunmaktadır (Cummings ve Miller-Graff, 2015). Prefrontal işlevlerde de önemli bir yere sahip olan duygu düzenlenmesi, korku yönetimi ve bedensel işlevlerin düzenlenmesi gibi fizyolojik düzenleme gerektiren becerilerin, bu bağlamda duygusal güvenlik ile örtüşen noktalarının olduğu düşünülmektedir. Ancak, elde edilen bulgular alanyazın ile desteklenmemektedir. Bu durumun birtakım ölçüm hataları ve ölçüm yanlışlıkları ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Duygusal güvenlik algısını ölçmek için

kullanılmış olan Duygusal Güvenlik Ölçeği'nde bireylerin çocukluk dönemlerine ilişkin maruz kaldıkları anne-baba çatışmalarına yönelik değerlendirmede bulunmamaları istenmiştir. Bu tür geriye dönük bilgilerin alındığı çalışmalarda anımsama önyargısı (recall bias) ile ilişkili olarak araştırma sonuçları etkilenebilmektedir (Hassan, 2005). Bunun yanı sıra, kültürel açıdan değerlendirildiğinde, ülkemizde aileye verilen önemden ötürü, anne ve baba tartışmasının sorgulandığı sorularda katılımcıların hoşça gitmeyen duyguları engellemek adına devreye giren birtakım savunma mekanizmalarının da etkisiyle tam olarak gerçeği yansıtmayabilme ihtimali de ölçüme ilişkin bir yanlılık olarak görülmektedir.

Katılımcıların aile iletişim kalıpları puanları, prefrontal işlev düzeyi puanlarını yordamaktadır. Modeldeki doğrudan ilişkilere göre, aile iletişim kalıplarının artışıyla, diyalog yöneliminin düşüşü, prefrontal işlevlerin düşüşünü yordamaktadır. Diyalog yönelimindeki düşüşün, bireylerin prefrontal işlev düzeyindeki düşüşü yordadığı görülmektedir. Kişilerarası nörobiyoloji yaklaşımına göre, bakım veren ve çocuk arasındaki etkileşimde göz teması, yüz ifadesi, ses tonlaması, beden duruşu, uygun ve zamanında karşılık verme, duygu ve düşüncelere karşı hassas ve empatik olunması gibi etkileşim tutumlarının prefrontal işlev düzeyi gelişimini desteklediğini göstermektedir (Siegel, 2001; Siegel & Hartzell, 2003). Aile içi etkileşimlerde kurulan iletişimde diyalog yöneliminde olduğu gibi fikir özgürlüğünün vurgulanması, duygu ve düşünce paylaşımlarının desteklenmesi ve ilgili odaklı iletişim, prefrontal işlevler olan bedensel işlevlerin düzenlenmesi, empati, duygu düzenlemesi, korku yönetimi, sezgi, tepki esnekliği, içgörü ve vicdani gelişimde olumlu etkiler gözlenmektedir (Badenoch, 2008). Prefrontal işlev gelişimini destekleyen ilgili odaklı iletişimde sözel ve sözel olmayan ipuçlarına karşı duyarlılık ve karşıdaki bireyden gelen sinyalleri takip edebilme gibi hassasiyetler gelişmektedir (Siegel, 2001). Benzer şekilde, diyalog yönelimini benimseyen ailelerde de ilgili odaklı iletişim doğrultusunda ebeveynlerin çocuklarının duygu ve düşüncelerine karşı daha hassas olduğu ve tüm konularda sınırsız iletişim kurulmasının desteklendiği belirtilmektedir (Koerner ve Fitpatrick, 2002). Alanyazın ışığında değerlendirildiğinde, aile iletişim kalıplarından diyalog yönelimi puanlarının düşüşüyle prefrontal işlev düzeyinin de azalacağı bulgusunun desteklendiği görülmektedir.

Katılımcıların prefrontal işlev düzeyi puanları genel psikopatoloji düzeyi puanlarını yordamaktadır. Modelde gözlemlenen doğrudan ilişkiler incelendiğinde, prefrontal işlev düzeyindeki artış, genel psikopatoloji düzeyindeki düşüşü yordamaktadır. Bunun yanı sıra, bireylerin korku yönetimi ve sezgi, empati ve tepki esnekliği, içgörü ve vicdan düzeylerindeki

düşüşün, genel psikopatoloji düzeyindeki düşüşü yordadığı görülmektedir. Prefrontal işlev düzeyinin yüksek olması, bireyin bedensel işlevlerini yönetebildiğini, korku gibi duygularını düzenleyebildiğini, kişilerarası ilişkilerinde empatik bir yaklaşıma sahip olduğunu, olaylara farklı perspektiflerden bakabilme yeteneğinin geliştiğini, içgörüsünün olduğunu ve geçmiş yaşantıları ile bugün arasındaki bağlantılara dair farkındalığının yüksek olduğunu göstermektedir.

Elde edilen bu bulgu, beyin görüntüleme çalışmaları ile de desteklenmektedir. Panik bozukluk, travma sonrası stres bozukluğu ve fobier gibi yoğun korku ve panik duygularının görüldüğü psikolojik bozukluklar prefrontal korteks aktivitesindeki azalma ile ilişkilendirilirken; endişe ve ruminasyonun görüldüğü yaygın anksiyete bozukluğu ve obsesif-kompulsif bozukluk prefrontal korteks aktivitesindeki artış ile ilişkilendirilmektedir (Berkowitz ve diğerleri, 2007). Bir başka beyin görüntüleme çalışmasında ise, prefrontal korteksin işlevinde meydana gelen bozulmaların, limbik aktivitedeki etkilerden dolayı klinik depresyon vakalarındaki semptomların ortaya çıkışında etkisi olduğu belirtilmektedir (George ve diğerleri, 1994).

Modelin gösterdiği dolaylı ilişkilere göre;

Katılımcı bireylerin duygusal güvenlik puanları, genel psikopatoloji düzeyi puanlarını, ölçülen prefrontal işlev düzeyi puanları aracılığıyla yordamamaktadır. Elde edilen bulgulara göre, duygusal güvenlik ve genel psikopatoloji düzeyine prefrontal işlevler aracılık etmemektedir. Alanyazındaki yakın temalı bir araştırmada, ebeveynler arası yaşanan çatışma ve dışa vurum bozuklukları gibi uyum problemlerinde sempatik ve parasempatik sinir sistemindeki etkileşimin düzenleyici etkisi olduğu bulunmuştur (El-Sheikh ve diğerleri, 2009). Bunun yanı sıra, başka çalışmalar da HPA eksenini ve sempatik sinir sistemi arasındaki etkileşimi çocuklarda görülen içe atım ve dışa vurum problemleri ile ilişkilendirmektedir (El-Sheikh ve diğerleri, 2009; Gordis ve diğerleri, 2006). Ebeveynler arasında yaşanan yıkıcı nitelikteki çatışmalar, aile birliğine karşı tehdit oluşturduğundan çocuk için stres faktörü olmaktadır ve çocuğun HPA eksenini aktive etmektedir (Van Goozen ve diğerleri, 2008). Artan stres düzeyi ile ilişkili olarak HPA ekseninin yüksek düzeyde aktive olması prefrontal işlevlerde bozulmalar meydana getirebilmektedir (Siegel, 2001). Özellikle yoğun ve sık aralıklarla maruz kalınan yıkıcı çatışmalar, duygusal güvensizlik algısını pekiştirirken, çocuğun HPA ekseninin sürekli aktivasyonu sonucu prefrontal işlevleri olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu bilgiler ışığında, çocukluklarında yıkıcı çatışmalara maruz kalan bireylerde duygusal güvensizlik algısının pekişeceği ve prefrontal işlevlerde birtakım bozulmalar meydana

gelebileceğinden psikopatoloji gelişme riskinin daha fazla olacağı düşünülmektedir. Ancak elde edilen sonuçların alanyazınla uyuşmamasının, duygusal güvenlik ve prefrontal işlev düzeyi arasında doğrudan ilişki olmaması ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Baron ve Kenny'e (1986) göre, aracılık etkisinden bahsedebilmek için aracı değişken analizinde bağımsız değişkenin aracı değişken üzerinde anlamlı bir etkisinin olması kriteri bulunmaktadır. Korelasyon analizi ve yapısal eşitlik modeli analizlerinde duygusal güvenlik ile prefrontal işlevler arasında bir ilişki bulunamamakla birlikte duygusal güvenlik puanlarının prefrontal işlev puanlarını da yordamadığı tespit edilmiştir. Beklenen aracılık etkisinin bulunamamasının ölçüm hataları ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Daha önce de bahsedildiği üzere, katılımcılardan çocukluk dönemlerindeki ebeveyn çatışmalarına ilişkin bilgilerin alınması, çalışmanın yapısını bozarak beklenen ilişkileri baskılayabildiği düşünülmelidir.

Katılımcı bireylerin aile iletişim kalıpları puanları, genel psikopatoloji düzeyi puanlarını, ölçülen prefrontal işlev düzeyi puanları aracılığıyla yordamaktadır. Analizden elde edilen bulgular doğrultusunda, bireylerin aile iletişim kalıpları puanlarındaki artışın, diyalog yönelimi puanlarındaki düşüş ile prefrontal işlev düzeyini düşürerek genel psikopatoloji düzeyindeki artışı yordadığı görülmektedir. Bir diğer deyişle, diyalog yöneliminin artması ile genel psikopatoloji düzeyinin azalması, prefrontal işlev düzeyinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Tezin amacı, daha önce de açıklandığı gibi (Bkz. Bölüm 1.5.1), duygusal güvenlik, aile iletişim kalıpları ile genel psikopatoloji düzeyi arasındaki ilişkiye prefrontal işlevlerin aracılık edip etmediğini araştırmaktır. Alanyazında, aile iletişim kalıpları ile genel psikopatoloji düzeyi arasındaki ilişkide prefrontal işlev düzeylerinin aracı rolünün doğrudan incelendiği araştırmalara rastlanmamıştır. Ancak, elde edilen bulgular, alanyazında yer alan yakın temalı çalışmalar çerçevesinde tartışılmıştır. Diyalog yöneliminin yüksek olduğu aile ortamında, çocuktan ebeveyne bütün aile üyeleri birbirini çeşitli konularda etkileşime girmek adına teşvik etmektedir (Koerner ve Fitzpatrick, 2002). Bu tür aile yapılarında, aile içi iletişime önemli bir zaman dilimi ayrılmakta ve üyeler arasında duygu ve düşünce paylaşımı desteklenmektedir (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994). Başka bir deyişle, diyalog yöneliminin hâkim olduğu ev ortamında açık iletişim ortamı bulunmakla birlikte ailenin tüm üyeleri arasında gerçekleşen fikir alışverişine önem verilmektedir. Aile içinde duygu ve düşüncelerin paylaşıldığı etkileşimli bir ortamın olması çocuktaki duygu düzenleme, empati, duygusal ipuçlarını doğru değerlendirme, vicdan gelişimi, öz denetim gibi prefrontal işlevleri kapsayan alanlarda becerilerin gelişimini desteklemektedir ve çeşitli psikolojik problemler için koruyucu faktör olarak görülmektedir. (Troy ve Mauss, 2011; Walker ve Taylo, 1991). Bu bilgiler ışığında,

sınanan araştırma modelinin bir kısmının literatür tarafından da desteklendiği söylenebilmektedir.

4.1.3.3. Alternatif Modelin Sınanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu bölümde ilk olarak, analizin önerdiği değişiklik indeksleri doğrultusunda duygusal güvenlik ve prefrontal işlev arasındaki doğrudan ilişkinin kaldırılması ve duygusal güvenlik genel psikopatoloji düzeyine doğrudan bir yol oluşturulmasına ilişkin iyileştirme tartışılacaktır. Korelasyon analizi sonuçları, duygusal güvenlik algısı ve prefrontal işlevler arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir. Benzer şekilde, önerilen modelin bulguları incelendiğinde, daha önce de bahsedildiği üzere, duygusal güvenlik algısının prefrontal işlev düzeyini yordamadığı saptanmıştır. Bu bulguların ışığında, analizin de önerisi ile modeldeki duygusal güvenlik ve prefrontal işlevler arasındaki doğrudan yol kaldırılmıştır. Bunun yerine, yine uygulanan analizin önerisi doğrultusunda, duygusal güvenlik ve psikopatoloji düzeyi arasında doğrudan bir yol oluşturulmuştur. Duygusal Güvenlik Kuramı ele alındığında, kavramsal modelde de duygusal güvenlik algısının çocuktaki uyum, davranış ve psikolojik problemlerle ilişkili olduğu görülmektedir (Şekil 1). Bundan dolayı, yapılan iyileştirmenin alanyazın ile desteklendiği düşünülmektedir.

Modelin gösterdiği doğrudan ilişkilere göre;

Katılımcıların aile iletişim kalıpları puanları, ölçülen prefrontal işlev düzeyi puanlarını yordamaktadır. Alternatif modele ilişkin bulgular incelendiğinde, aile iletişim kalıpları puanlarındaki artışın, prefrontal işlev düzeyi, korku yönetimi ve sezgi, empati ve tepki esnekliği, içgörü ve vicdan puanlarındaki düşüşü yordadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, aile iletişim kalıplarındaki artışın, diyalog yönelimindeki düşüşü yordadığı da düşünüldüğünde, beklendiği üzere prefrontal işlev düzeyi, korku yönetimi ve sezgi, empati ve tepki esnekliği, içgörü ve vicdan puanlarındaki düşüş anlaşılır hale gelmektedir. Erken dönemdeki ailesel deneyimler çocuğun beynini şekillendiren önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir (Siegel ve Hartzell, 2003). İletişimde empatik ifadelerin vurgulandığı diyalog yönelimli aile etkileşimleri gibi olumlu deneyimler de erken dönemden itibaren beyin gelişimine olan pozitif katkılarından dolayı bireyin duygularını düzenleme, empati, içgörü, öz farkındalık gibi alanlarda becerilerini desteklemektedir. Daha önce de bahsedildiği üzere, aile iletişiminde yüksek düzeyde diyalog yöneliminin benimsenmesi, ebeveynler tarafından her türlü konuda düşünce paylaşımının teşvik edildiği, aile üyeleri arasında açık ve net iletişimin olduğu ve aile içinde yaşanan sıkıntılarda sosyal destek arayışının desteklendiği bir ortamı yansıtmaktadır

(Koerner ve Fitpatrick, 2002). Ahenkli veya ilgili odaklı iletişim olarak adlandırılan etkileşimde de ebeveynler çocuklarının duygu ve düşüncelerine karşı duyarlılık göstermektedirler ve çocuklarından gelen sözel ve sözel olmayan mesajlara hassasiyetle geri dönüş yapmaktadırlar (Siegel, 2001). İlgili odaklı iletişimin temelini duyguları anlama ve hissedildiğini hissetmek (feeling felt) kavramları bulunmaktadır (Siegel, 2001). Diyalog yönelimli ailelerde de ifade özgünlüğüne ve duygu paylaşımına yapılan vurgu sayesinde çocuğun hissedildiğini hissetmesi durumunun pekişeceği düşünülmektedir. Yapılan bir çalışmada, diyalog yöneliminin hakim olduğu ailelerde, çocukların duygu düzenleme becerilerinin daha yüksek düzeyde olduğu ve duyguları anlama konusunda becerilerinin geliştiği görülmüştür (Osredkar, 2012). Bu açılardan değerlendirildiğinde, diyalog yönelimi ve ilgili odaklı iletişim birlikte ele alındığında ortak paydalarının mevcut olduğu görülmektedir.

Katılımcı bireylerin prefrontal işlev düzeyi puanları, genel psikopatoloji düzeyi puanlarını yordamaktadır. Bir diğer bulgu değerlendirildiğinde, katılımcıların prefrontal işlev düzeyi puanlarındaki artışın genel psikopatoloji düzeyindeki ve depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon puanlarındaki düşüşü yordadığı saptanmıştır. Elde edilen bu bulgunun alanyazın ile birlikte değerlendirildiğinde, beyindeki limbik sistem-prefrontal korteks devresinde meydana gelen değişimler ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Depresyon tanılı bireylerin 15 aylık psikoterapi izlemlerini ele alan bir nörogörüntüleme çalışmasında, katılımcıların limbik sistem ve prefrontal kortekslerindeki düzenleyici alanlarda tedaviye bağlı olarak olumlu yönde birtakım değişimler meydana geldiği bulgusuna ulaşılmıştır (Buchheim ve diğerleri, 2012). Bu bulgu doğrultusunda, prefrontal korteksteeki değişimlerin, depresyon tedavisi ile ilişkili olduğu söylenebilmektedir. Bundan dolayı da, tepki esnekliği ve empati, içgörü, vicdan, korku yönetimi ve sezgi gibi prefrontal işlevlerin kuvvetlendirilmesinin depresyon gibi psikopatolojilerde koruyucu bir faktör olabileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde, medial prefrontal korteks ve limbik sistem-prefrontal korteks devresi, somatizasyon altında değerlendirilen kronik ağrı ve konversiyon bozukluğu ile ilişkilendirilmektedir (Atmaca, 2012; Ong ve diğerleri, 2019; Perez ve diğerleri, 2015). Yapılan bir beyin görüntüleme çalışmasının bulgularına göre de, majör depresyondaki ağrı algısı, artmış prefrontal aktivasyon ile ilişkilendirilmektedir (Bar ve diğerleri, 2007). Ağrı bozukluğunun nörobiyolojisini açıklayan bir çalışma, limbik-prefrontal sistem ile ağrıyı ayırt edici sistem arasında bir ilişki olduğunu ve bu etkileşimin ağrı verici uyaranlara karşı hassasiyetin artıp azalma durumunu etkilediğini belirtmektedir (Wiech ve diğerleri, 2008). Konversiyon bozukluğu ele alındığında, histerik semptomların varlığında, zihin-beden-beyin arasındaki ilişkide bozulmalar olduğu

belirtilmektedir (Stern, 1983). Bu bulgu, araştırmada da önerilmiş olan prefrontal işlevlerdeki ve kişilerarası nörobiyoloji çerçevesinde zihin-beden-beyin arasındaki bütünlüğün bireyin iyilik haline katkıda bulunacağı sonucunu desteklenmektedir. Alanyazında yer alan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda, araştırma bulgusunun daha önceki çalışmalarla uyumlu olduğu ve prefrontal işlevlerde bozulmanın genel psikopatoloji düzeyindeki artışı yordayabileceği söylenebilmektedir.

Katılımcı bireylerin duygusal güvenlik puanları, genel psikopatoloji düzeyi puanlarını yordamaktadır. Alternatif modeldeki doğrudan ilişkiler incelendiğinde, duygusal güvenlik puanlarındaki artışın, genel psikopatoloji düzeyi ile depresyon, olumsuz benlik ve somatizasyon puanlarındaki artışı yordadığı gözlenmiştir. Cummings ve Davies (2010) tarafından geliştirilen, Duygusal Güvenlik Kuramına ilişkin model incelendiğinde (Şekil 1), benzer bir mekanizmanın ortaya çıktığı görülmektedir. Kurama göre, yıkıcı nitelikte deneyimlenen ebeveyn çatışmaları, çocuktaki duygusal güvensizliği pekiştirmesi aracılığı ile birtakım davranışsal sorunlar, uyum problemleri ve psikolojik sıkıntılara yol açabilmektedir. Sık ve yoğun düzeyde ebeveyn çatışmasına maruz kalmak, çocuklarda ortaya çıkabilecek içe atım semptomları (depresyon, anksiyete), dışa vurum problemleri (agresyon, hostile), sosyal alanlarda yetersizlikler (akran ilişkilerinde bozulmalar) ve akademik alanda deneyimlenecek problemlerin riskini artırmaktadır (Davies ve Martin, 2013; Grych ve Fincham, 2001). Alanyazındaki araştırmalar da, elde edilen bulguyu destekler niteliktedir. 649 genç yetişkin ile yapılan bir çalışmada, çocukluk döneminde deneyimlenen şiddet barındırmayan ebeveynler arası çatışmanın, yetişkin dönemdeki sıkıntı ve psikolojik problemler ile olan ilişkisi incelenmiştir (Turner ve Kopiec, 2006). Araştırma bulguları, erken dönemde maruz kalınan ebeveyn çatışmasının, yetişkin dönemde majör depresif bozukluk epizodu ve alkol bağımlılığı veya bağımlılıkla ilişkili bozukluklar yaşanma riskini önemli derecede arttırdığını göstermektedir.

Modelin gösterdiği dolaylı ilişkilere göre;

Katılımcıların aile iletişim kalıpları puanları, genel psikopatoloji düzeyi puanlarını, ölçülen prefrontal işlev düzeyi aracılığıyla yordamaktadır. Çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, aile iletişim kalıplarındaki artışın diyalog yönelimindeki düşüş ile birlikte prefrontal işlev düzeyini zayıflatarak genel psikopatoloji düzeyindeki artışı yordadığı saptanmıştır. Daha önceki çalışmalarda, aile iletişim kalıpları, prefrontal işlev düzeyi ve genel psikopatoloji düzeyini aynı anda ele alan bir model bulunmamaktadır. Ancak alanyazında

yapılan yakın temalı bir çalışmanın bulguları incelendiğinde, elde edilen sonucun desteklendiği görülmektedir. 567 genç yetişkin ile yapılan bu çalışmada, aile iletişim kalıplarının (uyum ve diyalog yönelimi) katılımcıların zihinsel iyilik halleri (özsaygı, algılanan stres, psikolojik sağlık) ile olan ilişkisinde ebeveynlerin gösterdiği duygusal yakınlığın (parental affection) ve doğrulayıcı tutumun (parental confirmation) aracı rolü incelenmiştir (Schrodt ve diğerleri, 2014). Bulgulara göre, diyalog yönelimi ile ebeveynin duygusal yakınlığı ve doğrulaması arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken, uyum yönelimi ile ise negatif yönde bir ilişki saptanmıştır. Bir başka deyişle, çocuklarını çeşitli konularda diyalog kurmaya teşvik eden ve düşüncelerini özgürce tartışmalarını destekleyen ebeveynlerin daha fazla sözel yakınlık, sözel olmayan yakınlık (sarılma vb.), ve destekleyici yakınlık (gerekli zamanlarda çocuğu övmek, problemelerde destek olmak) gösterdikleri görülmüştür. Bunlara ek olarak, ebeveynin duygusal yakınlığı ve doğrulayıcı tutumu, diyalog yönelimi ile çocuğun özsaygısı, algılanan stres ve psikolojik sağlık ilişkisine kısmi aracılık ederken; uyum yönelimi ile özsaygı, algılanan stres ve psikolojik sağlık ilişkisine tam aracılık ettiği bulunmuştur. Ebeveynlerin çocukları ile iletişim kurmaya zaman ayırması, kurdukları iletişimde çocuklarının değerli bir birey olduklarına dair vurgu yapmaları ve aynı zamanda çocuklarının da her konuda kendileri ile iletişime geçmelerini teşvik etmeleri, çocuğun bilgi işleme ve baş etme becerilerini geliştirerek özsaygının pekişmesini, stres düzeylerinin düşmesini ve psikolojik sağlıklarını korumasını sağlamaktadır (Schrodt ve diğerleri, 2014). Bir başka çalışmada da aile iletişim kalıpları ile bireylerin duygusal zekâları incelenmiş ve diyalog yöneliminin benimsendiği ailelerdeki çocukların kendi duygularını anlamaya yönelik farkındalıklarının daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Osredkar, 2012). Benzer şekilde, yapılan bir çalışmada ebeveynler tarafından duygu paylaşımının desteklemesi, çocuklarındaki duygu düzenleme becerilerinin gelişimi aracılığıyla çocuktaki psikiyatrik rahatsızlıkların gidişatında olumlu etkiler ile ilişkilendirilmiştir (Peris ve Miklowitz, 2015). Bunun yanı sıra, erken dönem ailesel faktörlerin, çocuğun beynini ve prefrontal korteks gelişimini şekillendirici etkisi de göz önünde bulundurulduğunda, ailede sınırsız iletişimin desteklendiği diyalog yönelimi iletişim kalıbının kullanılmasının bireyin psikolojik sağlığını olumlu yönde etkilediği ve bu etkinin de duygu düzenleme, korku yönetimi ve empati gibi becerileri barındıran prefrontal korteks işlevler aracılığıyla gerçekleştiği söylenebilmektedir.

4.1.3.4. Önerilen Model ve Alternatif Modelin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada önerilen modelin kapsadığı doğrudan ve dolaylı ilişkiler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, duygusal güvenlik, aile iletişim kalıpları, prefrontal işlevler ve genel psikopatoloji düzeyini ele alan modelin örnekleme iyi uyum gösterdiği saptanmıştır. Öte yandan, analizin önerdiği düzeltmeler doğrultusunda elde edilen alternatif modelde duygusal güvenlik ve prefrontal işlevler arasındaki doğrudan ilişki yerine duygusal güvenlik algısının genel psikopatoloji düzeyini yordadığı doğrudan bir ilişkiye ihtiyaç duyulmuştur. Modelin bu son hali ile bireylerin genel psikopatoloji düzeyini daha iyi düzeyde açıkladığı sonucuna erişilmiştir.

Alanyazında, bu çalışmada önerilen modelin içerdiği doğrudan ve dolaylı ilişkilerin ele alındığı birebir bu bağlantılara işaret eden bir model bulunmamaktadır. Bununla beraber, benzer özellikler arasında bağlantı kuran veya çalışmada önerilen modeldeki ilişkilerin bir kısmına vuygu yapan araştırmalar olmasına rağmen sayıca sınırlılık gösterdiği görülmektedir.

4.2. Sonuçlar ve Klinik Önem

Bu bölümde, araştırmanın sonuçlarına, alanyazına katkılarına ve bu katkıların klinik önemine yer verilmektedir. Araştırma modelini sınamak için uygulanan analizler sonucu elde edilen bulgular aşağıda sıralanmaktadır:

1. Araştırmanın değişkenlerinin toplam puanları ile ana değişken genel psikopatoloji düzeyi toplam puanı arasındaki korelasyon değerleri incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:
  - a. Duygusal güvenlikten alınan puanlar artarken, genel psikopatoloji düzeyinde bir artış gözlenmektedir. Duygusal Güvenlik Ölçeği'nden alınan yüksek puanlar duygusal güvensizliğe işaret ettiğinden, elde edilen bu sonuç duygusal güvensizlikteki artışın genel psikopatoloji düzeyindeki artış ile ilişkili olduğunu göstermektedir.
  - b. Diyalog yöneliminden alınan puanlar artarken, genel psikopatoloji düzeyinde bir azalma gözlenmektedir.
  - c. Uyum yöneliminden alınan puanlar artarken, genel psikopatoloji düzeyinde de bir artış görülmektedir.

- d. Prefrontal işlev düzeyinden alınan puanlar arttıkça, genel psikopatoloji düzeyinde bir azalma gözlenmektedir.
2. Araştırmanın değişkenleri olan duygusal güvenlik, aile iletişim kalıpları ve prefrontal işlevler alt boyutları ile ana değişken genel psikopatoloji düzeyi toplam puanı arasındaki korelasyon değerleri incelendiğinde aşağıdaki bulgular saptanmıştır:
    - a. Duygusal güvenlik algısı; yapıcı aile temsilleri ile genel psikopatoloji düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Ancak, ölçek puanlamasından dolayı, yapıcı aile temsillerinden alınan yüksek puanlar düşük düzeyde yapıcı aile temsillerine işaret ettiğinden yapıcı aile temsillerindeki artış genel psikopatoloji düzeyindeki düşüşü göstermektedir.
    - b. Duygusal güvenlik algısı; yıkıcı aile temsilleri, çatışmanın yayılması, duygusal uyarılma ve duygusal düzenleme ile genel psikopatoloji arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır.
    - c. Duygusal güvenlik algısı; kaçınma ile genel psikopatoloji düzeyi toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. Ancak kaçınma ile depresyon arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır.
    - d. Aile iletişim kalıpları; diyalog yönelimi ile genel psikopatoloji arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır.
    - e. Aile iletişim kalıpları; uyum yönelimi ile genel psikopatoloji arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır.
    - f. Prefrontal işlevler; bedensel işlevlerin yönetimi, korku yönetimi ve sezgi, empati ve tepki esnekliği ve vicdan ile genel psikopatoloji arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır.
    - g. Prefrontal işlevler; içgörü ile genel psikopatoloji düzeyi toplam puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.
  3. Duygusal güvenlik ve aile iletişim kalıpları ile genel psikopatoloji ilişkisinde prefrontal işlevlerin aracı etkisini değerlendirmek için önerilen modelin yapısal eşitlik modeli analizi yoluyla sınanmasına ilişkin doğrudan ve dolaylı ilişkilerin sonuçlarına aşağıda yer verilmiştir:
    - a. Katılımcıların duygusal güvenlik puanları prefrontal işlev düzeyini yordamamaktadır.
    - b. Aile iletişim kalıplarından alınan puanların artışıyla birlikte diyalog yönelimi alt boyutundaki düşüş, prefrontal işlevlerin düşüşünü yordamaktadır.

- c. Katılımcıların prefrontal işlev düzeyindeki artış, genel psikopatoloji düzeyindeki düşüşü yordamaktadır.
  - d. Önerilen modelde, duygusal güvenlik ve genel psikopatoloji düzeyi ilişkisine prefrontal işlevler aracılık etmemektedir.
  - e. Önerilen modelde, aile iletişim kalıpları ve genel psikopatoloji düzeyi ilişkisinde prefrontal işlevlerin aracı etkisi bulunmaktadır.
4. Önerilen model üzerinden yapılan iyileştirmeler sonucu elde edilen alternatif modele ilişkin doğrudan ve dolaylı ilişkileri ele alan sonuçlara aşağıda yer verilmiştir:
- a. Duygusal güvenlik puanlarındaki artış, genel psikopatoloji düzeyi puanlarındaki artışı yordamaktadır.
  - b. Aile iletişim kalıpları puanlarındaki artış, diyalog yönelimindeki düşüş ile ilişkili olarak prefrontal işlev düzeyi puanlarındaki düşüşü yordamaktadır.
  - c. Katılımcı bireylerin prefrontal işlev düzeyi puanlarındaki artış, genel psikopatoloji düzeyindeki düşüşü yordamaktadır.
  - d. Aile iletişim kalıpları ile genel psikopatoloji düzeyi arasındaki ilişkide prefrontal işlev düzeyinin aracılık etkisi bulunmaktadır.
5. Önerilen model ve alternatif model karşılaştırmasına ilişkin şu sonuçlara ulaşılmıştır:
- a. Duygusal güvenlik ve aile iletişim kalıpları ile genel psikopatoloji düzeyinde prefrontal işlevlerin aracı rolünü ele alan önerilen modelde, duygusal güvenlik ve aile iletişim kalıpları arasında ilişki kurulması halinde modelin veriye daha iyi uyum sağladığı görülmüştür.
  - b. Alternatif modelde, duygusal güvenlik ile prefrontal işlevler arasındaki doğrudan ilişki kaldırılırken, duygusal güvenlik algısının genel psikopatoloji düzeyini doğrudan yordadığı bir ilişkiye daha ihtiyaç duyulmuştur. Modelin bu son hali önerilen model ile karşılaştırıldığında, tüm doğrudan ve dolaylı ilişkilerin anlamlı olduğu ve modelin veri ile daha iyi uyum sağladığı görülmüştür.

Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, genel psikopatoloji düzeyine etki eden faktörler ve bu faktörlerin prefrontal işlevler aracılığıyla bireylerin psikolojik sağlıklarını nasıl etkilediğine yönelik bilgiler edinilmiştir. Alanyazında sözü geçen değişkenlerin birlikte ele alındığı bir araştırmaya rastlanmamış olup, yakın temalı çalışmalar çerçevesinde değerlendirildiğinde alanyazınla tutarlı noktalarının olduğu söylenebilmektedir.

Genel psikolojik sağlığa etki eden faktörlerin ele alınması ve bireylerin iyilik hallerine katkıda bulunacak ailesel faktörlerin ortaya çıkarılması klinik uygulamalar açısından önem arz

etmektedir. Araştırmanın bulguları ele alındığında, özellikle aile içinde benimsenen iletişim tutumlarının, çocukluk döneminden itibaren prefrontal işlevlerde birtakım değişikliklere yol açması aracılığıyla bireylerin ileriye yönelik ortaya çıkabilecek genel psikopatoloji düzeylerinde etkisi olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, ileri yaş dönemlerindeki psikopatolojilerin oluşumunu önlemeye yönelik aile eğitimlerinin kritik bir yere sahip olduğu düşünülmektedir.

4.3.Sınırlılıklar

Araştırma bulguları değerlendirilirken, birtakım sınırlılıklar da göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırmanın örneklemini 18-40 yaş aralığındaki yetişkin bireyler ile sınırlıdır ve ölçülen duygusal güvenlik algısı, aile iletişim kalıpları, prefrontal işlevler ve genel psikopatoloji düzeyi ilgili ölçeklerin ölçtüğü sorunlarla sınırlıdır.

Araştırmanın örneklemini oluşturacak katılımcıların yaş aralığı belirlenirken Dünya Sağlık Örgütü'nün (2019) belirlediği yaş kriterleri ve prefrontal korteks gelişiminde azalma görülen yaşa dair çalışma bulgusu (Peters, 2006) temel alınmıştır. Ancak yaş aralığının fazla olması, katılımcılar arasındaki çeşitliliği arttıracığından ve karıştırıcı birtakım faktörlerin devreye girme ihtimalinden dolayı sınırlılık olarak görülmektedir.

Bunun yanı sıra, daha önce tartışma bölümünde de belirtildiği üzere, Duygusal Güvenlik Ölçeği, önceki çalışmalarda 11-26 yaş aralığındaki katılımcılarda kullanılmıştır (Akyüz, 2017; Arıcan, 2019; Davies ve diğerleri, 2002; Sakız Kuyucu ve diğerleri, 2017; Şendil, 2016. Bundan dolayı da, mevcut araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcıların bir kısmının bu yaş aralığında olmamasının beklenen ilişkilerin doğrulanmasını olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Bu bağlamda, Duygusal Güvenlik Ölçeği'nin yetişkin yaş dönemi için psikometrik özelliklerinin değerlendirilerek faktör yapısının değişkenliğinin ele alınması faydalı olabilecektir.

Araştırmanın sınırlılığı olarak görülen bir başka durum ise genel psikopatoloji düzeyi bilgisinin özbildirim aracılığıyla alınmış olmasıdır. Örnekleme psikopatolojiye sahip veya geçmişte psikiyatrik tanı almış olan katılımcılar bulunmaktadır. Ancak direkt klinik popülasyon ile yapılması durumunda elde edilecek verilerin daha farklı olabileceği düşünülmektedir. Bundan dolayı, çalışmanın ayaktan veya yatarak psikiyatrik tedavi gören katılımcılar ile tekrarlanması, araştırma sonuçlarının genellenebilirliği açısından da önem arz etmektedir.

Son olarak, katılımcıların ölçekleri internet üzerinden doldurmaları da araştırmanın bir sınırlılığı olarak düşünülmektedir. İnternet üzerinden yapılan ölçümlerde kontrollü bir ortam sağlanamadığı için katılımcılardan alınan yanıtların güvenilirliğinde de düşüş olabileceği ihtimali düşünülmektedir.

4.4.Öneriler

Çalışmadan elde edilen bulgular ışığında, araştırmacı ve alanda çalışan psikologlara birtakım önerilerde bulunulabileceği düşünülmektedir. Çalışmada, duygusal güvenlik algısı ve aile iletişim kalıpları gibi ailesel faktörlerin genel psikopatoloji düzeyi ile olan ilişkisinde prefrontal işlevlerin aracı rolü incelenmiştir. Alanyazında daha önce bu değişkenleri bir arada ele alan ulusal ve uluslararası çalışmaların olmadığı görülmektedir. Ek olarak, duygusal güvenlik ve aile iletişim kalıplarını ele alan çalışmaların ise Türkiye’de sayıca azınlıkta olduğu görülmektedir. Bundan dolayı da, özellikle duygusal güvenlik değişkeninin çocuk, ergen ve üniversite öğrencileri dışındaki yaş gruplarıyla da çalışılması önem kazanmaktadır. Bu sayede, önerilen ilişkilere yönelik daha güvenilir sonuçlar elde edileceği düşünülmektedir. Ayrıca, kuramsal olarak birçok bilgiye ulaşılmasına rağmen prefrontal işlevlerin de çalışma alanlarının oldukça kısıtlı olduğu görülmüştür. Bu değişkene yönelik yapılacak olan araştırmaların arttırılmasının, kişilerarası nörobiyoloji temelli koruyucu/önleyici müdahale programlarına öncül olabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, prefrontal işlev düzeyini belirlemeye yönelik kişilerarası nörobiyoloji temelli görüşme formatlarının geliştirilmesinin, araştırmalarda kullanım açısından yararlı olabileceği düşünülmektedir.

İzleyen araştırmalarda, klinik popülasyon ile çalışılması, prefrontal işlev düzeyini belirlemeye yönelik ölçek kullanımının görüşme formatları ile desteklenmesi ve belirlenecek olan yaş aralığının daha spesifikleştirilmesi önerilir.

KAYNAKÇA

- Arıcan, B. (2019). Kuşaklar Arası Bağlanma Stillerinin Algılanan Evlilik Çatışması ve Duygusal Güvenlik Açısından Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi.
- Adolphs, R. (2002). Neural Systems for Recognizing Emotion. *Current Opinion in Neurobiology*, 12(2), 169-177.
- Akyüz, D. (2017). Duygusal Güvenlik Teorisinin Farklı Yaş Grubundaki Ergenler Açısından İncelenmesi. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alataş, G., Kahillioğulları, A.K. ve Yanık, M. (2011). *Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planı (2011-2023)*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı.
- Anderson, S. W., Bechara, A., Damasio, H., Tranel, D. ve Damasio, A. R. (1999). Impairment of social and moral behavior related to early damage in human prefrontal cortex. *Nature neuroscience*, 2(11), 1032-1037.
- Arnsten, A. F. (1999). Development of the cerebral cortex: XIV. Stress impairs prefrontal cortical function. *The American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 38(2), 220-222.
- Atmaca, M. (2012). Neuroimaging in Somatoform Disorders: A Review. *Turkish Journal of Psychiatry*, 23(4), 274-280.
- Badenoch, B. (2008). *Being a Brain-Wise Therapist: A Practical Guide to Interpersonal Neurobiology*. WW Norton & Company.
- Bar, K.J., Wagner, G., Koschke, M. (2007) Increased prefrontal activation during pain perception in major depression. *Biological Psychiatry*, 62, 1281-7.
- Baron, R.M. and Kenny, D. (1986) The Moderator-Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, and Statistical Considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.
- Barthassat, J., 2014. Positive and Negative Effects of Parental Conflicts on Children's Condition and Behaviour. *Journal of European Psychology Students*, 5(1), 10-18.
- Berkowitz, R.L., Coplan, J.D., Reddy, D.P. ve Gorman, J.M. (2007). The Human Dimension: How the Prefrontal Cortex Modulates the Subcortical Fear Response. *Reviews in the neurosciences*, 18(3-4):191-207
- Borkowski, J. G., Ramey, S., ve Bristol-Power, M. (2002). *Parenting and the child's world: Influences on intellectual, academic, and social-emotional development*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Buchheim, A., Viviani, R., Kessler, H., Kächele, H., Cierpka, M., Roth, G., ... Taubner, S. (2012). Changes in prefrontal-limbic function in major depression after 15 months of long-term psychotherapy. *PloS one*, 7(3).

- Buck, N. (2011). *Peaceful Parenting: Parents & Children in Conflict*. Psychology Today.
- Buehler, C., Anthony, C., Krishnakumar, A., Stone, G., Gerard, J., & Pemberton, S. (1997). Interparental conflict and youth problem behaviors: A meta-analysis. *Journal of Child and Family Studies*, 6, 233-247.
- Buehler, C., ve Gerard, J. M. (2002). Marital conflict, ineffective parenting, and children's and adolescent's maladjustment. *Journal of Marriage and the Family*, 64, 78-92.
- Burghy, C.A., Stodola, D.E., Ruttle, P.L., Molloy, E.K., Armstrong, J.M., Oler, J.A., Fox, M.E., Hayes, A.S., Kalin, N.H., Essex, M.J., Davidson, R.J., ve Birn, R.M. (2012). Developmental pathways to amygdala-prefrontal function and internalizing symptoms in adolescence. *Nature Neuroscience*, 15, 1736-41.
- Bremner, J.D., ve Vermetten, E. (2001). Stress and development: Behavioral and biological consequences. *Development and Psychopathology*, 13, 473-489.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brown, G.W. ve Harris, T. O. (1993). Aetiology of anxiety and depressive disorders in an inner-city population. 1. Early adversity. *Psychological medicine*, 23(1), 143-154.
- Bryne, B.M. 2001. *Structural equation modeling with AMOS. Basic concepts, applications, and programming*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Cozolino, L. (2006). *The neuroscience of human relationships: Attachment and the developing social brain*. New York: Norton.
- Cozolino, L.J. (2010). *The neuroscience of psychotherapy: healing the social brain* (3. Baskı). New York: WW Norton & Co.
- Chow, Y.W.Y, Dorcas, A., Siu, A.M.H. (2012). The Effects of Qigong on Reducing Stress and Anxiety and Enhancing Body-Mind Well-being. *Mindfulness*, 3(1), 51-59.
- Cummings, E. M., ve Davies, P. T. (1994). *Children and marital conflict: The impact of family dispute and resolution*. New York: Guilford.
- Cummings, E. M., ve Davies, P. T. (2010). *The Guilford series on social and emotional development. Marital conflict and children: An emotional security perspective*. New York, NY, US: Guilford Press.
- Cummings, E.M. ve Miller-Graff, E. (2015). Emotional Security Theory: An Emerging Theoretical Model for Youths' Psychological and Physiological Responses Across Multiple Developmental Contexts. *Current Directions in Psychological Science*, 24(3), 208-213.
- Davies, P.T., Forman, E.M, Rasi, J.A ve Stevens, K.I. (2002). Assessing children's emotional security in the interparental relationship: The security in the interparental subsystem scales. *Child Development*, 73 (2), 544-562.

- Davies, P. T., Harold, G. T., Goeke-Morey, M. C., & Cummings, E. M. (2002). Child emotional security and interparental conflict. *Monographs of the Society for Research in Child Development, 67*, 1-131.
- Davies, P.T ve Lindsay, L.L. (2001). Does Gender Moderate the Effects of Marital Conflict on Children?, in J. H. Grych ve F. D. Fincham (Eds.), *Interparental Conflict and Child Development: Theory, Research and Applications*, New York: Cambridge University Press, 64-97.
- Davies, P. T., & Martin, M. J. (2013). The reformulation of emotional security theory: the role of children's social defense in developmental psychopathology. *Development and psychopathology, 25*(4 Pt 2), 1435–1454.
- Davies, P.T. ve Sturge-Apple, M.L. (2014). Family Context in the Development of Psychopathology. M. Lewis ve K.D. Rudolph (Ed.), *Handbook of Developmental Psychopathology*(s. 143-161). New York, NY, US: Springer Science and Business Media.
- Davies, P.T. ve Woitach, M.J. (2008). Children's Emotional Security in the Interparental Relationship. *Current Directions in Psychological Science, 17*(4).
- Dawson, G., Ashman, S. B., Hessel, D., Spieker, S., Frey, K., Panagiotides, H. ve Embry, L. (2001). Autonomic and brain electrical activity in securely-and insecurely-attached infants of depressed mothers. *Infant Behavior and Development, 24*(2), 135-149.
- Decety, J. ve Moriguchi, Y. (2007). The empathic brain and its dysfunction in psychiatric populations: Implications for intervention across different clinical conditions. *Biological Psychological Social Medicine, 1*(1), 22.
- Doebert, R., ve Nunner-Winkler, G. (1985). Moral development and personal reliability: The impact of family on two aspects of moral consciousness in adolescence. In M. W. Berkowitz & F. Oser (Eds.), *Moral education: Theory and application* (pp. 147-173). Hillsdale, NJ: L. Erlbaum.
- Dumlao, R. ve Botta, R. A. (2000). Family communication patterns and the conflict styles young adults use with their fathers. *Communication Quarterly, 48*(2), 174-189
- Efendi, G.Y. ve Kılıç, B.G. (2018). Gelişimsel Psikopatoloji Çerçevesinde Risk ve Koruyucu Etmenler ve Dayanıklılık. *Türkiye Klinikleri Çocuk Psikiyatrisi Özel Dergisi, 4*(1), 56-62.
- Eldoğan, D., Cengiz, E., Erkan, E., Kaya, D., Toroslu, B. ve Ünal, Ç. (2018). Kişilerarası nörobiyoloji perspektifinden bağlanma, kaygı ve korku. *Klinik Psikoloji Dergisi, 2*(2), 99-106.
- El-Sheikh, M., Kouros, C. D., Erath, S., Cummings, E. M., Keller, P., & Staton, L. (2009). Marital conflict and children's externalizing behavior: interactions between parasympathetic and sympathetic nervous system activity. *Monographs of the Society for Research in Child Development, 74*(1), vii–79.
- Erdoğan, Ö. ve Anık, C. (2018). Aile İletişim Kalıpları Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi, 29*, 21-46.

- Fishbane, M.D. (2012). Normal Family Processes: Growing Diversity and Complexity. F. Walsch (Ed.), *Neurobiology and Family Processes* (s.553-574). New York: The Guilford Press.
- Fitzpatrick, M. A., ve Koerner, A. F. (2005). Family communication schemata: Effects on children's resiliency. S. Dunwoody, L.B. Becker, D. McLeod, ve G. Kosicki (Eds.), *The evolution of key mass communication concepts: Honoring Jack M. McLeod* (s. 115–139). Cresskill, NJ: Hampton.
- Fitzpatrick, M.A. ve Ritchie, D.L. (1994). Communication Schemata within the family. *Human Communication Research*, 20(3).
- Frank, G.H (1965). The role of the family in the development of psychopathology. *Psychological Bulletin*, 64(3), 191-205.
- Frosch, C.A. ve Mangelsdorf, S.C. (2001). Marital Behavior, Parenting Behavior and Multiple Reports of Preschoolers' Behavior Problems: Mediation or Moderation?. *Developmental Psychology*, 37(4), 502-519.
- Fosco, G. M., & Grych, J. H. (2012). Capturing the family context of emotion regulation: A family systems model comparison approach. *Journal of Family Issues*, 34(4), 557–578.
- Gass, K., Jenkins, J., Dunn, J. (2007). Are Sibling Relationships Protective? A Longitudinal Study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(2), 167-175.
- George, M.S., Ketter, T.A. ve Post, R.M. (1994). Prefrontal cortex dysfunction in clinical depression. *Depression*, 2(2).
- Goeke-Morey, M. C. (1999). *Children and marital conflict: Exploring the distinction between constructive and destructive marital conflict behaviors*. Notre Dame, IN: University of Notre Dame. (Unpublished doctoral dissertation).
- Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence*. New York: Bantam.
- Gordis, E. B., Granger, D. A., Susman, E. J., & Trickett, P. K. (2006). Asymmetry between salivary cortisol and [alpha]-amylase reactivity to stress: Relation to aggressive behavior in adolescents. *Psychoneuroendocrinology*, 31(8), 976-987.
- Gottfried, J.A. ve Dolan, R.J. (2004). Human orbitofrontal cortex mediates extinction learning while accessing conditioned representations of value. *Nature Neuroscience*, 7(10), 1144-52.
- Gross, J. J. (2013). Emotion regulation: Taking stock and moving forward. *Emotion*, 13(3), 359–365.
- Gross, J. J., Sheppes, G., & Urry, H. L. (2011). Cognition and emotion lecture at the 2010 SPSP emotion preconference. *Cognition & Emotion*, 25(5), 765–781.
- Grych, J. H. , ve Fincham, F. D. (1990). Marital Conflict and Children's Adjustment: A Cognitive- Contextual Framework. *Psychological Bulletin*, 108, 267–290.
- Grych, H. ve Fincham, F.D. (2001). *Interparental conflict and child development: Theory, research, and applications*. New York, NY: Cambridge University Press.

- Halberstadt, A.G. (1983). Family expressiveness styles and nonverbal communication skills. *Journal of Nonverbal Behavior*, 8(1), 14-26.
- Halberstadt, A. G. (1986). Family socialization of emotional expression and nonverbal communication styles and skills. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(4), 827-836.
- Harmelen, A.L.van. (2013). Childhood emotional maltreatment: impact on cognition and the brain. Doctorate Thesis. Leiden University, Faculty of Social and Behavioral Sciences.
- Hartley, C.A. ve Phelps, E.A. (2010). Changing the Fear: The Neurocircuitry of Emotion Regulation. *Neuropsychopharmacology*, 35(1), 136-146.
- Hassan, E. (2005). Recall Bias can be a Threat to Retrospective and Prospective Research Designs. *The Internet Journal of Epidemiology*, 3(2).
- Hayes, A. F. (2013). Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach (1st ed.). New York: The Guilford Press.
- Hinnant, J.B., El-Sheikh, M., Keiley, M., ve Buckhalt, J.A. (2013). Marital Conflict, Allostatic Load, and the Development of Children's Fluid Cognitive Performance. *Child Development*, 84(6).
- Holden, G.W. ve Ritchie, K.L. (1991). Linking Discord, Child Rearing and Child Behavior Problems: Evidence from Battered Women, *Child Development*, 62(2), 311-327.
- Holstein, C. B. (1976). Development of moral judgment: A longitudinal study of males and females. *Child Development*, 12, 51-61.
- Hu, L. ve Bentler, P.M. 1999. Cut off criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6(1), 1- 55.
- Jenkins Tucker, C., Holt, M. ve Wiesen-Martin, D. (2013). Inter-Parental Conflict and Sibling Warmth During Adolescence: Associations with Female Depression in Emerging Adulthood. *Psychological Reports: Relationships & Communications*, 112(1), 243-251.
- Jazaieri, H., Urry, H. L., & Gross, J. J. (2013). Affective disturbance and psychopathology: An emotion regulation perspective. *Journal of Experimental Psychopathology*, 4(5), 584-599.
- Kelloway, E.K. 1998. Assessing model fit Using Lisrel for structural equation Modeling: A *Researcher's guide* (3.baskı) içinde. (23-40). USA-Sage Publications.
- Khalili, M, Hashemi, L. Ve Ghasemi, B. (2014). Comparison of the Dimensions of Emotional Security in Adolescents Based on Family Type Using the Family Process and Content Model. *Journal of Educational and Management Studies*, 4(1), 128-134.
- Kızıldağ, Ö., Şendil, G. (2006). Evlilik Çatışması ve Çocuk Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin Bilissel-Baglamsal Çerçeve Açısından İncelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları*, 26,1-20.

- Kilpatrick, K.L. (2005). The parental empathy measure: A new approach to assessing child maltreatment risk. *American Journal of Orthopsychiatry*, 75(4), 608-620.
- Kim, S.M., Hong, J.S., Min, K.J. ve Hyun Han, D. (2019). Brain Functional Connectivity in Patients With Somatic Symptom Disorder. *Psychosomatic Medicine*, 81(3), 313.
- Koerner, A. F., ve Fitzpatrick, M. A. (1997). Family type and conflict: The impact of conversation orientation and conformity orientation on conflict in the family. *Communication Studies*, 48(1), 59–75.
- Koerner, F. ve Fitzpatrick, M.A. (2002) Understanding Family Communication Patterns and Family Functioning: The Roles of Conversation Orientation and Conformity Orientation. *Annals of the International Communication Association*, 26(1), 36-65.
- Kolb, B., Mychasiuk, R., Muhammad, A., Li, Y., Frost, D. O. ve Gibb, R. (2012). Experience and the developing prefrontal cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109(2), 17186-17193.
- Kumar, P., ve Tiwari, S.C. (2008). Family and Psychopathology: An Overview Series-1: Children and Adults. *Delhi Psychiatry Journal*, 11(2), 140-149.
- Lahmeyer, H.W. ve Bellur, S.N. Cardiac regulation and depression. *Journal of Psychiatric Research*, 21(1), 1-6.
- Laible, D. ve Song, J. (2006). Constructing emotional and relational understanding: The role of affect and mother-child discourse. *Merrill-Palmer Quarterly*, 52, 44-69.
- Lieberman, M. D. (2000). Intuition: a social cognitive neuroscience approach. *Psychological Bulletin*, 126(1), 109-137.
- Liu, W., Tongtong, G., Leng, Y., Pan, Z....ve Cui, R. (2017). The Role of Neural Plasticity in Depression: From Hippocampus to Prefrontal Cortex. *Neural Plasticity*, 2017.
- Mackey, R. A., Diemer, M. A., ve O'Brien, B. A. (2000). Conflict-management styles of spouses in lasting marriages. *Psychotherapy*, 37(2), 134-148.
- MacLean, P. D. (1990). The triune brain in evolution. New York: Plenum
- Markova, I.S. ve Berrios, G.E. (2011). Awareness and insight in psychopathology: An essential distinction?. *Theory and Psychology*, 21(4), 421-437.
- Mcquaid, N., Bigelow, A. E., McLaughlin, J., ve MacLean, K. (2008). Maternal mental state language and preschool children's attachment security: Relation to children's mental state language and expressions of emotional understanding. *Social Development*, 17(1), 61-83.
- Miklowitz, D.J. (2004). The role of family systems in severe and recurrent psychiatric disorders: A developmental psychopathology view. *Development and Psychopathology*, 16, 667–688.
- Miller, E.K. ve Cohen, J.D. (2001). An Integrative Theory of Prefrontal Cortex Function. *Annual Review of Neuroscience*, 24, 167-202.
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S., ve Robinson, L.R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social Development*, 16(2), 361–388.

- Neisser, U. (1963). The multiplicity of thought. *British Journal of Psychology*, 54, 1-14.
- Ong, W., Stohler, C.S. ve Herr, D.R. (2019). Role of the Prefrontal Cortex in Pain Processing. *Molecular Neurobiology*, 56(2), 1136-66.
- Osredkar, P. (2012). The relationship between family communication patterns and individual's emotional intelligence. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. University of Portland.
- Patterson, J.M., ve McCubbin, H.I. (1991). A-COPE: Adolescent coping orientation for problem experiences. In H.I.Hamilton & J.M.McCubbin (Eds.) Family assessment inventories for research and practice (2nd ed., pp. 234–250). Madison: University of Wisconsin.
- Perez, D.L., Barsky, A.J., Vago, D.R., Baslet, G. Ve Silbersweig, D.A. (2015). A Neural Circuit Framework for Somatosensory Amplification in Somatoform Disorders. *The Journal of Neuropsychiatry and Clinical Neurosciences*, 27(1), 40-50.
- Peris, T.S. ve Miklowitz, D.J. (2015). Parental Expressed Emotion and Youth Psychopathology: New Directions for an Old Construct. *Child Psychiatry and Human Development*, 46(6), 863-73.
- Peters, R. (2006). Ageing and the brain. *Postgraduate Medical Journal*, 82(964), 84-88.
- Powers, S. I. (1982). Family interaction and parental moral deyelauum adolescent moral development. Yayınlanmamış doktora tezi, Harvard University.
- Quirk, G. J., Garcia, R. ve González-Lima, F. (2006). Prefrontal mechanisms in extinction of conditioned fear. *Biological psychiatry*, 60(4), 337-343.
- Rauch, S.L., Shin, L.M., Phelps, E.A. (2006). Neurocircuitry models of posttraumatic stress disorder and extinction: human neuroimaging research—past, present, and future. *Biological Psychiatry*, 60, 376–382.
- Reiss, D. (1981). The family's construction of reality. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Repetti, R.L., Taylor, S.E., ve Seeman, T.E. (2002). Risky families: Family social environments and the mental and physical health of offspring. *Psychological Bulletin*, 128, 330–366.
- Repetti, R.L., Robles, T.F. ve Reynolds, B. (2011). Allostatic processes in the family. *Development and Psychopathology*. 23(3), 921–938.
- Reynolds, J., Houlston, C., Coleman, L. ve Harold, G. (2014). *Parental conflict: Outcomes and interventions for children and families*. Bristol University Press.
- Ritchie, L. D., ve Fitzpatrick, M. A. (1990). Family communication patterns: Measuring interpersonal perceptions of interpersonal relationships. *Communication Research*, 17, 523–544.
- Sakız, E. (2011). Duygusal güvenlik hipotezi, ebeveyn tutumları, evlilik çatışması ve çocuk uyum problemleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sakız Kuyucu, E., Akyüz, D., ve Şendil, G. (2017). Duygusal Gğvenlik Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Psikoloji Çalışmaları*, 37(2), 75-94.

- Schäfer, J.Ö., Naumann, E., Holmes, E.A., Tuschen-Caffier, B., Samson, A.C. (2017). Emotion Regulation Strategies in Depressive and Anxiety Symptoms in Youth: A Meta-Analytic Review. *Journal of Youth and Adolescence*, 46(2), 261-276.
- Schrodt, P., Ledbetter, A. M., ve Ohrt, J. K. (2007). Parental Confirmation and Affection as Mediators of Family Communication Patterns and Children's Mental Well-Being. *Journal of Family Communication*, 7(1), 23-46.
- Schrodt, P., Witt, P.L. ve Messersmith, S. (2008). A Meta-Analytical Review of Family Communication Patterns and their Associations with Information Processing, Behavioral, and Psychosocial Outcomes. *Communication Monographs*, 75(3), 248-269.
- Schwarz, B., Stutz, M., & Ledermann, T. (2012). Perceived interparental conflict and early adolescents' friendships: The role of attachment security and emotion regulation. *Journal of Youth and Adolescence*, 41(9), 1240-1252.
- Sheppes, G., Suri, G. Ve Gross, J.J. (2015). Emotion regulation and psychopathology. *Annualreview of clinical psychology*, 11, 379-405.
- Siegel, D. J. (2001). Toward an interpersonal neurobiology of the developing mind: Attachment relationships, "mindsight," and neural integration. *Infant mental health journal*, 22(1-2), 67-94.
- Siegel, D.J. (2009). Mindful Awareness, Mindsight, and Neural Integration. *The Humanistic Psychologist*, 37(2), 137-158.
- Siegel, D.J. (2012). *The developing mind: How relationships and the brain interact to shape who we are*. New York, NY, US: Guilford Press.
- Siegel, D.J. ve Bryson, T.P. (2012). *The Whole-Brain Child: 12 Revolutionary Strategies to Nurture Your Child's Developing Mind*. New York, US: Bantam Books.
- Siegel, D. J., ve Hartzell, M. (2003). *Parenting from the inside out*. New York: Penguin.
- Siffert, A., ve Schwarz, B. (2011). Parental conflict resolution styles and children's adjustment: Children's appraisals and emotion regulation as mediators. *The Journal of Genetic Psychology*, 172(1), 21-39.
- Sloan, R.P., Shapiro, P.A., Bigger, T.J., Bagiella, E., Steinman, R.C. ve Gorman, J.M. (1994). Cardiac autonomy control and hostility in healthy subjects. *The American Journal of Cardiology*, 74(3), 298-300.
- Sterzer, P., Stadler, C., Poustka, F. ve Kleinschmidt, A. (2007). A structural neural deficit in adolescents with conduct disorder and its association with lack of empathy. *Neuroimage*, 37(1), 335-342.
- Stocker, C.M., Richmond, M.K., Rhoades, G.K. ve Kiang, L. (2007). Family Emotional Processes and Adolescents' Adjustment. *Social Development*, 16(2), 310-25.
- Şahin, N. ve Durak, A. (1994). Kısa Semptom Envanteri: Türk gençleri için uyarlanması: *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 44-56.
- Şahin, N. Ve Varlık Özsoy, E., "Kişilerarası Nörobiyoloji Temelli Prefrontal İşlevler Ölçeği: Özgün Bir Ölçek Geliştirme Çalışması", VIII. Prof. Dr. Işık Savaşır Klinik Psikoloji Sempozyumu, ANKARA, TÜRKİYE, 5-7 Mayıs 2017, ss.102-102.

- Şendil, G. (2016). Duygusal Güvenlik Ölçeği (DGÖ): Üniversite öğrencilerinde geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 36(2), 47-66.
- Tarullo, A.R. ve Gunnar, M.R. (2006). Child maltreatment and the developing HPA axis. *Hormones and Behavior*, 50(4), 632-639.
- Teicher, M.H., Andersen, S.L., Polcari, A., Anderson, C.M., Navalta, C.P. ve Kim, D.M. (2003). The neurobiological consequences of early stress and childhood maltreatment. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 27(1-2), 33-44.
- Teicher M.H., Samson J.A., Anderson C.M., Ohashi K. (2016). The effects of childhood maltreatment on brain structure, function and connectivity. *Nature Review Neuroscience*, 17, 652–666.
- Thorlindsson, T., ve Welting, S. G. (1981). The influence of family interaction on moral development: A sociological perspective. *Contributions to Human Development*, 1, 113-130.
- Troy, A.S., ve Mauss, I.B. (2011). Resilience and Mental Health. In S. Southwick, B. Litz, D. Charney & M. Friedman (Eds.), *Resilience in the face of stress: emotion regulation as a protective factor*, (pp. 30-44). Cambridge: Cambridge University Press.
- Turner, H.A. ve Kopiec, K. (2006). Exposure to Interparental Conflict and Psychological Disorder Among Young Adults. *Journal of Family Issues*, 27(2), 131-158.
- Vela, R. M. (2014). The Effect of Severe Stress on Early Brain Development, Attachment, and Emotions: A Psychoanatomical Formulation. *Psychiatric Clinics of North America*, 37(4), 519-534.
- Walker, L.J. ve Taylor, J.H. (1991). Family Interactions and the Development of Moral Reasoning. *Child Development*, 62(2), 264-283.
- Whittle, S., Simmons, J.G., Dennison, M., Vijayakumar, N., Schwartz, O., Yap, M.B.H., Sheeber, L., ve Allen, N.B. (2014). Positive parenting predicts the development of adolescent brain structure: A longitudinal study. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 8, 7-17.
- Wiech, K., Ploner, M., ve Tracey, I. (2008). Neurocognitive aspects of pain perception. *Trends in Cognitive Science*, 12, 306–13.
- Winnicott, D. (1965). *The family and individual development*. Oxford, England: Basic Books.
- World Health Organization (2019). *World Health Statistics Overview*.
- Yazıhan Torun, N., Özşahin, A. ve Sütçigil, L. (2009). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunun Yetişkinlikteki Yansımaları. *Klinik Psikiyatri*, 12, 43-50.
- Yavuz, S. ve Özmete, E. (2012). Türkiye’de Genç Bireyler ve Ebeveynleri Arasında Yaşanan Sorunların “Aile Yapısı Araştırması” Sonuçlarına Göre Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları*, 12(7), 9-27.
- Yüksel, N. (2002). Panik Bozukluğunun Nörobiyolojisi. *Klinik Psikiyatri*, 3, 14-21.
- Zeman, J., Cassano, M., Perry-Parrish, C., & Stegall, S. (2006). Emotion regulation in children and adolescents. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 27(2), 155-168.

EK 1: Bilgilendirilmiş Onam Formu

Bilgilendirilmiş Onam Formu

Bu çalışma, Başkent Üniversitesi Klinik Psikoloji programı kapsamında yürütülen yüksek lisans tezi bağlamında, Dr. Öğr. Üyesi Esra Güven danışmanlığında Eda Cengiz Yavuz tarafından yürütülmektedir. Yapılan araştırmada, genel psikolojik sağlık ile ilişkili olduğu düşünülen bazı ailesel değişkenlerin incelenmesini amaçlamaktadır.

Bu çalışma kapsamında sizden yaklaşık 20 dakika sürecek olan bir ölçek setini yazılı olarak doldurmanız istenecektir. Araştırma kapsamında elde edilen tüm veriler saklanacak ve hiçbir yerde kimliğinize ilişkin herhangi bir bilgi kullanılmayacaktır. Araştırma verileri bireysel analiz sürecinden geçmeyecektir, sadece toplu analizlerle değerlendirilecektir. Ölçek setinde yer alan istemediğiniz sorulara cevap vermek zorunda değilsiniz, ancak araştırmada **sağlıklı veriler toplanabilmesi için mümkün olduğu kadar eksiksiz doldurmanız ve sorulara içtenlikle cevap vermeniz önemlidir**. Eğer araştırma ile ilgili şimdi ya da ölçekleri doldururken herhangi bir soru aklınıza gelirse lütfen bunu araştırmacı ile paylaşınız. Sorduğunuz bütün sorular araştırmacı tarafından büyük bir içtenlikle cevaplandırılacaktır. Ayrıca, bu çalışmadan herhangi bir neden belirtmeksizin istediğiniz an çekilebilirsiniz. Çalışmadan çekilmemeniz durumunda herhangi bir cezai yaptırımla karşılaşmayacaksınız. **Bu çalışmaya katılmanın önemli herhangi bir riski bulunmamaktadır**. Bu araştırma Başkent Üniversitesi Psikoloji bölümü Etik Kurulu tarafından incelenmiş ve onaylanmıştır. Bu çalışma ile ilgili herhangi bir endişeniz ya da sorunuz olursa Eda Cengiz Yavuz (edacengiz@alumni.bilkent.edu.tr) ile iletişim kurabilirsiniz.

Eğer bu çalışmaya katılmayı istiyorsanız, lütfen aşağıdaki onay formunu okuyarak onaylayınız.

Bu çalışmaya katılmayı kabul ediyorum. Bilgi-Onam metnini okudum ve bu çalışmaya katılmakla ilgili olarak sormak istediğim soruları araştırmacının kendisine sorarak öğrenme fırsatım olduğunu, çalışmadan herhangi bir neden belirtmeksizin istediğim her aşamada çekilebileceğimi ve çalışmanın bireysel olarak değerlendirilmeyeceğini biliyorum. Aynı zamanda bu çalışmanın Başkent Üniversitesi Psikoloji bölümü Etik Kurulu tarafından onaylandığı bilgisi benimle paylaşıldı.

Bu araştırmaya katılmayı onaylıyorum. _____

EK 2: Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu

1. Yaşınız: _____

2. Cinsiyetiniz: K ( ) E ( ) Belirtmek istemiyorum ( )

3. Eğitim durumunuz:

Okur-Yazar ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( )
Üniversite ( ) Yüksek Lisans ( ) Doktora ( )

4. Mesleğiniz nedir?

_____

5. Aylık gelir miktarınız nedir?

0-2020 TL 2021-4000 TL 4001-6000 TL 6000 TL ve üzeri

6. Medeni durumunuz:

Bekar ( ) Bekar (ilişkim var) ( ) Nişanlı ( ) Evli ( )
Boşanmış ( )

7. Bugüne kadar herhangi bir psikolojik /psikiyatrik tanı aldınız mı?

Evet ( ) Hayır ( )

Evet ise belirtiniz: _____

8. Bugüne kadar herhangi bir fizyolojik tanı aldınız mı?

Evet ( ) Hayır ( )

Evet ise belirtiniz: _____

9. Bugüne kadar herhangi bir nörolojik tanı aldınız mı?

Evet ( ) Hayır ( )

Evet ise belirtiniz: _____

10. Kullandığınız düzenli bir ilaç var mı?

Evet ( ) Hayır ( )

Evet ise belirtiniz: _____

11. Anneniz hayatta mı?

Evet ( ) Hayır ( )

12. Babanız hayatta mı?

Evet ( ) Hayır ( )

13. Ebeveynlerinizle mi yaşıyorsunuz?

Evet ( ) Hayır ( )

Diğer: _____

14. Anne ve babanız ayrı mı?

Evet ( ) Hayır ( )

Diğer: _____

15. Annenizin eğitim durumu:

Okur-Yazar ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( )

Üniversite ( ) Yüksek Lisans ( ) Doktora ( )

16. Annenizin çalışma durumu:

Çalışıyor ( ) Çalışmıyor ( ) Emekli ( )

17. Babanızın eğitim durumu:

Okur-Yazar ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( )

Üniversite ( ) Yüksek Lisans ( ) Doktora ( )

18. Babanızın çalışma durumu:

Çalışıyor ( ) Çalışmıyor ( ) Emekli ( )

19. Bugüne kadar ailenizde herhangi bir psikolojik /psikiyatrik tanı alan var mı?

Evet ( ) Hayır ( )

Evet ise belirtiniz: _____

20. Bugüne kadar ailenizde herhangi bir fizyolojik tanı alan var mı?

Evet ( ) Hayır ( )

Evet ise belirtiniz: _____

21. Bugüne kadar ailenizde herhangi bir nörolojik tanı alan var mı?

Evet ( )

Hayır ( )

Evet ise belirtiniz: _____

EK 3: Duygusal Güvenlik Ölçeği

DUYGUSAL GÜVENLİK ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki sorulara son bir yılınızı düşünerek cevap veriniz. 1 ile 4 arasında sizin için en doğru olan şıkka X işareti koyunuz.

		1	2	3	4
	Annemle babam bir tartışma yaşadığında	Kesinlikle doğru değil	Biraz doğru	Kısmen doğru	Çok doğru
1	Kendimi sakinleştiremem/sakinleştiremezdim.				
2	Kötü duygularımdan kurtulamam/kurtulamazdım.				
3	Bütün günüm berbat olur/olurdu.				
4	Onların problemlerini düşünmekten kendimi alamam/alamazdım.				
5	Adeta donmuş gibi kımıldamadan dururum/dururdum.				
6	Nasıl geçineceklerini bilmedikleri için tartıştıklarını bilirim/bilirdim.				
7	Ailem yine de birbiriyle iyi geçinebilir/geçinebilirdi.				
8	Bir şeyler yapabilmeyi umut etmeme rağmen sonuçta bir şey yapamam/yapamazdım.				
9	Kızgın hissederim/hissederdim.				
10	Beni suçladıklarını düşünürüm/düşünürdüm.				
11	Benim hatammış gibi hissederim/hissederdim.				
12	Bana kızgın olduklarını hissederim/hissederdim.				
13	Tamamen sessiz olmaya çalışırım/çalışırdım.				
14	Onlardan uzak durmaya çalışırım /çalışırdım (örneğin odayı terk ederim/terk ederdim).				
15	Farklılıklarını halledebileceklerine inanırım/inanırdım.				
16	Onlardan olabildiğince uzak olmayı isterim/isterdim.				
17	Birbirlerini hala sevdiklerini bilirim/bilirdim				
18	Üzgün hissederim/hissederdim.				
19	Biri ya da her ikisi için üzülürüm/üzülürdüm.				
20	Her şeyin yoluna gireceğini bilirim/bilirdim.				
21	Ailemin ileride ne yapacağı konusunda endişelenirim/endişelenirdim.				
22	Ailemizin geleceği için endişelenirim/endişelenirdim.				
23	Ayrılıp ayrılmayacaklarını ya da boşanıp boşanmayacaklarını merak ederim/merak ederdim.				
24	Hissettiklerimi gizlemeye çalışırım/çalışırdım.				

EK 4: Aile İletişim Kalıpları Ölçeği

	Lütfen her maddeyi okuyunuz ve COCUKLUK DÖNEMİNİZİ DÜŞÜNEREK duygularınızı ifade eden en uygun seçeneği işaretleyiniz.	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Siyaset ve din gibi bazı kimselerin görüş ayrılığına düştüğü konular hakkında ailemiz içinde sıklıkla konuşurduk.					
2	Ebeveynlerim sık sık "aile kararlarında aile üyelerinin her birinin söz sahibi olması gerektiğini" söylerlerdi.					
3	Ailem bir konu hakkında konuşurken, ebeveynlerim sık sık benim fikrimi sorardı.					
4	Ebeveynlerin onların düşüncelerine ve inançlarına meydan okumamı teşvik ederlerdi.					
5	Ebeveynlerim sık sık "Her zaman bir meselenin her iki tarafına da bakmam" gerektiğini söylerlerdi.					
6	Ben genellikle ebeveynlerime olaylar hakkında ne düşündüğümü söylerdim.					
7	Hemen hemen her şeyi ebeveynlerime anlatabilirdim.					
8	Ailemizde sıklıkla duygularımız ve hislerimiz hakkında konuşurduk.					
9	Ebeveynlerimle sık sık önemli olmayan konularda uzun ve rahat sohbetler ederdik.					
10	Aynı görüşte olmadığımız zaman bile, ebeveynlerimle konuşmaktan gerçekten keyif alırdım.					
11	Benimle aynı görüşte olmadıkları zaman bile, ebeveynlerim fikirlerimi dinlemekten hoşlanırdı.					
12	Ebeveynlerim, duygularımı ifade etmem için beni teşvik ederdi.					
13	Ebeveynlerim, kendi duyguları konusunda çok açık olma eğilimindeydi.					
14	Gün boyunca yaptığımız şeyler hakkında ailecek sıklıkla konuşurduk.					
15	Ailemizde, gelecek planlarımız ve umutlarımız hakkında sıklıkla konuşurduk.					
16	Ebeveynlerim sık sık, "Büyüdüğün zaman daha iyi anlayacaksın" gibi şeyler söylerdi.					
17	Ebeveynlerim sık sık, "Benim fikirlerim doğru, onları sorgulamamalıydın" gibi şeyler söylerdi.					
18	Ebeveynlerim genellikle "Bir çocuk yetişkinler ile tartışmamalıdır." gibi şeyler söylerlerdi.					

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
19	Ebeveynlerim sık sık, "Hakkında hiç konuşulmaması gereken şeyler vardır" gibi şeyler söylerdi.					
20	Ebeveynlerim sık sık, "İnsanları kızdırmaktansa tartışmalarda yenilgiyi kabullenmelisin" gibi bir şey söylerdi.					
21	Gerçekten önemli bir konu olduğunda, ebeveynlerim sorgulamadan itaat etmemi beklerdi.					
22	Evimizde, son sözü genellikle ebeveynlerim söylerdi.					
23	Ebeveynlerim, patron olmanın önemli olduğunu düşünürdü.					
24	Eğer görüşlerim ebeveynlerimin görüşünden farklı ise bazen kızarlardı.					
25	Ebeveynlerim bir şeyi onaylamamışlarsa, o konu hakkında bir şey duymak istemezlerdi.					
26	Evde olduğum sürece, benden ailemin kurallarına itaat etmem beklenirdi.					

EK-5: Kişilerarası Nörobiyoloji Temelli Prefrontal İşlevler Ölçeği

Kişilerarası Nörobiyoloji Temelli Prefrontal İşlevler Ölçeği

Aşağıda, insanların hayatlarını sürdürürken yapabildikleri bazı davranışlar listelenmiştir. Lütfen her cümleyi dikkatle okuduktan sonra, o cümlede belirtilen davranışı ne kadar sıklıkla yapabildiğinizi her cümlenin yanındaki değerlendirme bölümünde değerlendiriniz. Lütfen hiçbir maddeyi atlamamaya özen gösterin.

	Hiç (1)	Ender olarak (2)	Arada sırada (3)	Sıklıkla (4)	Her zaman (5)
1.İstersem kalp atışlarımın farkına varabilirim ve hızlanmışsa yavaşlatabilirim					
2.İstersem nefesimin farkına varabilir, daha rahat nefes almamı sağlayabilirim					
3.Hayatımı zevk alabileceğim aktivitelerle donatabilirim					
4.Karşımdaki insanın gerginliğinin farkına varabilir, konuşmamı onu rahatlatacak şekilde değiştirebilirim					
5.Vücudumdaki kaslarımın gerginliğinin farkına varabilir ve onları gevşetebilirim					
6.Bir ekmek parçasını çöpe atacakken, dışarıdaki aç kuşları, köpekleri hatırlayıp onlara vermek üzere ayrı bir yerde saklarım					
7.Duygularımı dengeleyebilirim					
8.Bir olay olduğunda çok çeşitli tepkiler verebileceğim farkına varabilir ve tepkilerimi seçebilirim					
9.Karşımdaki kişinin yüz ifadelerinden o anda neler hissediyor olabileceğini anlayabilir, kendimi ona göre ayarlayabilirim					
10.Duygularım aşırı yoğunlaştığında kendimi sakinleştirebilirim					
11.Nasıl nefes aldığımın farkına varabilir, daha rahat nefes almamı sağlayabilirim					
12.Çok aşırı iş üstlenip, işlerin kontrolünü kaybedebilirim					
13.Tepkimi vermeden önce durumu tartar düşünür ve tepkimi daha sonra verebilirim					
14.Karşımdaki kişinin ihtiyacını kendi içimde hissedebilir, yanıtlarımı onun ihtiyacını gidermeye çalışacak şekilde düzenleyebilirim					
15.Olaylar olduğunda kendime hakim olamam, aklıma ilk gelen şeyi yaparım (söylerim)					
16.Karşımdaki kişinin olaya bakış açısını fark edebilir, onun penceresinden bakıp, onu anlayabilirim					

	Hiç (1)	Ender olarak (2)	Arada sırada (3)	Sıklıkla (4)	Her zaman (5)
17.Kalp atışlarımın değiştiğini fark edip, istemediğim bir durumla karşı karşıya olduğumu anlayabilirim					
18.Başıma gelen olayları değerlendirirken onların ortaya çıkışında kendi geçmişimden gelen alışkanlıklarımın rolünü görebilirim					
19.Hakkım olmadığını düşündüğüm bir şeyi almak ya da bana verilmesi beni çok rahatsız edeceğinden almamaya özen gösteririm					
20.Başıma gelenlerin hangi nedenlerle gelmiş olabileceğini, geçmişime bakıp anlayabiliyorum					
21.Herhangi bir konuda güç sahibi olduğumda, o gücün beni başkalarına, çevreye zarar verecek davranışlara yöneltmesine izin vermem					
22.Başıma gelen olaylarda kendi kişisel rolümü ve nedenlerini fark edip, böyle devam ederse gelecekteki kararlarım nasıl yansıtılabileceğini tahmin edebilirim					
23.Korkularımı kendi kendime yatıştırabilirim					
24.Sezgilerimde yanılmam					
25.Bir şeyden korksam da o korkunun nedenini fark edip, o nedeni ortadan kaldırmak için çalışabilirim					
26.Bedenimden gelen seslere kulak verebilirim					
27.Bu günkü sorunlarımın altında yatan geçmiş olayları fark edebilirim					
28.Bedenimin gerildiğini fark edip, durumun da gergin olduğunu anlayabilirim					
29.Karşımdaki kişinin herhangi bir konuya kendi penceresinden baktığını hatırlayıp, kendi açısından nasıl haklı olabileceğini fark edebilirim					
30.Bedenimden gelen sinyallere kulak verip, duygularım hakkında fikir sahibi olabilirim					
31.Bazan neler hissettiğimi bilmeden, içimden gelen bir hisle doğru kararlar verdiğim olur					
32.Kendime yapılmasını istemediğimi bir başkasına yapmamaya çalışırım					
33.Suyu kullanırken günün birinde dünyanın susuz kalacağını hatırlayıp, daha dikkatli kullanmaya çalışırım					
34.Hayatım çok monotonlaştığında kendimi harekete geçirebilecek bir şeyler bulabilir ve renklendirebilirim					

	Hiç (1)	Ender olarak (2)	Arada sırada (3)	Sıklıkla (4)	Her zaman (5)
35. Ağzımdan çıkacak bir sözün, yapacağım bir davranışın, karşımdaki kişinin onurunu nasıl etkileyebileceğini düşünürüm					
36. Geçmişten bu yana geliştirdiğim stresle başa çıkma yöntemlerimin, şimdiki kararlarımı nasıl etkileyebildiğinin farkındayım					
37. Korkularımın beni yönetmesine izin vermem					
38. Değişimler karşısında katıyımdır, kolay esnemem					
39. Kendime zaman zaman dışarıdan bakıp gülebilirim					
40. Alışkanlıklarımı değiştirmekten hiç hoşlanmam					

EK 6: Kısa Semptom Envanteri

Aşağıda, insanların bazen yaşadıkları belirtilerin ve yakınmaların bir listesi verilmiştir. Listedeki her maddeyi lütfen dikkatle okuyun. Daha sonra o belirtinin SİZDE BUGÜN DAHİL, SON BİR HAFTADIR NE KADAR VAROLDUĞUNU aşağıdaki derecelendirmeye göre uygun olan yeri işaretleyiniz. Hiçbir maddeyi atlamamayı ve de tek bir yeri işaretlemeye özen gösterin.

0 Hiç yok	1 Biraz var	2 Orta derecede var	3 Epey var	4 Çok fazla var
-----------	-------------	---------------------	------------	-----------------

1	İçinizdeki sınırlılık ve titreme hali	0	1	2	3	4
2	Baygınlık, baş dönmesi	0	1	2	3	4
3	Bir başka kişinin sizin düşüncelerinizi kontrol edeceği fikri	0	1	2	3	4
4	Başınıza gelen sıkıntılardan dolayı başkalarının suçlu olduğu duygusu	0	1	2	3	4
5	Olayları hatırlamada güçlük	0	1	2	3	4
6	Çok kolayca kızıp öfkelenme	0	1	2	3	4
7	Göğüs (kalp) bölgesinde ağrılar	0	1	2	3	4
8	Meydanlık (açık) yerlerden korkma duygusu	0	1	2	3	4
9	Yaşamınıza son verme düşünceleri	0	1	2	3	4
10	İnsanların çoğuna güvenilemeyeceği hissi	0	1	2	3	4
11	İştahta bozukluklar	0	1	2	3	4
12	Hiçbir nedeni olmayan ani korkular	0	1	2	3	4
13	Kontrol edemediğiniz duygu patlamaları	0	1	2	3	4
14	Başka insanlarla beraberken bile yalnızlık hissetmek	0	1	2	3	4
15	İşleri bitirme konusunda kendini engellenmiş hissetmek	0	1	2	3	4
16	Yalnızlık hissetmek	0	1	2	3	4
17	Hüzünlü, kederli hissetmek	0	1	2	3	4
18	Hiçbir şeye ilgi duymamak	0	1	2	3	4
19	Ağlamaklı hissetmek	0	1	2	3	4
20	Kolayca incinebilmek, kırılmak	0	1	2	3	4
21	İnsanların sizi sevmediğine, kötü davrandığına inanmak	0	1	2	3	4
22	Kendini diğerlerinden daha aşağı görmek	0	1	2	3	4

23	Mide bozukluğu, bulantı	0	1	2	3	4
24	Diğerlerinin sizi gözlediği ya da hakkınızda konuştuğu hissi	0	1	2	3	4
25	Uykuya dalmada güçlük	0	1	2	3	4
26	Yaptığınız şeyleri tekrar tekrar doğrumu diye kontrol etmek	0	1	2	3	4
27	Karar vermede güçlükler	0	1	2	3	4
28	Otobüs, tren, metro gibi umumi vasıtalarla seyahatlerden korkmak	0	1	2	3	4
29	Nefes darlığı, nefessiz kalmak	0	1	2	3	4
30	Sıcak soğuk basmaları	0	1	2	3	4
31	Sizi korkuttuğu için bazı eşya, yer ya da etkinliklerden uzak kalmaya çalışmak	0	1	2	3	4
32	Kafanızın “bomboş” kalması	0	1	2	3	4
33	Bedeninizin bazı bölgelerinde uyuşmalar, karıncalanmalar	0	1	2	3	4
34	Günahlarınız için cezalandırılmanız gerektiği	0	1	2	3	4
35	Gelecekle ilgili umutsuzluk duyguları	0	1	2	3	4
36	Konsantrasyon(dikkati bir şey üzerinde toplama) güçlük/zorlanmak	0	1	2	3	4
37	Bedenin bazı bölgelerinde zayıflık, güçsüzlük hissi	0	1	2	3	4
38	Kendini gergin ve tedirgin hissetmek	0	1	2	3	4
39	Ölme ve ölüm üzerine düşünceler	0	1	2	3	4
40	Birini dövme, ona zarar verme, yaralama isteği	0	1	2	3	4
41	Bir şeyleri kırma, dökme isteği	0	1	2	3	4
42	Diğerlerinin yanındayken yanlış bir şeyler yapmamaya çalışmak	0	1	2	3	4
43	Kalabalıklarda rahatsızlık duymak	0	1	2	3	4
44	Bir başka insana hiç yakınlık duymamak	0	1	2	3	4
45	Dehşet ve panik nöbetleri	0	1	2	3	4
46	Sık sık tartışmaya girmek	0	1	2	3	4
47	Yalnız bırakıldığında/kalındığında sinirlilik hissetmek	0	1	2	3	4
48	Başarılarınız için diğerlerinden yeterince takdir görmemek	0	1	2	3	4
49	Yerinde duramayacak kadar tedirgin hissetmek	0	1	2	3	4
50	Kendini değersiz görmek/değersizlik duyguları	0	1	2	3	4
51	Eğer izin verirseniz insanların sizi sömüreceği duygusu	0	1	2	3	4
52	Suçluluk duyguları	0	1	2	3	4
53	Aklında bir bozukluk olduğu fikri	0	1	2	3	4